

НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО
З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ
КОРУПЦІЇ

ПРАКТИЧНИЙ ПОСІБНИК

по роботі з викривачами для уповноважених
підрозділів (уповноважених осіб)
з питань запобігання та виявлення корупції

Київ, 2023

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ	6
ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1 Міжнародні стандарти захисту викривачів	12
РОЗДІЛ 2 Викривач: правова природа та ознаки	21
РОЗДІЛ 3 Права та гарантії захисту викривача	27
РОЗДІЛ 4 Захист трудових прав викривача	39
РОЗДІЛ 5 Основні засади діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції у сфері захисту викривачів	50
5.1. Повноваження уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції у сфері захисту викривачів	50
5.2. Принципи роботи уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) у сфері захисту викривачів та розгляду ними повідомлень	53
РОЗДІЛ 6 Порядок прийняття та розгляду повідомлень про корупцію порядок розгляду анонімних повідомлень про корупцію	56
6.1. Порядок прийняття та розгляду повідомлень до початку роботи Єдиного порталу повідомлень викривачів	56
6.2. Порядок прийняття та розгляду повідомлень після початку роботи Єдиного порталу повідомлень викривачів	68
6.3. Практичні рекомендації уповноваженим особам з питань запобігання та виявлення корупції по розгляду повідомлень про корупцію	74
РОЗДІЛ 7 співпраця з викривачами, забезпечення дотримання їхніх прав та гарантій захисту	79
РОЗДІЛ 8 Формування культури викривання в установі та міжнародний досвід	86
РОЗДІЛ 9 Особливості набуття статусу викривача особою, до повноважень якої належить здійснення контролю за дотриманням вимог антикорупційного законодавства	95

Додаток 1	
Перелік кримінальних корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень, які закріплені у Кримінальному кодексі України	100
Додаток 2	
Перелік адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, які закріплені у Кодексі України про адміністративні правопорушення	102
Додаток 3	
Перелік правопорушень, пов'язаних з корупцією (порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції»), за вчинення яких особу може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності	103
Додаток 4	
Пам'ятка щодо правового статусу, прав та гарантій захисту викривача	104
Додаток 5	
Пам'ятка щодо порядку отримання викривачем безоплатної вторинної правової допомоги	106
Додаток 6	
Пам'ятка щодо забезпечення безпеки у разі загрози життю, майну та житлу викривача	108
Додаток 7	
Пам'ятка щодо каналів повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» в установі	110
Додаток 8	
Підслідність корупційних кримінальних правопорушень, визначена у ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України	111
Додаток 9	
Органи, уповноважені складати протоколи про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією	116
Додаток 10	
Правила забезпечення конфіденційності викривача під час обробки повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» в установі	119
Додаток 11	
Журнал обліку повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції»	123

Додаток 12	
Пам'ятка щодо розгляду повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції»	124
Додаток 13	
Пам'ятка викривачу про що та який орган повідомити	125
Додаток 14	
Опитувальник викривача при здійсненні ним усного повідомлення/ план підготовки письмового повідомлення	127
Додаток 15	
Важливі рекомендації, котрі необхідно врахувати викривачу	130
Додаток 16	
Положення щодо впровадження установою механізмів заохочення викривачів та формування культури повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції»	132
Додаток 17	
Пам'ятка щодо етичної поведінки в установі	138
Додаток 18	
Анкета для працівників органу або юридичної особи з питань повідомлення та гарантій захисту викривачів	140
Додаток 19	
Корисні посилання	144

Перелік умовних скорочень

У Посібнику вживаються такі скорочення:

Директива – Директива Європейського Парламенту і Ради ЄС 2019/1937 від 23.10.2019 про захист осіб, які повідомляють про порушення законодавства Союзу;

Закон – Закон України «Про запобігання корупції»;

ІТС – інформаційно-телекомунікаційна система;

КАС – Кодекс адміністративного судочинства України;

КЗпП – Кодекс законів про працю України;

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення;

КК – Кримінальний кодекс України;

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс України;

КСЗІ – Комплексна система захисту інформації;

ЦК – Цивільний кодекс України;

ЦПК – Цивільний процесуальний кодекс України;

Національне агентство – Національне агентство з питань запобігання корупції;

повідомлення про корупцію – повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, порушень інших вимог Закону;

спеціально уповноважені суб'єкти – органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції;

Типове положення – Типове положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції, затверджене наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 27.05.2021 № 277/21, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 14 липня 2021 року за № 914/36536;

уповноважений підрозділ (уповноважена особа) – уповноважений підрозділ (уповноважена особа) з питань запобігання та виявлення корупції, утворений (визначений) відповідно до ст. 13-1 Закону, або особа, відповідальна за реалізацію антикорупційної програми юридичної особи, зазначеної в ч. 2 ст. 62 Закону;

установа – державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування, юридична особа публічного права, юридична особа, зазначена в ч. 2 ст. 62 Закону;

Портал – Єдиний портал повідомлень викривачів.

Інші терміни в Посібнику вживаються у значеннях, наведених у Законі.

ВСТУП

Викривання – це один із найдієвіших методів боротьби з корупцією, відповідно держава зацікавлена у розвитку інституту викривачів, а тому має гарантувати їм належні умови діяльності та захистити їхні права від негативного впливу.

На цей час в Україні лише окремі працівники готові повідомляти про можливі факти корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень вимог Закону.

Цьому сприяє низький рівень обізнаності працівників зі способами та шляхами здійснення повідомлення, вимогами щодо змісту таких повідомлень, порядком розгляду та відповідно правами й гарантіями захисту викривачів.

Не менш важливу роль відіграє і страх бути покараним за здійснення повідомлення, а також викликати осуд серед колег, друзів та знайомих.

За даними досліджень Global Business Ethics Survey (2021 – 2022 років)¹, 59% працівників у Іспанії, 54% працівників у Китаї, 90% працівників у Індії, 43% працівників у Мексиці, 82% працівників у США, 73% працівників у Німеччині, 53% працівників у Бразилії, 64% працівників у Франції та 74% працівників у Британії зазнали негативних наслідків після повідомлення про порушення законодавства в організації, в якій вони працюють. Зазначене обумовлює необхідність забезпечення належного законодавчого врегулювання правового статусу викривача, гарантії його прав та захисту.

Удосконалення законодавства про захист викривачів корупції (жовтень 2019 року та червень 2021 року) дало можливість посилити гарантії захисту викривачів корупції від переслідувань та заходів негативного впливу, визначити механізми їх реалізації та запровадити фінансове стимулювання громадян до повідомлення про відомі їм факти порушення вимог антикорупційного законодавства.

Проте позитивний ефект від нормативного закріплення цих гарантій недостатній, що зумовлено як недосконалістю окремих положень законодавства України про захист викривачів та подекуди неналежним його застосуванням на практиці, так і низьким рівнем обізнаності населення із можливими способами повідомлень про корупцію, гарантіями захисту викривачів та способами їх забезпечення.

Результати опитувань свідчать про готовність громадян та бізнесу повідомляти про корупцію. За результатами дослідження «Корупція в Україні 2022: розуміння, сприйняття, поширеність»² спостерігається поступове зростання частки населення, яке негативно ставиться до корупційних проявів, з 2017 року (коли показник становив 43,3%): у 2021 році ця частка досягла майже половини (49,4%), а у 2022 році суттєво перевищила половину населення і становить 57,4%.

Однак негативне ставлення до корупції не сприяє збільшенню частки населення та бізнесу повідомляти про неї.

¹ <https://www.ethics.org/global-business-ethics-survey/>

² <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/1f23b766-e031-4c3f-81a4-0167b4f93116.pdf>

Так, якщо у 2017 році 14,7% громадян були готові повідомляти про корупцію, у 2020 році – 10,1%, у 2021 році – лише 9,8%. Серед представників бізнесу спостерігається аналогічна негативна динаміка (24,7% у 2017 році, у 2020 році – 20,1%, у 2021 році – 22,7%). У 2022 році кількість громадян, готових повідомляти про факти корупції, несуттєво збільшилась – 11,2%. Серед представників бізнесу такий відсоток склав 26,2.

Результати цих досліджень засвідчують, що однією із причин такого низького відсотка охочих повідомляти про корупцію є відсутність необхідних знань у громадян та бізнесу для належного повідомлення про випадки корупції, суб'єктів, уповноважених їх розглядати, а також механізму ефективного розгляду таких повідомлень.

Слід зазначити, що системна та послідовна робота уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) у цьому напрямі є однією з основних складових дієвої системи захисту викривачів. Саме уповноважені підрозділи (уповноважені особи) відіграють ключову роль у роботі з викривачами, адже відповідно до внесених до Закону змін організовують роботу внутрішніх каналів повідомлення, розглядають повідомлення, які надійшли цими каналами, співпрацюють із викривачами, забезпечують дотримання їхніх прав та гарантій захисту, надають працівникам відповідного органу чи юридичної особи (або особам, які проходять у них службу чи навчання, чи виконують певну роботу) методичну допомогу та консультації, проводять внутрішнє навчання з цих питань тощо.

Національне агентство високо цінує та ставиться з глибокою повагою до щоденної роботи уповноважених осіб, адже вони перші, хто захищає права викривачів, а в умовах відсутності культури поваги до викривачів корупції в державному управлінні та суспільстві в цілому робота уповноважених осіб сповнена викликів і одночасно є надважливою для зміни ситуації як щодо захисту прав викривачів корупції, так і для формування культури поваги до викривачів.

З урахуванням нових викликів у розвитку інституту викривання в Україні та розуміючи важливість і складність роботи уповноважених осіб, Національне агентство оновило посібник з метою забезпечення уповноважених осіб інструментами та певними дорожніми картами/орієнтирами, які мають допомогти у важливому напрямі їх роботи щодо захисту викривачів.

Отже, метою цього Посібника є встановлення чіткого алгоритму дій уповноваженого підрозділу (уповноважених осіб) у роботі з викривачами, забезпечення дотримання їх прав та гарантій захисту, передбачених Законом, а також надання рекомендацій щодо існуючих обмежень у сфері професійної етики уповноважених осіб стосовно викривачів.

Посібник побудований за принципом від загального до спеціального, тобто від роз'яснення загальних аспектів організації роботи уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) у роботі з викривачами до висвітлення конкретних питань щодо роботи з викривачами і повідомленнями від них.

Таким чином, у разі виникнення питання після перегляду 1-2 розділів рекомендуємо дочитати посібник до кінця. Можливо, ви віднайдете відповідь на питання або зміните ставлення до його суті.

РОЗДІЛ 1

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ВИКРИВАЧІВ

Захист викривачів є невід'ємною складовою боротьби з корупцією. Ризик корупційних проявів суттєво зростає в середовищі, в якому особи, які повідомляють про корупційні порушення, не отримують підтримки та захисту суспільством та передусім державою.

Важливість викривачів як відповідальних громадян та інституту викривання загалом підтверджується міжнародними документами, у яких закріплено стандарти захисту викривачів, які повинні бути імплементовані у національне законодавство країн світу.

Саме міжнародні нормативно-правові акти закріплюють базове поняття викривача, його права та гарантії, механізми формування культури викривання в органі та слугують орієнтиром для законодавців і правозастосувачів щодо закріплення їх у національному законодавстві.

Загалом міжнародні стандарти ми розподіляємо на такі категорії:

- стандарти глобального рівня, закріплені у міжнародних конвенціях;
- стандарти регіонального рівня, закріплені у регіональних чи спеціалізованих актах, у тому числі в конвенціях;
- практика Європейського суду з прав людини, рішення якого є обов'язковими для виконання Україною.

Проаналізуємо тепер кожну із цих груп.

Зокрема, до **першої групи** можна віднести Конвенцію ООН проти корупції. Конвенція ООН проти корупції ратифікована Україною 18 жовтня 2006 року, набрала чинності для України 1 січня 2010 року.

Так, у ст. 33 Конвенції ООН проти корупції закріплено право на захист осіб, які повідомляють інформацію: *«Кожна Держава-учасниця розглядає можливість включення до своєї внутрішньої правової системи належних заходів для забезпечення захисту будь-яких осіб, які добросовісно й на обґрунтованих підставах повідомляють компетентним органам про будь-які факти, пов'язані зі злочинами, передбаченими цією Конвенцією, від будь-якого несправедливого поводження».*

На перший погляд здається, що таке нормативне закріплення є дуже фрагментарним, однак для його розуміння потрібно звернутися до відповідного гайду із застосування Конвенції («Technical guide to the united nations convention against corruption»³), який визначає зміст цієї норми. Зокрема, держави-учасниці мають визначити компетентний орган або органи для повідомлень викривачів, а також можливість забезпечити їм необхідний захист. Держави-учасниці мають усвідомлювати, що навіть незначне повідомлення може бути першим кроком

³ <https://www.undp.org/mongolia/publications/uncac-technical-guide>

у складному розслідуванні корупції. Має бути принаймні два рівні, на яких викривачі можуть повідомляти про порушення. Перший рівень має включати суб'єктів організації, в яких працює викривач, наприклад безпосередні керівники, керівники організації або органи внутрішнього чи зовнішнього нагляду, створені спеціально для боротьби з неналежним адмініструванням в установі.

Викривачі також повинні мати можливість звернутися до установи вищого рівня, якщо їх розкриття в установі першого рівня не дало відповідних результатів, і, зокрема, якщо особою або установою, якій була розкрита інформація:

- не проведено розслідування;
- не завершено розслідування протягом розумного періоду часу;
- не вжито жодних заходів, незважаючи на позитивні результати розслідування.

Викривачам, також слід надати можливість звернутися безпосередньо до установ другого рівня, якщо вони:

- мають обґрунтовані підстави вважати, що вони стануть жертвами, якби порушили питання про порушення всередині організації або перед призначеним зовнішнім органом першого рівня;
- є підстави побоюватися приховування інформації про порушення всередині організації.

Інституціями другого рівня можуть бути омбудсмен, антикорупційне агентство, генеральний аудитор тощо.

У листопаді 2010 року на саміті країн «Групи двадцяти» (далі – G20) в Сеулі схвалено Антикорупційний план дій G20, згідно з яким вирішено ратифікувати Конвенцію ООН проти корупції та забезпечити максимально швидке та повне її виконання. Водночас лідери G20 визначили захист викривачів одним із пріоритетних напрямів у сфері боротьби з корупцією.

З метою захисту від дискримінації та репресивних заходів щодо осіб, які добросовісно повідомляють про можливі корупційні дії, країни G20 взяли зобов'язання до кінця 2012 року прийняти та виконувати правила щодо захисту таких осіб.

Для цього група експертів країн G20 проаналізувала та узагальнила досвід таких організацій, як Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Світового банку, чинні закони та практику захисту осіб, що повідомляють інформацію. Результатом проведеного аналізу стало схвалення на саміті в Каннах у листопаді 2011 року Керівних принципів G20 по законодавству про захист викривачів та Збірника кращих практик законодавства про захист викривачів. Результати досліджень підтверджують імплементацію положень ст. 33 Конвенції ООН проти корупції у законодавстві багатьох країн.

В Україні вперше згадка про викривачів з'явилася в Законах України від 11.06.2009 «Про засади запобігання та протидії корупції» (ст. 17) та від 07.04.2011 «Про засади запобігання і протидії корупції» (ст. 20), де на законодавчому рівні було закріплене поняття «осіб, які надають допомогу в запобіганні та/і протидії корупції» та закладені засади захисту таких осіб.

При цьому фактично вважається, що Україна почала виконувати взяті на себе зобов'язання згідно з Конвенцією у 2014 році шляхом прийняття Антикорупційної стратегії на 2014–2017 роки.

У тому ж 2014 році ст. 53 Закону було викладено у новій редакції та вперше використане поняття «викривач» як особи, яка надає допомогу в запобіганні і протидії корупції та добросовісно (за відсутності корисливих мотивів, мотивів неприязних стосунків, помсти, інших особистих мотивів) повідомляє про порушення вимог Закону іншою особою.

До **другої групи** можна віднести:

- Кримінальну конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією⁴ (ратифікована Україною 27 січня 1999 року)
- Цивільну конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією⁵ (ратифікована Україною 4 листопада 1999 року)
- Директиву⁶.

Так, у ст. 22 Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією «Захист помічників правосуддя та свідків» зазначено, що кожна сторона вживатиме таких заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення ефективного й належного захисту тих, хто повідомляє про кримінальні злочини, визначені у ст.ст. 2–14 цієї Конвенції, або в інший спосіб співпрацює з органами слідства та переслідування.

У ст. 9 Цивільної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією міститься вимога, що кожна сторона передбачає у своєму внутрішньому законодавстві належний захист проти будь-якої необґрунтованої санкції щодо працівників, які мають достатні підстави підозрювати корупцію та які добросовісно доповідають про свої підозри відповідальним особам або компетентним органам.

Новим кроком у розвитку міжнародних стандартів захисту викривачів стала прийнята у 2019 році Європейським Парламентом та Радою Європейського Союзу Директива. Хоча ця Директива не є джерелом права для України, однак, враховуючи євроінтеграційні процеси в нашій державі використання її як основи для реформування нашого законодавства є абсолютно доцільним. На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 28.02.2023 № 189 «Про затвердження Порядку проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЕС)» державні інституції України активно здійснюють заходи щодо імплементації Директиви у національне законодавство України.

Так, у Директиві знайшли втілення найкращі міжнародні стандарти, напрацьовані міжнародними неурядовими та урядовими організаціями, такими як Transparency International, Blue Print for Free Speech, OECD.

⁴ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text

⁵ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text

⁶ <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/06/Dyrektyva-YES-20191937.pdf>

Директива встановлює правила та процедури для захисту викривачів, широке визначення особи викривача як особи, яка повідомляє інформацію, отриману під час здійснення професійної діяльності про порушення законодавства ЄС у ключових сферах суспільного життя, таких як:

- державні закупівлі,
- фінансові послуги,
- запобігання відмиванню грошей та фінансуванню тероризму,
- безпека продуктів,
- безпека на транспорті,
- охорона навколишнього середовища,
- радіаційний захист та ядерна безпека,
- громадське здоров'я,
- захист прав споживачів,
- захист приватності та персональних даних,
- безпека мереж та інформаційних систем, тощо.

У ст. 4 Директиви визначаються особи, до яких вона застосовується, зокрема це:

1) особи, які працюють у приватному чи державному секторі та отримали інформацію про порушення в рамках трудової діяльності, включаючи осіб:

- які мають статус працівника у значенні ст. 45(1) Договору про функціонування Європейського Союзу, в тому числі – державних службовців;
- які мають статус самозайнятої особи у значенні ст. 49 Договору про функціонування Європейського Союзу;
- акціонерів та осіб, які належать до адміністративного, управлінського чи наглядового органу підприємства, в тому числі – членів без виконавчих повноважень, а також волонтерів та тренерів, як на оплатній, так і на безоплатній основі;
- будь-яких осіб, які працюють під наглядом та управлінням підрядників, субпідрядників та постачальників;

2) особи, якщо вони повідомляють чи розкривають для громадськості інформацію про порушення, яку вони отримали у робочих відносинах, які з того часу припинилися;

3) особи, трудові відносини яких ще не набрали чинності, якщо інформацію про порушення було отримано в процесі прийняття на роботу чи інших перемовин, що передують укладенню контракту.

Цей документ вже покладено в основу низки національних законів країн-членів ЄС про захист прав викривачів корупції.

Однак стандарти захисту викривачів закріплені не лише на європейському континенті.

Зокрема, Міжамериканська конвенція проти корупції⁷ передбачає обов'язок держав – учасниць запровадити превентивні заходи, одним з яких є системи для

⁷ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_089#Text

захисту державних службовців і приватних осіб, які щиросердно повідомляють про акти корупції, включаючи захист даних про їхні особистості. Конвенція ратифікована 39 державами американського континенту.

У Конвенції Африканського союзу про недопущення корупції та боротьбу з нею⁸ встановлюється обов'язок країн – учасниць прийняти відповідне законодавство про захист осіб, які повідомляють про корупцію. Конвенція ратифікована 45 державами африканського континенту.

Арабська конвенція про боротьбу з корупцією⁹ містить окрему статтю про захист викривачів. Зокрема, кожна держава-учасниця забезпечує необхідний правовий захист викривачів, які дають показання щодо дій, які криміналізуються цією Конвенцією, такий захист також поширюється на родичів викривачів та осіб, тісно пов'язаних з ними. Конвенція ратифікована 19 арабськими державами.

До **третьої групи** належить практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), яка є джерелом права в Україні та підлягає застосуванню як судами, так і усіма правозастосувачами.

Цікаво знати, що і Європейський суд з прав людини у своїй практиці детермінує викриття (whistle-blowing) як один із проявів свободи вираження поглядів та наголошує на важливості гарантування належного захисту викривачам від свавільного втручання у реалізацію цієї свободи та помсти за наслідками її реалізації.

Парадигма ЄСПЛ щодо захисту викривачів закріплена у ст. 10 (Свобода вираження поглядів) Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Важливими справами ЄСПЛ щодо захисту викривачів є такі:

- «Гуджа проти Молдови»¹⁰ (Appl. no. 14277/04). Рішення від 12.02.2008
- «Хайніш проти Німеччини»¹¹ (Appl. no. 28274/08). Рішення від 21.07.2011
- «Гавлік проти Ліхтенштейну» (Appl. no. 23922/19). Рішення від 16.02.2021
- «Галет проти Люксембургу» (Appl. no. 21884/18). Рішення від 11.05.2021.

Актуальна практика ЄСПЛ, зокрема у вищевказаних рішеннях, яскраво демонструє, що працівник зобов'язаний спочатку повідомити про протиправну поведінку чи протиправні дії за допомогою внутрішніх механізмів та лише після цього скористатися зовнішніми каналами повідомлення.

Якщо внутрішнім повідомленням обґрунтовано скористатися не можна, то очікувано захищати зовнішнє викриття (*справа Хайніш проти Німеччини*).

Публічне викриття можливе лише у крайньому разі за умови, що повідомлення до вищого чи компетентного органу вважатиметься очевидно нездійсненим та безглуздим (*справи Гуджа проти Молдови та Хайніш проти Німеччини*).

8 Савченко А. В. Конвенція Африканського союзу про недопущення корупції та боротьбу з нею 2003 року: сутність кримінально-правових положень. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі [Текст]: матеріали IV Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 1. С. 192– 196.

9 Arab Anti-Corruption Convention. ACTA Official Site (Doha, Qatar). URL: <https://www.acta.gov.qa/en/arab-anti-corruption-convention/>.

10 <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85016>

11 <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-105777>

Тож можемо простежити трискладову послідовність, яку варто використовувати при оцінюванні розумності та допустимості обраних каналів викриття (*справа Гейзлдайн проти Сполученого Королівства*)¹².

Вимога ж спершу повідомляти вищий орган обумовлена прагненням надати достатні можливості останньому дослідити та перевірити правдивість тверджень викривача (*справа Соарес проти Португалії*)¹³.

Однак у разі неможливості очікувати виправлення неправомірної поведінки через повідомлення про таку за допомогою внутрішніх засобів, обов'язок первинного внутрішнього викриття не повинен діяти (*справа Хайніш проти Німеччини*).

Отже, працівник звільняється від обов'язку використати як пріоритетні внутрішні канали повідомлення про неправомірну поведінку чи дії, якщо роботодавець проявляє бездіяльність, незважаючи на те, що йому відомо про зловживання (*справи: Гуджа проти Молдови, Хайніш проти Німеччини, Букур і Тома проти Румунії*¹⁴, *Матуз проти Угорщини*).

ЄСПЛ вважає нерозумним повідомляти роботодавця, якщо останній безпосередньо причетний до незаконної поведінки або неправомірних дій (*справи Гуджа проти Молдови та Букур і Тома проти Румунії*).

Напротивагу цьому, у разі якщо викривач був обізнаний із діючими механізмами внутрішнього повідомлення, однак такими не скористався та публічно оприлюднив відомості, то очікувати на захист за ст. 10 Конвенції він не може (*справа Соарес проти Португалії*).

Підсумовуючи, можна виокремити головні принципи захисту викривачів у практиці ЄСПЛ:

- розкриття становить суспільний інтерес;
- розкрита інформація є правдивою;
- інформування громадськості через засоби масової інформації є єдиним реалістичним засобом оповіщення;
- заявник діє добросовісно;
- суспільний інтерес в отриманні інформації є більш вагомим, ніж шкода, завдана роботодавцю внаслідок розкриття;
- будь-яке покарання є пропорційним.

Отже, Європейський суд з прав людини, рішення якого є обов'язковими для виконання Україною, стоїть на захисті прав викривачів.

У більшості країн питання захисту осіб, які повідомляють про вчинення корупційних порушень, на законодавчому рівні врегульовано спеціальними законами. Водночас за такими законами захисту підлягають викривачі, які повідомляють не лише про вчинення корупційних, а й інших порушень внутрішнього законодавства країни.

Зазвичай такі акти містять визначення захищеного державою викриття інформації, що охоплює, окрім порушень, які підпадають під визначення «корупції»

¹² https://www.stradalex.eu/en/se_src_publ_jur_eur_cedh/document/echr_18957-91

¹³ <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-163822>

¹⁴ <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-213881>

відповідно до національного законодавства, будь-які інші порушення внутрішнього законодавства, у тому числі зловживання владою, неефективне управління, розтрату коштів, істотну загрозу здоров'ю, безпеці осіб, національній безпеці тощо.

У деяких країнах існують спеціальні закони щодо захисту викривачів виключно в публічному секторі (Канада «Public Servants Disclosure Protection Act¹⁵», Австралія «The Commonwealth Public Interest Disclosure Act¹⁶»). Разом з тим законодавство більшості країн передбачає захист викривачів і в публічному, і в приватному секторах. Для уникнення неоднозначного підходу до визначення осіб, які підлягають захисту при викритті інформації, деякі країни на законодавчому рівні відносять до таких осіб, окрім публічних службовців та постійних працівників, також осіб, які працюють за цивільно-правовими договорами, звільнених осіб, кандидатів на посаду та волонтерів (Велика Британія «Public Interest Disclosure Act¹⁷», Республіка Сербія).

Водночас у Канаді та Сполучених Штатах Америки норми щодо захисту викривачів містяться також у кримінальних кодексах і передбачають штраф або позбавлення волі за переслідування викривача, який добросовісно повідомив про вчинення або спробу вчинення злочину до уповноваженого органу.

Сполучені Штати Америки – лідери щодо кількості викривачів. Ця країна першою ухвалила закони у сфері захисту викривачів. Так, у 1989 році був прийнятий «The Whistleblower Protection Act¹⁸», у 1998 році «The Intelligence Community Whistleblower Protection Act¹⁹», у 2002 році «The Sarbanes-Oxley Act²⁰», у 2012 році «The Whistleblower Protection Enhancement act²¹».

Як приклад, у Республіці Сербія єдиним законом про захист викривачів врегульовано порядок звернення з повідомленням про порушення, процедуру розгляду такого повідомлення на підприємстві, гарантії захисту викривачів, процедуру судового захисту, а також встановлено штрафні санкції за порушення цього закону. У Республіці Сербія захисту підлягають викривачі, які повідомляють не лише про вчинення корупційних, а й інших порушень внутрішнього законодавства країни.

Крім того, спеціальні закони щодо захисту викривачів ухвалені в Новій Зеландії «Protection Disclosures Act²²», в Японії «Whistleblower Protection Act²³»,

у Південній Африці «Protection Disclosure Act²⁴», у Румунії «Romanian Whistleblower's Law²⁵».

Зокрема, в Королівстві Нідерланди передбачено створення спеціально уповноваженого органу – Палата викривачів, який одночасно надає консультативну допомогу викривачам та розслідує справи щодо ймовірних порушень, про які йдеться в повідомленні. При цьому викривач звертається до Палати лише після внутрішньої

15 <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/p-31.9/>

16 <https://www.legislation.gov.au/Details/C2021C00428>

17 <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/23/contents>

18 <https://www.congress.gov/bill/101st-congress/senate-bill/20/text>

19 <https://www.congress.gov/bill/105th-congress/house-bill/3829/text>

20 <https://www.congress.gov/bill/107th-congress/house-bill/3763/text>

21 <https://www.congress.gov/bill/112th-congress/senate-bill/743/text>

22 <https://www.legislation.govt.nz/act/public/2000/0007/latest/DLM53466.html>

23 <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/3362/en>

24 <https://cutt.ly/LweeFijM>

25 <https://cutt.ly/iweeZmYs>

процедури розгляду повідомлення, яка є обов'язковою на підприємствах, де працює більше 50 осіб.

У січні 2019 року в Литві набрав чинності закон, який гарантує особі, яка визнана викривачем, безкоштовну правову допомогу, право на винагороду за цінну інформацію та можливість звільнення від відповідальності за участь у незаконній діяльності.

Крім того, в законодавстві низки країн передбачено не лише гарантії захисту викривачів, а й можливість застосування фінансових стимулів до осіб, які повідомляють про порушення (від 10 до 30 % від суми відшкодованих коштів у Сполучені Штати Америки, до 2 млн доларів у Південній Кореї).

Таким чином, міжнародні стандарти у сфері захисту викривачів свідчать про те, що кожна держава самостійно вибудовує цей захист з урахуванням, у тому числі, особливостей національного законодавства та системи права.

РОЗДІЛ 2

ВИКРИВАЧ: ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ОЗНАКИ

У ст. 5 Директиви наведено визначення особи, яка повідомляє про порушення, зокрема, – це фізична особа, яка повідомляє чи розкриває для громадськості інформацію про порушення, яку вона отримала в рамках виконання нею діяльності, що пов'язана з роботою.

У національному законодавстві України визначення терміна «викривач» наведено у Законі та КПК.

Відповідно до абз. 20 ч. 1 ст. 1 Закону викривач – це фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання.

Варто зазначити, що **наявність в особи переконання, що інформація є достовірною**, – це суб'єктивне почуття впевненості особи у правдивості повідомленої нею інформації про можливі факти вчинення іншою особою корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, іншого порушення Закону, що ґрунтується на її життєвому/професійному досвіді, сукупній оцінці об'єктивності джерела та змісту такої інформації, інших обставинах. Достовірність інформації – це її властивість встановлювати реальну наявність фактичних даних, що підтверджують можливе вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону, а також суб'єктивне сприйняття інформації такою, що відповідає дійсності та є правдивою.

Фактичні дані, наведені у повідомленні, мають складатися з інформації про конкретні факти можливих корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону. Це, зокрема, можуть бути відомості про обставини правопорушення, місце і час його вчинення, особу, яка вчинила правопорушення, тощо.

Корупційне правопорушення – це діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність (абз. 6 ч. 1 ст. 1 Закону).

Правопорушення, пов'язане з корупцією – це діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність (абз. 11 ч. 1 ст. 1 Закону).

Інші порушення Закону – це порушення встановлених Законом вимог, заборон та обмежень, які не підпадають під корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення та за які особа може нести дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

З'ясуємо, за яких обставин викривачу може стати відома інформація про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону, зокрема це може бути у зв'язку з:

1. Трудовою діяльністю, тобто:

- працею особи на умовах трудового договору (контракту) або на інших умовах, передбачених законодавством про працю, чи за цивільно-правовим договором (крім цивільно-правового договору, укладеного з фізичною особою – підприємцем, якщо виконувані роботи (надавані послуги) відповідають видам діяльності відповідно до відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань);
- забезпеченням особою себе роботою самостійно та з використанням праці інших осіб на умовах трудового договору (контракту);
- діяльністю фізичних осіб – підприємців, у тому числі тих, які обрали спрощену систему оподаткування.

2. Професійною діяльністю – участю фізичної особи у літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, діяльність лікарів, приватних нотаріусів, приватних виконавців, адвокатів, арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), аудиторів, бухгалтерів, оцінщиків, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю за умови, що така особа не є працівником або фізичною особою – підприємцем (крім випадку, передбаченого п. 65.9 ст. 65 Податкового кодексу України) та використовує найману працю не більш як чотирьох фізичних осіб (абз. 2 п.п. 14.1.226 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України).

3. Господарською діяльністю – діяльністю суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямованою на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність (ч. 1 ст. 3 Господарського кодексу України).

4. Громадською діяльністю – діяльністю інститутів громадянського суспільства, їхніх посадових осіб, членів, представників і волонтерів щодо участі у формуванні і реалізації державної (місцевої) політики, реалізації статутних цілей та напрямів діяльності відповідних інститутів, яка пов'язана з їхніми офіційними відносинами із органами державної влади, місцевого самоврядування, зокрема членство у громадських радах, поліцейських комісіях, конкурсних комісіях з відбору осіб на зайняття посад державної служби, комісіях з оцінки корупційних ризиків тощо.

5. Науковою діяльністю – інтелектуальною творчою діяльністю, спрямованою на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження (п. 12 ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»).

6. Проходженням служби – діяльністю на державних політичних посадах, у державних колегіальних органах, державна служба, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, здійснення функцій прокуратури прокурорами, дипломатична служба, інша державна служба, патронатна служба в державних органах, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування, служба в правоохоронних органах.

7. Навчанням – організованою, двосторонньою діяльністю учасників педагогічного процесу, спрямованою на максимальне засвоєння та усвідомлення навчального матеріалу і подальшого застосування отриманих знань, умінь та навичок на практиці. Навчання включає в себе цілеспрямований процес передачі та засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини у закладах дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, спеціалізованої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої та післядипломної освіти.

8. Участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку трудової, професійної, господарської, громадської, наукової діяльності, проходженням служби чи навчання – це, зокрема, стажування, участь у конкурсі на зайняття посади в органах державної влади або місцевого самоврядування, обрання до членів громадської ради, участь у процедурах публічних закупівель, вступ до закладу освіти тощо.

З метою підтвердження факту, що інформація, яку повідомляє особа, стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, рекомендуємо додавати до повідомлення відповідні підтверджені документи. Зокрема, таким підтвердженням можуть бути копії наказу про призначення на посаду/зарахування на навчання, контракту/договору, трудової книжки тощо.

Водночас, якщо особа повідомляє інформацію, про яку вона дізналась із відкритих джерел (наприклад, з публічної частини Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування), на неї не поширюватимуться права та гарантії захисту викривача, оскільки така інформація є загальнодоступною.

З урахуванням вимог абз. 20 ч. 1 ст. 1 та абз. 2 ч. 2 ст. 53-2 Закону особа вважається викривачем за сукупності таких умов:

1) здійснити повідомлення повинна фізична особа (громадянин України, іноземець, особа без громадянства), у якої наявне переконання, що інформація є достовірною;

2) наведена у повідомленні інформація має містити фактичні дані, що підтверджують можливе вчинення іншою особою:

- аборупційного та пов'язаного з корупцією кримінального правопорушення, визначеного у примітці до ст. 45 КК (додаток 1);
- або пов'язаного з корупцією адміністративного правопорушення, визначеного главою 13-А КУпАП (додаток 2);

- або будь-якого іншого порушення Закону (додаток 3), які можуть бути перевірені.

3) повідомлена особою інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходження нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання.

Таким чином, у разі відсутності хоча б однієї вищевказаної умови особа не може вважатися викривачем.

Згідно з **п. 16-2 ч. 1 ст. 3 КПК викривач** – це фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, звернулася із заявою або повідомленням про корупційне кримінальне правопорушення до органу досудового розслідування.

Враховуючи те, що правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень регулюються саме Законом, при встановленні, чи набула особа статусу викривача, слід застосовувати вимоги, які містяться не лише в п. 16-2 ч. 1 ст. 3 КПК, але і в Законі.

Отже, викривачем у кримінальному провадженні може бути фізична особа, яка при дотриманні сукупності вимог, визначених Законом, звернулась із заявою (повідомленням) про корупційне кримінальне правопорушення, та/або кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією, до органу досудового розслідування/прокурора з використанням будь-якого доступного каналу для повідомлення (детальніше про канали див. у розділі 6).

У ч. 1 ст. 53-3 Закону зазначено, що права викривача виникають з моменту повідомлення інформації про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону.

Моментом здійснення повідомлення про корупцію пропонуємо вважати:

- ✓ час здійснення повідомлення про корупцію на особистому прийомі керівника, заступника керівника або іншого працівника установи;
- ✓ час надходження повідомлення про корупцію на Портал (після початку роботи Порталу);
- ✓ час надходження повідомлення про корупцію на електронну пошту установи;
- ✓ час прийняття повідомлення про корупцію на телефон гарячої лінії установи;
- ✓ час надходження заповненої форми повідомлення про корупцію на вебсайт установи;
- ✓ дата відправлення повідомлення про корупцію поштою (відповідно до штампа на конверті).

Звертаємо увагу, що законодавство України розрізняє заявників та викривачів. Різниця між ними полягає в тому, що будь-яка фізична особа може повідомити про корупцію, якщо переконана, що відома їй інформація є достовірною. Однак за відсутності сукупності умов, визначених Законом, фізична особа є заявником і на неї не поширюються права та гарантії захисту викривача.

Варто зауважити, якщо у заяві (повідомленні) особи наведена інформація про можливі факти вчинення корупційного кримінального правопорушення та/або кримінального правопорушення, пов'язаного з корупцією, але орган досудового розслідування вніс відомості до ЄРДР про кримінальне правопорушення за статтею (частиною статті) закону України про кримінальну відповідальність, яке не є корупційним, особа не набуває прав та гарантій викривача, проте є заявником у відповідному кримінальному провадженні.

Пропонуємо враховувати приблизний перелік документів, які можуть підтвердити, що особа є викривачем:

- ✓ відповідь органу, юридичної особи публічного права, юридичної особи, зазначеної в ч. 2 ст. 62 Закону на повідомлення (заяву, скаргу тощо) викривача;
- ✓ лист органу, юридичної особи публічного права, (юридичної особи, зазначеної в ч. 2 ст. 62 Закону) про результати попередньої перевірки повідомлення;
- ✓ повідомлення Національному агентству про початок досудового розслідування за участю викривача (відповідно до вимог ч. 9 ст. 214 КПК);
- ✓ повідомлення Національному агентству про участь викривача у справі про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією (відповідно до вимог ч. 5 ст. 257 КУпАП);
- ✓ унікальний ідентифікатор повідомлення, отриманий викривачем після повідомлення про корупцію через Портал (після початку роботи Порталу);

Наведений перелік не є вичерпним, наявність статусу викривача в особи у зв'язку із здійсненим нею повідомленням може підтверджуватися й іншими документами, виданими уповноваженими органами.

Так, згідно з п. 2 розділу II «Прикінцевих та перехідних положень» Закону № 1502-IX до початку роботи Порталу підтвердження або непідтвердження статусу викривача здійснюється суб'єктом розгляду повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону протягом не більше десяти робочих днів з дня надходження обґрунтованої письмової вимоги особи, яка подала таке повідомлення.

Окремо звертаємо увагу, що викривач може мати процесуальний статус у справах про адміністративні правопорушення та в кримінальному провадженні.

У справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, викривач за своїм процесуальним статусом є свідком (ч. 3 ст. 272 КУпАП).

Згідно з п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК за своїм процесуальним статусом викривач є заявником.

РОЗДІЛ 3

ПРАВА ТА ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ВИКРИВАЧА.

Відповідно до ч. 1 ст. 53-3 Закону права викривача виникають з моменту повідомлення про корупцію.

Зазначаємо, що визначені законом гарантії захисту прав викривачів не поширюються на осіб, до яких застосовані заходи негативного впливу до моменту повідомлення.

Згідно з ч. 2 ст. 53-3 Закону **викривач має такі права:**

✓ **бути повідомленим про свої права та обов'язки**, передбачені Законом

Кожному викривачу, який безпосередньо або письмово звернувся до уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) із повідомленням про корупцію або за захистом своїх прав, рекомендується роз'яснювати його права та надавати пам'ятку про права викривача (додаток 4).

✓ **подавати докази на підтвердження своєї заяви**

Викривач може подавати будь-які докази разом із повідомленням про корупцію. Всі докази, надані викривачем, мають бути об'єктивно, неупереджено та повною мірою оцінені працівником уповноваженого підрозділу (уповноваженою особою), який/яка здійснює розгляд повідомлення про корупцію.

✓ **отримувати від уповноваженого органу, до якого він подав повідомлення, підтвердження його прийняття і реєстрації**

Так, за окремим запитом, надісланим до установи, викривач має право отримати підтвердження прийняття та реєстрації його повідомлення про корупцію.

✓ **давати пояснення, свідчення або відмовитися їх давати**

Як уже зазначалося, викривач має здійснити повідомлення про корупцію у разі наявності у нього переконання, що інформація є достовірною.

Разом з тим така норма може бути застосована виключно щодо повідомлень про порушення вимог Закону.

Це пов'язано з тим, що викривач у кримінальному провадженні є не тільки заявником, а й свідком у кримінальному провадженні.

При цьому відповідно до ч. 2 ст. 66 КПК свідок зобов'язаний давати правдиві показання під час досудового розслідування та судового розгляду. Згідно зі ст. 67 КПК за відмову від давання показань слідчому, прокурору, слідчому судді чи суду, крім випадків, передбачених КПК, свідок несе кримінальну відповідальність.

Крім того, викривач є свідком у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією. У зв'язку з цим згідно з ч. 2 ст. 272 КУпАП на виклик органу (посадової особи), у провадженні якого перебуває справа, свідок зобов'язаний з'явитися в зазначений час, дати правдиві пояснення, повідомити все відоме йому у справі і відповісти на поставлені запитання.

✓ **на безоплатну правничу допомогу у зв'язку із захистом прав викривача**

Викривачі перебувають під захистом держави. Для захисту викривач може користуватися всіма видами правничої допомоги, передбаченої Законом України «Про безоплатну правничу допомогу», або залучити адвоката самостійно (ч. 1 та ч. 3 ст. 53 Закону).

Вищевказаним нормам Закону кореспондують норми Закону України «Про безоплатну правничу допомогу», в якому зазначено, що викривач у зв'язку з повідомленням ним інформації про корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення має право на безоплатну вторинну правничу допомогу (п. 26 ч. 1 ст. 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу»).

Безоплатна вторинна правнича допомога включає такі види правничих послуг (ч. 2 ст. 13 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу») (додаток 5):

1. захист від обвинувачення;
2. здійснення представництва інтересів у судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;
3. складання документів процесуального характеру.

Звертаємо увагу, що **безоплатна вторинна правнича допомога надається викривачу тільки у зв'язку з обставинами, пов'язаними з його повідомленням.**

Звернення про надання одного з цих видів правничих послуг подаються особами, які досягли повноліття, до центру з надання безоплатної вторинної правничої допомоги за місцем фактичного проживання таких осіб (ч. 1 ст. 18 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу»).

Разом із зверненням про надання безоплатної вторинної правничої допомоги особа або законний представник особи повинні подати документи, що підтверджують належність особи або осіб, стосовно яких звертається законний представник, до однієї з вразливих категорій осіб, передбачених ч. 1 ст. 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу».

Враховуючи наведене, викривачу для реалізації права на безоплатну вторинну правничу допомогу до центру з надання безоплатної вторинної правничої допомоги необхідно подати відповідне звернення разом з документами, що підтверджують здійснення ним повідомлення про корупцію (перелік таких документів зазначено у розділі 2 Посібника, додаток 5).

✓ **на конфіденційність**

Відповідно до ст. 53-3 Закону заборонено розкривати інформацію про особу викривача, його близьких осіб або інші дані, які можуть ідентифікувати особу викривача, його близьких осіб, третім особам, які не залучаються до розгляду, перевірки та/або розслідування повідомлених ним фактів, а також особам, дій або бездіяльності яких стосуються повідомлені ним факти, крім випадків, установлених законом.

У разі якщо законом дозволяється без згоди викривача ухвалення обґрунтованого рішення про розголошення інформації про викривача або інформації,

яка може ідентифікувати особу викривача, викривача повинні повідомити про це не пізніше ніж за 18 робочих днів до дня розкриття відповідної інформації шляхом вручення йому повідомлення про ухвалення відповідного рішення під розписку. У повідомленні про розкриття інформації про особу викривача має бути вказано коло осіб, яким буде розголошено інформацію, а також підстави такого розголошення.

За незаконне розкриття відомостей про викривача настає відповідальність, передбачена законом.

Конфіденційність викривача – це забезпечення установою, до якої звернувся викривач з повідомленням про корупцію, нерозголошення третім особам, які не залучаються до розгляду, перевірки та/або розслідування, інформації про особу викривача, його близьких осіб або повідомлених викривачем фактів, які можуть ідентифікувати викривача чи його близьких осіб.

До конфіденційної інформації про викривача можуть бути віднесені відомості, які дають можливість його ідентифікувати, зокрема:

1. прізвище, ім'я, по батькові;
2. дата і місце народження;
3. місце роботи та посада;
4. місце проходження військової служби;
5. місце навчання/стажування;
6. відомості, які ідентифікують викривача як суб'єкта підприємницької діяльності;
7. сімейний стан;
8. адреса проживання, роботи;
9. номер телефону, поштової скриньки, інші персоніфіковані канали зв'язку;
10. зображення викривача;
11. інформація про акаунти викривача в соціальних мережах;
12. будь-які інші відомості, які дають змогу ідентифікувати особу викривача.

Норми щодо забезпечення конфіденційності викривача містить і КУпАП.

Так, відповідно до ч. 3 ст. 272 КУпАП викривач має право на збереження конфіденційності інформації стосовно нього під час надання пояснень у справі.

Крім того, згідно з ч. 1 ст. 256 КУпАП протокол про адміністративне правопорушення має містити прізвище викривача (за його письмовою згодою).

Щодо дотримання конфіденційності відповідно до норм КПК слід зазначити, що орган досудового розслідування має забезпечити конфіденційність анкетних даних викривача, за умови подання останнім клопотання про застосування таких заходів. Якщо викривач подав клопотання про забезпечення його конфіденційності та анонімності, дізнавач, слідчий чи прокурор повинні застосувати заходи забезпечення конфіденційності даних про особу, які передбачені ст. 15 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Зазначимо, що Директивою визначено, що у виняткових випадках інформацію, що ідентифікує викривача та будь-яку іншу інформацію, завдяки якій прямо чи

опосередковано можна встановити його особу, може бути розкрито тільки у випадках, коли це є необхідним та співмірним зобов'язанням, що накладається національним законодавством у рамках розслідувань національними органами чи судових проваджень, у тому числі з метою гарантування прав на захист відповідної особи.

Стосовно українського законодавства слід зазначити наступні випадки, в яких розголошення відомостей про викривача не вважатиметься порушенням конфіденційності:

1) вжиття Національним агентством заходів щодо забезпечення правового та іншого захисту викривачів, а також проведення перевірки дотримання законодавства з цих питань (п. 13 ч. 1 ст. 11 Закону);

2) письмове повідомлення спеціально уповноваженого суб'єкта протягом 24 годин посадовими і службовими особами установ, їх структурних підрозділів у разі одержання повідомлення про вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення їх працівниками (ч. 6 ст. 53 Закону);

3) звернення уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) до Національного агентства щодо порушених прав викривача, його близьких осіб (п. 3 ч. 2 ст. 53-9 Закону);

4) надсилання особою, яка склала протокол про вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, інформації про особу викривача до Національного агентства у разі участі у справі про адміністративне правопорушення викривача одночасно з надісланням протоколу до суду (ч. 5 ст. 257 КУпАП);

5) повідомлення слідчим Національного агентства у письмовій формі протягом 24 годин з моменту внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань про початок досудового розслідування за участю викривача, підставу початку досудового розслідування та інші відомості (ч. 9 ст. 214 КПК);

6) надання інформації про викривача на виконання ухвали суду або слідчого судді, постанови дізнавача, слідчого, прокурора;

7) залучення до розгляду, перевірки та/або розслідування повідомлених викривачем фактів відповідних органів (наприклад, органів досудового розслідування, органів, відповідальних за здійснення контролю за дотриманням законів у відповідних сферах, таких як: Державна служба України з питань праці, Державна аудиторська служба України).

- ✓ **повідомляти про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону без зазначення відомостей про себе (анонімно)**

Усім відомо, що викривачі бояться помсти з боку тих, про кого вони повідомили, та осуду з боку колег. У зв'язку з цим однією з важливих гарантій захисту викривачів, яка покликана сприяти збільшенню кількості повідомлень про корупцію, є гарантована Законом можливість повідомляти анонімно.

Анонімне повідомлення підлягає обов'язковому розгляду, якщо зазначена у ньому інформація може бути перевірена.

Звертаємо увагу, що дефініція, зазначена у Законі України «Про звернення громадян» щодо анонімних звернень, не може бути застосована до повідомлень, які стосуються можливого вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень вимог Закону.

Анонімне звернення – це звернення без зазначення місця проживання, не підписане автором (авторами), а також таке, з якого неможливо встановити авторство. Тобто під анонімним зверненням викривача слід розуміти звернення, яке не містить будь-якої інформації, за допомогою якої можна ідентифікувати особу викривача.

Таким чином, якщо до органу або його уповноваженої особи надійшло повідомлення про корупцію, яке не містить авторства, будь-якої іншої інформації, за якою можна було б ідентифікувати заявника, таке повідомлення слід вважати анонімним. Проте, якщо викривач вирішить розкрити власну особу уповноваженому представникові органу, до якого він звернувся, із подальшим збереженням анонімності для третіх осіб, у такому разі йтиметься про конфіденційність.

✓ ***у разі загрози життю і здоров'ю на забезпечення безпеки щодо себе та близьких осіб, майна та житла або на відмову від таких заходів***

Відповідно до ч. 2 ст. 53 Закону за наявності загрози життю, житлу, здоров'ю та майну викривачів, їх близьких осіб у зв'язку із здійсненим повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону правоохоронними органами до них можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні та інші спрямовані на захист від протиправних посягань заходи, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Для застосування заходів безпеки до викривачів мають бути відповідні приводи і підстави, передбачені ст. 20 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Підставою згідно з ч. 1 ст. 20 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» є дані, що свідчать про наявність реальної загрози життю, здоров'ю, житлу і майну викривача (наявність усних чи письмових погроз, виявлення в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій чи оперативно-розшукових заходів інформації про підготовку посягання на викривача тощо).

Згідно з ч. 2 ст. 20 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» приводами для вжиття заходів безпеки можуть бути: заява викривача або його близької особи; звернення керівника відповідного державного органу; отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу та майну зазначених осіб.

Право на забезпечення безпеки відповідно до Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» мають виключно викривачі, які повідомили про кримінальне правопорушення та набули

процесуального статусу заявника, а також близькі особи викривачів, які повідомили про кримінальне правопорушення.

Приводами для вжиття заходів безпеки можуть бути:

- ✓ заява викривача або його близької особи; звернення керівника відповідного державного органу;
- ✓ отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу та майну зазначених осіб (ч. 2 ст. 20 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»).

До викривачів можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні та інші спрямовані на захист від протиправних посягань заходи, передбачені ст. 7 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

До правових заходів належать:

- ✓ забезпечення конфіденційності відомостей про особу;
- ✓ закритий судовий розгляд.
- ✓

До організаційно-технічних заходів належать:

- особиста охорона, охорона житла і майна;
- видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку;
- використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження;
- заміна документів та зміна зовнішності;
- зміна місця роботи або навчання з компенсацією різниці у зарплаті відповідно до законодавства;
- переселення в інше місце проживання;
- поміщення до дошкільної виховної установи або установи органів соціального захисту населення.

Враховуючи зазначене, у разі вчинення щодо заявника будь-яких протиправних посягань, для здійснення заходів забезпечення безпеки йому необхідно звернутись до правоохоронних органів (додаток 6).

- ✓ **на відшкодування витрат у зв'язку із захистом прав викривачів, витрат на адвоката у зв'язку із захистом прав особи як викривача, витрат на судовий збір**

Відповідно до гл. 8 КАС та гл. 8 ЦПК судові витрати складаються із судового збору та витрат, пов'язаних з розглядом справи.

Згідно з п. 1 ч. 3 ст. 132 КАС та п. 1 ч. 3 ст. 133 ЦПК до витрат, пов'язаних з розглядом справи, належать, у тому числі, витрати на професійну правничу допомогу.

Правові засади розподілу та відшкодування судових витрат визначаються відповідними положеннями КАС або ЦПК. Справляння судового збору, платники,

об'єкти та розміри ставок судового збору, порядок сплати, звільнення від сплати та повернення судового збору визначає Закон України «Про судовий збір».

✓ **на винагороду у визначених законом випадках**

Відповідно до ст. 53-7 Закону право на винагороду має викривач, який повідомив про корупційний злочин, грошовий розмір предмета якого або завдані державі збитки від якого у 5000 і більше разів перевищують розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого законом на час вчинення злочину.

Розмір винагороди становить 10% від грошового розміру предмета корупційного злочину або розміру завданих державі збитків від злочину після ухвалення обвинувального вироку суду. Розмір винагороди не може перевищувати 3000 мінімальних заробітних плат, установлених на час вчинення злочину.

Зазначимо, що у кожному випадку суд встановлює, чи має право викривач на винагороду, з урахуванням критеріїв персональності та важливості інформації. У разі відсутності хоча б одного із критеріїв суд прийматиме рішення про відмову у виплаті винагороди.

Права на винагороду не має особа, яка:

- є співучасником корупційного правопорушення, про яке вона повідомила;
- повідомила про корупційне правопорушення у рамках угоди у кримінальному провадженні;
- повідомила про корупційне кримінальне правопорушення як викривач, маючи при цьому можливість для здійснення офіційного повідомлення про виявлене кримінальне правопорушення у межах реалізації своїх службових повноважень.

У деяких країнах винагорода викривачам сплачується з коштів, отриманих від осіб, які порушують закон. Наприклад, у США, де діє Закон про захист викривачів (Whistleblower Protection Act), винагорода може бути сплачена з коштів, отриманих у результаті розслідування порушень закону та виконання рішень суду у справах про порушення законодавства.

Також винагорода викривачам може бути сплачена з коштів, отриманих від компаній, які порушують законодавство, у випадку, якщо викривачі надали цінну інформацію про порушення закону.

У Великій Британії діє Закон про корупційні злочини (The Bribery Act), який передбачає винагороду для викривачів із коштів, отриманих від компаній, які порушують закон щодо запобігання корупції та уникнення підкупу.

В Індії також існує механізм фінансування винагороди викривачам із коштів, отриманих від компаній, які порушують законодавство про запобігання корупції та виявлення недбалості в справах банкрутства.

В Україні винагорода повинна виплачуватись викривачу з урахунок Державного бюджету України органами державного казначейства, якщо він повідомить про корупційний злочин, грошовий розмір предмета якого на 1 січня 2023 року становить 13 420 000 гривень.

✓ **на отримання психологічної допомоги**

Закон передбачає право викривача на психологічну допомогу, однак порядок надання викривачам передбаченої Законом психологічної допомоги залишається неврегульованим. Водночас викривач може звернутися до закладу охорони здоров'я з метою отримання психологічної допомоги на загальних підставах.

✓ **на звільнення від юридичної відповідальності у визначених законом випадках**

Ключовим правом викривачів є звільнення викривачів від юридичної відповідальності у визначених законом випадках.

Ця гарантія закріплена у ст. 53-8 Закону. Із положень статті випливає, що дисциплінарне, адміністративне чи кримінальне провадження за фактом порушення викривачем зазначених обов'язків або зобов'язань не може бути розпочате, а у разі його початку воно має бути закрито, а викривач – звільнений від відповідальності, крім випадків неумисного повідомлення викривачем недостовірної інформації та завідомо неправдивого повідомлення про злочин. Звільнення від окремих видів юридичної відповідальності (дисциплінарної, цивільно-правової, адміністративної та кримінальної) відбувається у порядку, визначеному окремими законодавчими і нормативно-правовими актами.

У разі неумисного повідомлення викривачем недостовірної інформації вона підлягає спростуванню у порядку, визначеному ЦК. Насамперед йдеться про захист викривача від спроб притягнути його до цивільної відповідальності за нанесення шкоди гідності, честі та діловій репутації фізичній/юридичній особі, передбачене ч. 6 ст. 277 ЦК, ч. 1 ст. 280 ЦК.

Настання цивільної відповідальності можливо лише у разі повідомлення інформації саме через зовнішні канали, оскільки повідомлення інформації через внутрішні чи регулярні канали не є поширенням недостовірної інформації в розумінні ч. 6 ст. 277 ЦК, а є реалізацією особою конституційного права, передбаченого ст. 40 Конституції України.

Крім того, у разі повідомлення інформації через зовнішні канали викривач буде нести цивільно-правову відповідальність за шкоду майновим та немайновим правам особи (ч. 1 ст. 280 ЦК), щодо якої повідомляється інформація лише за наявності двох юридичних фактів:

1) інформація виявилася «недостовірною»;

2) особі, що повідомила інформацію, було завідомо відомо, що інформація, яку вона повідомляє, є недостовірною.

Також відповідно до приміток до ст. ст. 182, 231 КК публічне (у тому числі через засоби масової інформації, журналістів, громадські об'єднання, професійні спілки) повідомлення особою інформації про вчинення кримінального або іншого правопорушення, здійснене з дотриманням вимог закону, не є дією, передбаченою цими статтями, і не тягне за собою кримінальну відповідальність.

✓ **отримувати інформацію про стан та результати розгляду, перевірки та/або розслідування за фактом повідомлення ним інформації**

Відповідно до ст. 53-6 Закону викривач має право отримувати інформацію про стан та результати розгляду, перевірки та/або розслідування у зв'язку із здійсненим ним повідомленням про корупцію.

Зазначена інформація надається викривачу за його заявою органом, юридичною особою, відповідальною за розгляд, проведення перевірки та/або розслідування у зв'язку зі здійсненим викривачем повідомленням, не пізніше 5 днів після отримання заяви, а також за кінцевими результатами розгляду, перевірки та/або розслідування.

Згідно з п. 13 ч. 2 ст. 53-3, ч. 1 ст. 53-6 Закону викривач має право отримувати інформацію про стан та результати розгляду, перевірки та/або розслідування у зв'язку із здійсненим ним повідомленням про корупцію.

Закон визначає такі етапи та строки інформування викривача установою щодо повідомлення про корупцію:

1) надання детальної письмової інформації про результати попереднього розгляду у 3-денний строк з дня завершення відповідного розгляду чи провадження (абз. 9 ч. 3 ст. 53-2 Закону);

2) у разі якщо під час попереднього розгляду повідомлення встановлено, що воно не належить до компетенції органу або юридичної особи, до якого (якої) воно надійшло, подальший розгляд такого повідомлення припиняється, про що інформується особа, яка здійснила повідомлення, з одночасним роз'ясненням щодо компетенції органу або юридичної особи, уповноважених на здійснення розгляду чи розслідування фактів, викладених у повідомленні (абз. 3 ч. 3 ст. 53-2 Закону);

3) у разі якщо наведена у повідомленні інформація стосується керівника органу або юридичної особи, до якого (якої) воно надійшло, таке повідомлення у 3-денний строк надсилається суб'єкту, уповноваженому здійснювати розгляд чи розслідування фактів, викладених у повідомленні, про що інформується особа, яка здійснила повідомлення (абз. 5 ч. 3 ст. 53-2 Закону);

4) особі, яка здійснила повідомлення, надається детальна інформація про результати попереднього розгляду, а також дисциплінарного провадження (якщо воно проводилося) у 3-денний строк з дня завершення відповідного розгляду чи провадження (абз. 9 ч. 3 ст. 53-2 Закону).

Разом з тим викривач має право подати заяву про отримання інформації щодо стану та результатів розгляду повідомлення про корупцію на будь-якому етапі розгляду. Запитувана викривачем інформація надається установою не пізніше 5 днів після отримання заяви, а також за кінцевими результатами розгляду, перевірки та/або розслідування (ч. 2 ст. 53-6 Закону).

Слід зазначити, що інформація про викривача або стан та результати розгляду його повідомлення не надаються особам, які звертаються засобами телефонного зв'язку, оскільки у такий спосіб особи, що уповноважені надавати певну інформацію,

не в змозі ідентифікувати особу, яка звертається, а тому надання інформації у такий спосіб може вважатися розголошенням інформації з обмеженим доступом.

Зазначимо, що, крім прав, визначених у ст. 53-3 Закону, викривач під час участі у справі про адміністративне правопорушення має право:

- на збереження конфіденційності інформації стосовно нього під час надання пояснень у справі;
- на правничу допомогу;
- надавати пояснення рідною мовою або мовою, якою він володіє, та користуватися послугами перекладача, якщо не володіє мовою, на якій ведеться провадження;
- відмовитися давати показання щодо себе, членів сім'ї та близьких родичів, коло яких визначається законом;
- ознайомитися з протоколом опитування та вносити до нього зміни;
- одержувати відшкодування у встановленому порядку витрат, які він поніс у зв'язку з явкою в орган (до посадової особи), в провадженні якого перебуває справа про адміністративне правопорушення.

Щодо обов'язків, то згідно із ч. 2 ст. 272 КУпАП викривач як свідок у справі про адміністративне правопорушення зобов'язаний з'явитись за викликом у зазначений час, надати правдиві пояснення, повідомити все відоме йому у справі та відповісти на поставлені запитання.

Окремо слід зазначити, що право викривача на конфіденційність у справі про адміністративне правопорушення необхідно забезпечувати в порядку, визначеному ст. 53-5 Закону. Зокрема, заборонено розкривати інформацію про особу викривача, його близьких осіб або інші дані, які можуть ідентифікувати особу викривача, його близьких осіб, третім особам, які не залучаються до розгляду, перевірки повідомлених ним фактів, а також особам, дій або бездіяльності яких стосуються повідомлені ним факти, крім випадків, установлених законом. Також конфіденційність викривача гарантується нормою про зазначення його прізвища у протоколі про адміністративне правопорушення лише за його письмовою згодою (ч. 1 ст. 256 КУпАП).

При цьому за незаконне розголошення або використання в інший спосіб особою у своїх інтересах чи в інтересах іншої фізичної або юридичної особи інформації про викривача, його близьких осіб чи інформації, що може ідентифікувати особу викривача, його близьких осіб, яка стала їй (їм) відома у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень, передбачено адміністративну відповідальність (ч. 2 ст. 172-8 КУпАП).

Відповідно до ч. 5 ст. 257 КУпАП у разі участі у справі про адміністративне правопорушення викривача одночасно з надісланням протоколу до суду особа, яка склала протокол про вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, надсилає інформацію про особу викривача до Національного агентства.

Відповідно до ч. 2 ст. 60 КПК викривач як заявник має право:

1. отримати від органу, до якого він подав заяву, документ, що підтверджує її прийняття і реєстрацію;
2. отримувати витяг з ЄРДР;
3. подавати на підтвердження своєї заяви речі і документи;
4. отримати інформацію про закінчення досудового розслідування;
5. отримувати інформацію про стан досудового розслідування, розпочатого за його заявою чи повідомленням. Для отримання інформації викривач звертається із заявою про отримання інформації до відповідного органу досудового розслідування, слідчого чи прокурора. Інформація надається слідчим або прокурором у строк не більше 5 днів з моменту подання заяви.

Також викривач має право:

- отримати копію постанови слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження та оскаржити її прокурору в десятиденний строк з моменту її отримання (абз. 1 ч. 6 ст. 284 КПК);
- отримати копію постанови прокурора про закриття кримінального провадження (абз. 2 ч. 6 ст. 284 КПК);
- оскаржити бездіяльність слідчого, дізнавача, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК строк (п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК);
- оскаржити рішення слідчого, дізнавача, прокурора про закриття кримінального провадження (пп. 3, 4 ч. 1 ст. 303 КПК);
- оскаржити судові рішення в частині, що стосується його інтересів під час вирішення питання виплати йому винагороди (ч. 7 ст. 130-1 КПК).

Якщо викривач є особою, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань, і при цьому він не належить до осіб, визначених у ч. 2 ст. 65 КПК, які не можуть бути допитані як свідки, він має права та обов'язки свідка, передбачені ст. 66 КПК.

РОЗДІЛ 4

ЗАХИСТ ТРУДОВИХ ПРАВ ВИКРИВАЧА

Загальні засади та підходи щодо гарантій захисту трудових прав викривача закріплені у Директиві.

Так, відповідно до ст. 19 Директиви держави-члени вживають необхідних заходів для заборони будь-якої форми переслідування осіб, які повідомили про порушення, зокрема:

- відсторонення, скорочення, звільнення чи рівнозначних заходів;
- пониження на посаді чи ненадання підвищення за посадою;
- передачі повноважень, зміни місця роботи, зменшення розміру заробітної платні, зміни графіка роботи;
- незабезпечення навчання;
- негативної оцінки роботи чи рекомендації для працевлаштування;
- дискримінації, несприятливого чи несправедливого ставлення;
- непереведення тимчасового трудового договору в постійний трудовий договір у випадку, коли у працівника були законні очікування, що йому буде запропоновано постійну роботу;
- непоновлення чи передчасне припинення тимчасового трудового договору;
- унесення до «чорних» списків на основі офіційних чи неофіційних домовленостей у сфері чи галузі промисловості загалом, що може потягти за собою неможливість в майбутньому працевлаштуватися в певній сфері чи галузі, тощо.

Правові норми щодо захисту трудових прав викривачів в Україні містять КЗпП та Закон.

Так, ст. 21 КЗпП передбачено заборону будь-якої дискримінації у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників через повідомлення, а також сприяння особі у здійсненні такого повідомлення.

Відповідно до ч. 1 ст. 53-3 Закону права викривача виникають з моменту повідомлення інформації про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону. Тобто з цього часу викривач здобуває певний імунітет від застосування до нього негативних заходів впливу.

Закон гарантує захист трудових прав викривача, прямо вказуючи на найбільш поширені форми негативних заходів впливу, які керівнику або роботодавцю заборонено застосовувати до викривача у зв'язку з повідомленням, одночасно залишаючи перелік таких форм відкритим, тобто невичерпним.

Так, згідно з ч. 1 ст. 53-4 Закону викривачу не може бути відмовлено у прийнятті на роботу, його не може бути звільнено чи примушено до звільнення, притягнуто до дисциплінарної відповідальності чи піддано з боку керівника або роботодавця іншим

негативним заходам впливу (переведення, атестація, зміна умов праці, відмова у призначенні на вищу посаду, зменшення заробітної плати тощо) або загрозі таких заходів впливу у зв'язку з повідомленням.

До негативних заходів також належать формально правомірні рішення і дії керівника або роботодавця вибіркового характеру, які не застосовуються до інших працівників у подібних ситуаціях та/або не застосовувалися до працівника у подібних ситуаціях раніше.

Крім того, згідно з ч. 3 ст. 53-4 Закону викривачу не може бути відмовлено в укладенні чи продовженні договору, трудового договору (контракту) у зв'язку з повідомленням.

Також забороняється створювати перешкоди викривачу у подальшому здійсненні трудової, професійної, господарської, громадської, наукової або іншої діяльності, проходження ним служби чи навчання, а також вживати будь-яких інших дискримінаційних заходів у зв'язку з повідомленням.

При цьому передбачені ст. 53-4 Закону гарантії застосовуються не просто за фактом того, що особа є викривачем, а за умови наявності зв'язку між негативними заходами впливу або загрозою їх застосування та повідомленням викривача.

Стосовно доведення зв'язку між повідомленням та негативними заходами впливу до викривача слід зазначити, що відповідно до ч. 5 ст. 21 Директиви у судових провадженнях чи провадженнях будь-якого іншого органу, які стосуються шкоди, що завдано особі, яка повідомляє про порушення, і за умови встановлення, що ця особа здійснила повідомлення чи публічне розкриття та зазнала шкоди, то презюмується, що шкоди було завдано в рамках переслідування за повідомлення чи публічне розкриття. У таких випадках обов'язок доведення, що застосовані до особи, яка повідомила про порушення, заходи базувалися на належно обґрунтованих підставах, покладається на особу, яка здійснила такі заходи.

Вказаній нормі кореспондують норми українського законодавства, відповідно до яких у справах щодо застосування керівником або роботодавцем чи створення ними загрози застосування негативних заходів впливу до викривача у зв'язку з повідомленням обов'язок доказування, що прийняті рішення, вчинені дії є правомірними і не були мотивовані діями викривача щодо здійснення цього повідомлення, покладається на відповідача (ст. 77 КАС України та ст. 81 ЦПК України).

Варто зауважити, що відповідно до правової позиції Верховного Суду, викладеної у постанові від 15.08.2019 у справі № 815/2074/18 ²⁶, викривач набуває такого статусу з моменту, коли він здійснив всі залежні від нього дії для повідомлення про порушення вимог Закону іншою особою, щоб відповідна інформація надійшла до адресата. При цьому імунітет викривача не є абсолютним та має певні межі. Насамперед повинен бути зв'язок між негативними заходами впливу або загрозою їх застосування та повідомленням. Наступною обставиною, що свідчить про наявність у викривача імунітету, є те, що він повинен повідомити про порушення саме Закону, а не іншого закону, і саме тих вимог, які у ньому визначені, у тому числі про встановлені

²⁶ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83647830>

ним заборони й обмеження. Тобто викривач має повідомити про корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення, інше порушення вимог Закону. Ще одним обов'язковим елементом, за наявності якого особа отримує імунітет викривача, є застосування до нього негативних заходів впливу, перелік яких не є вичерпним. Під негативним заходом впливу можна розуміти також і позбавлення або обмеження певного права викривача порівняно з іншими працівниками. Наприклад, відмова йому в наданні відпустки в іншому місяці, ніж це передбачено графіком відпусток, тоді як іншим працівникам у такому праві відмовлено не було. Про наявність зв'язку між негативними заходами впливу або загрозою їх застосування та повідомленням викривачем про порушення вимог Закону іншою особою можуть свідчити зокрема, але не виключно, такі обставини:

- певна послідовність подій (спочатку повідомлення особою про факти корупції, потім – застосування до викривача негативних наслідків, а не навпаки);
- наближеність у часі цих подій (застосування негативних наслідків до викривача відбулось незадовго після повідомлення ним про факти корупції);
- наявність різного роду погроз до викривача після повідомлення ним про факти корупції; відсутність у минулому (до моменту повідомлення) претензій до працівника, в тому числі й з боку осіб, про корупційні діяння яких він повідомив.

Перевірка наявності чи відсутності наведених обставин дасть змогу стверджувати про відсутність чи наявність причинного зв'язку між виданням спірних наказів із діяльністю позивача як викривача.

Аналогічна правова позиція викладена у постанові Верховного Суду від 06.10.2021 у справі № 361/8080/18²⁷ та від 09.11.2022 у справі № 761/33182/20²⁸.

Розглянемо гарантії захисту трудових прав викривача.

Так, відповідно до Закону існують такі гарантії захисту трудових прав викривача:

- ✓ **Заборона відмови у прийнятті на роботу, укладенні чи продовженні договору, трудового договору (контракту) у зв'язку з повідомленням**

Відповідно до ст. 43 Конституції України і ст. 22 КЗпП забороняється необґрунтована відмова в прийнятті на роботу, а також будь-яке пряме або непряме обмеження прав чи встановлення прямих або непрямих переваг при укладенні, зміні та припиненні трудового договору.

Необґрунтованою вважається невмотивована відмова у прийнятті працівника на роботу за наявності вакантних робочих місць, а також відмова з мотивів, які не стосуються ділових якостей працівника, або випадків, коли стан його здоров'я не відповідає вимогам роботи, на яку працівник претендує.

Якщо особа здійснила повідомлення під час проходження конкурсу на зайняття посади, прийняття/відбір на роботу/службу, то на таку особу поширюється гарантія щодо заборони відмови у прийнятті на роботу, за умови наявності зв'язку між повідомленням і відмовою у прийнятті на роботу.

²⁷ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100352332>

²⁸ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107533287>

Крім того, викривачу не може бути відмовлено в укладенні чи продовженні договору, трудового договору (контракту) у зв'язку з повідомленням.

Так, неукладення/непродовження на новий строк договору/контракту або укладення на суттєво менший строк трудового договору (контракту) з викривачем, тоді як з іншими працівниками, що мають такий самий досвід роботи та кваліфікацію, договір/контракт було продовжено/укладено, вважається порушенням прав викривача та вимог Закону.

✓ **Заборона звільнення викривача чи примушення до звільнення у зв'язку з повідомленням**

Однією з гарантій забезпечення права громадян на працю є передбачений в абз. 7 ст. 5-1 КЗпП правовий захист від незаконного звільнення.

Відповідно до ч. 6 ст. 32 КЗпП працівник, який здійснив повідомлення, не може бути звільнений чи змушений до звільнення у зв'язку з таким повідомленням або підданий іншим негативним заходам впливу, або загрози таких заходів впливу.

Випадки, в яких трудовий договір може бути розірваний з ініціативи власника або уповноваженого ним органу, зазначені у ст.ст. 40, 41 КЗпП.

Водночас звільнення є незаконним і порушує права викривача, якщо керівник або роботодавець не доведе в суді відсутність причинно-наслідкового зв'язку між здійсненим викривачем повідомленням та його звільненням.

Під примушенням до звільнення слід розуміти прямі або опосередковані дії керівника або роботодавця, що спрямовані на схилення викривача до звільнення з роботи за власним бажанням (ст.ст. 38, 39 КЗпП) чи звільнення за угодою сторін (п. 1 ч. 1 ст. 36 КЗпП).

Зокрема, як примушення до звільнення можуть розглядатися:

- погроза звільнення викривача у зв'язку з виявленою невідповідністю займаний ним посаді або виконуваний роботі внаслідок недостатньої кваліфікації, при тому що до набуття працівником статусу викривача не виникало жодних зауважень до його кваліфікації чи до виконуваної ним роботи;
- безпідставне притягнення викривача до дисциплінарної відповідальності;
- вчинення зі сторони керівника, роботодавця чи суб'єкта призначення дій або бездіяльності, спрямованих на створення умов, за яких викривач не може виконувати свої трудові обов'язки (наприклад, ненадання доступу до електронної системи документообігу установи; ненадання доступу до робочого місця; невидання розпорядчих документів на відрядження; затримка призначення осіб, які є обов'язковими для належного виконання повноважень);
- здійснення психологічного тиску на викривача (наприклад, проведення зборів трудового колективу з метою публічного засудження дій викривача, розміщення в корпоративних месенджерах відомостей, які принижують або ганьблять людські або професійні якості викривача);
- здійснення тиску на викривача через профспілкові організації;

- погроза звернення до суду з позовом до викривача про захист честі, гідності чи ділової репутації;
- ненадання відпусток, премій тощо.

Вказані дії також можуть бути вчинені не лише безпосередньо керівником або роботодавцем, а й іншими особами. Тобто йдеться про створення викривачеві некомфортних умов для виконання ним трудових обов'язків.

У той же час здійснення до викривача заходів негативного впливу, зокрема тиску або погроз, має бути документально (чи в інший спосіб, зокрема показами свідків) підтверджено.

✓ **Заборона притягнення викривача до дисциплінарної відповідальності у зв'язку з повідомленням**

Підставою для притягнення працівника до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку, тобто невиконання або неналежне виконання ним своїх посадових обов'язків, за яке до нього може бути застосоване дисциплінарне стягнення.

Загальні засади притягнення до дисциплінарної відповідальності містяться у ст.ст. 147 – 152 КЗпП.

Відповідно до ч. 6 ст. 32 КЗпП працівник, який здійснив повідомлення, не може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності у зв'язку з таким повідомленням або підданий іншим негативним заходам впливу, або загрози таких заходів впливу.

Таким чином, застосування до викривача дисциплінарного стягнення є незаконним та порушує права викривача, якщо керівник, роботодавець або суб'єкт призначення не доведе в суді відсутність причинно-наслідкового зв'язку між здійсненням викривачем повідомлення та притягненням його до дисциплінарної відповідальності.

Це стосується також і випадків, коли дисциплінарне стягнення застосовується до викривача або до його близьких осіб не його керівником або роботодавцем, а іншим органом з відповідними повноваженнями, зокрема, у таких випадках:

1) дисциплінарне провадження щодо викривача ініціював його керівник або роботодавець чи особа, підлегла керівнику або роботодавцю, або іншим чином пов'язана з керівником або роботодавцем;

2) керівник або роботодавець викривача чи його підлеглі або іншим чином пов'язані з керівником або роботодавцем особи надавали у дисциплінарному провадженні документи, пояснення, обґрунтування тощо, які негативно характеризують викривача.

✓ **Заборона відсторонення викривача від виконання трудових обов'язків**

У ст. 46 КЗпП передбачено, що відсторонення працівників від роботи власником або уповноваженим ним органом допускається у разі: появи на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння; відмови або ухилення від

обов'язкових медичних оглядів, навчання, інструктажу і перевірки знань з охорони праці та протипожежної охорони; в інших випадках, передбачених законодавством.

При відстороненні від роботи працівника керівник або роботодавець зобов'язаний діяти на підставі, у межах наданих повноважень та у спосіб, що передбачені законом, неупереджено, дотримуватись принципу рівності перед законом, запобігаючи всім формам дискримінації, обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення:

- правову підставу для відсторонення від роботи;
- наслідки відсторонення від роботи для інших осіб;
- законодавчо встановлені гарантії відстороненого працівника на оплату праці;
- строки відсторонення, які мають відповідати часу, потрібному для усунення причин відсторонення.

Відповідно до ч. 3 ст. 53-4 Закону у разі відсторонення працівника, який є викривачем, від виконання трудових обов'язків не з його вини оплата праці на період відсторонення здійснюється в розмірі середньої заробітної плати працівника за останній рік.

Під визначенням «відсторонення викривача від виконання трудових обов'язків не з його вини» слід розуміти, що викривач не давав приводу для свого відсторонення, не вчиняв відповідних заборонених дій або бездіяльності, а відсторонення відбулося за умов належної готовності викривача виконувати покладені на нього трудові обов'язки.

Відсторонення викривача від виконання трудових обов'язків буде вважатися негативним заходом впливу до викривача, якщо керівник або роботодавець не доведе відсутність причинно-наслідкового зв'язку між здійсненим викривачем повідомленням та таким відстороненням.

✓ **Інші негативні заходи впливу або загроза таких заходів впливу у зв'язку з повідомленням**

Викривача не може бути піддано з боку керівника або роботодавця іншим негативним заходам впливу (переведення, атестація, зміна умов праці, відмова у призначенні на вищу посаду, зменшення заробітної плати тощо) або загрозі таких заходів впливу у зв'язку з повідомленням.

Згідно з ч. 1 ст. 32 КЗпП переведення на іншу роботу на тому ж підприємстві, в установі, організації, а також переведення на роботу на інше підприємство, в установу, організацію або в іншу місцевість, хоча б разом з підприємством, установою, організацією, допускається тільки за згодою працівника, за винятком випадків, передбачених у ст. 33 КЗпП, та в інших випадках, передбачених законодавством.

При цьому не вважається переведенням на іншу роботу і не потребує згоди працівника переміщення його на тому ж підприємстві, в установі, організації на інше робоче місце, в інший структурний підрозділ у тій же місцевості, доручення роботи на іншому механізмі або агрегаті у межах спеціальності, кваліфікації чи посади, обумовленої трудовим договором (ч. 2 ст. 32 КЗпП).

Однак і переміщення не може бути необґрунтованим, тобто не обумовленим інтересами виробництва. Переміщення може здійснюватися тільки за умови, що не змінюється жодна з істотних умов трудового договору працівника.

Атестація – процедура визначення рівня практичних навиків, знань, кваліфікації, ділових якостей працівників і встановлення їх відповідності (невідповідності) займаному робочому місцю чи посаді, яку займає працівник.

Тобто сама по собі атестація не є порушенням гарантій захисту трудових прав викривача. Атестація буде вважатися заходом негативного впливу за умови, що вона має вибірковий характер, тобто застосовується до викривача у той час, як не застосовується до інших працівників, або з порушенням процедур, визначених відповідним законодавством.

Відповідно до ч. 3 ст. 32 КЗпП зміна істотних умови праці включає зміну систем та розмірів оплати праці, пільг, режиму роботи, встановлення або скасування неповного робочого часу, суміщення професій, зміну розрядів і найменування посад та інших.

Керівник або роботодавець викривача зобов'язані дотримуватись двомісячного строку повідомлення про зміни істотних умов праці та можуть в односторонньому порядку змінити істотні умови праці окремого працівника, повідомивши його не пізніше ніж за два місяці про зміну цих умов.

При цьому зміна умов праці не може мати дискримінаційного характеру, вона має бути обґрунтована реальною виробничою необхідністю, яка виникла саме в той момент і саме щодо викривача.

Разом з тим перелік істотних умов праці не є вичерпним. Також до зміни істотних умов праці належать встановлення або скасування деяких додаткових елементів у трудовій функції, якщо основна трудова функція при цьому не змінюється, відбуваються збільшення або зменшення обсягу роботи, ступеня самостійності і відповідальності працівника, ступеня шкідливості роботи, перехід з індивідуальної на колективну організацію праці і навпаки та створюються інші умови, що характеризують трудовий процес.

Відмова у призначенні на вищу посаду буде негативним заходом впливу лише у випадку, якщо таке призначення передбачене нормами відповідного законодавства та/або колективного договору. Наприклад, буде вважатися заходом негативного впливу відмова керівника призначити на вакантну посаду поліцейського, який переміг у конкурсі (ч. 1 ст. 56 Закону України «Про Національну поліцію»).

Щодо зменшення заробітної плати як різновиду негативних заходів впливу потрібно зазначити, що заробітна плата є істотною умовою трудового договору.

Відповідно до ч. 4 ст. 97 КЗпП роботодавець не має права в односторонньому порядку приймати рішення з питань оплати праці, що погіршують умови, встановлені законодавством, угодами, колективними договорами.

Водночас це стосується основної та додаткової заробітної плати, до яких належать тарифні ставки (оклади), посадові оклади, доплати, надбавки, гарантійні і компенсаційні виплати, передбачені чинним законодавством, премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій.

Щодо інших заохочувальних та компенсаційних виплат, до яких належать виплати у формі винагород за підсумками роботи за рік, премії за спеціальними системами і положеннями, виплати в рамках грантів, компенсаційні та інші грошові і матеріальні виплати, які не передбачені актами чинного законодавства або які провадяться понад встановлені зазначеними актами норми, то керівник або роботодавець у рамках своїх дискреційних повноважень на власний розсуд визначає розмір таких винагород (премій, виплат). Рішення керівника або роботодавця, що не підпадатиме під ознаки заходу негативного впливу, за таких наступних ознак, є:

- обґрунтованим;
 - не пов'язаним із повідомленням викривача;
 - недискримінаційним, коли позбавлення (зменшення) премій, виплат застосовується лише до викривача.
- ✓ **Формально правомірні рішення і дії вибіркового характеру керівника або роботодавця**

Під формально правомірними рішеннями і діями керівника або роботодавця слід розуміти рішення, дії, бездіяльність у межах повноважень керівника або роботодавця, які за своїм змістом є правомірними, але мають вибіркового, дискримінаційного характеру або обмежують законні інтереси викривача порівняно з іншими працівниками в подібних ситуаціях.

Формально правомірні рішення і дії керівника або роботодавця є заходами негативного впливу до викривача в разі встановлення таких фактів:

Повідомлення викривача передувало заходам негативного впливу.

Такі рішення та дії керівника або роботодавця до викривача мають вибіркового характеру, зокрема не застосовуються до інших працівників у подібних ситуаціях та/або не застосовувалися до працівника раніше (відсутність до здійснення повідомлення зауважень щодо виконання трудових обов'язків працівником, в тому числі й з боку осіб, про корупційні діяння яких він повідомив).

Підтвердженням наявності чи відсутності відповідних фактів можуть бути свідчення інших працівників, наявність заохочень та нагород за успіхи у роботі на підприємстві, в установі, організації до моменту здійснення повідомлення, відсутність дисциплінарних стягнень тощо.

Також про вибірковість формально правомірних рішень і дій керівника або роботодавця можуть свідчити зокрема, але не виключно:

- перевірки дотримання правил трудового розпорядку установи (наприклад, контроль присутності виключно викривача на робочому місці, надання викривачем пояснень щодо кожного випадку його відсутності на робочому місці);
- відмова у погодженні відрядження викривачеві, яке необхідне йому для виконання службових обов'язків;
- направлення у відрядження у вихідні дні, тоді як інші працівники рідко або взагалі не мають таких відряджень, ненадання дня відпочинку за відрядження

- у вихідні дні, направлення в нехарактерно тривале відрядження, направлення у відрядження, яке не пов'язане з виконанням трудових функцій викривача;
- відмова викривачу в наданні відпустки в іншому місяці, ніж це передбачено графіком відпусток, в той час як іншим працівникам за аналогічних обставин в такому праві не відмовляється;
- пропозиція (у разі скорочення його посади) посади, яка не відповідає професійним якостям викривача, принижує його гідність;
- встановлення завдань, які викривач завідомо не зможе виконати.

Стосовно гарантій поновлення трудових прав викривача зазначимо, що у ч. 4 ст. 53-4 Закону вказується, що викривачу, права якого порушені всупереч положенням ч.ч. 1 – 3 цієї статті, гарантується поновлення порушених трудових прав.

Разом з тим згідно з ч.ч. 5 – 7 ст. 53-4 Закону для викривачів передбачені додаткові гарантії: поновлення та виплати звільненим у зв'язку з повідомленням викривачам, виплати переведеним на нижчеоплачувану роботу викривачам, а також компенсації у випадку відмови викривача від поновлення або неможливості поновити.

Так, у разі звільнення (переведення на іншу нижчеоплачувану роботу) викривача через повідомлення викривач підлягає негайному поновленню на попередній роботі (посаді), а також йому виплачується середній заробіток за час вимушеного прогулу (різниця в заробітку за час виконання нижчеоплачуваної роботи), але не більш як за один рік.

Поновлення викривача відбувається на підставі рішення керівника або роботодавця, в тому числі на виконання рішення суду або припису Національного агентства про усунення порушень трудових прав викривача.

Тобто ініціатива щодо поновлення викривача на попередній роботі (посаді) може виходити від нього самого, його керівника або роботодавця, Національного агентства.

Рішення суду чи припис Національного агентства про усунення порушень трудових прав викривача стосовно незаконно звільненого або переведеного на іншу роботу викривача підлягає негайному виконанню.

Поновлення викривача на попередній роботі (посаді) відбувається з дати його звільнення. Після видання керівником, роботодавцем або суб'єктом призначення наказу або іншого розпорядчого документа про поновлення на роботі вносяться зміни до трудової книжки викривача, зокрема визнається недійсним запис про звільнення і робиться запис про поновлення на попередній роботі.

Відповідно до ч. 5 ст. 53-4 Закону якщо заява про поновлення викривача на роботі (посаді) розглядається більше одного року не з його вини, йому виплачується середній заробіток за весь час вимушеного прогулу.

Формулювання «...не з його вини...» вказує на те, що з боку викривача не повинно бути умисного затягування розгляду його заяви органом, який розглядає трудові спори.

Згідно з ч. 7 ст. 53-4 Закону у разі наявності підстав для поновлення на роботі працівника, звільненого у зв'язку з повідомленням, та за його відмови від такого поновлення йому виплачується грошова компенсація у розмірі шестимісячного

середнього заробітку, а в разі неможливості поновлення – у розмірі дворічного середнього заробітку.

Поновлення інших порушених трудових прав викривача, перелік яких містять ч.ч. 1 – 3 ст. 53-4 Закону, може відбуватись на таких підставах: звернення викривача до керівника або роботодавця, власна воля керівника або роботодавця, припис Державної служби України з питань праці або Національного агентства, рішення суду – з подальшим прийняттям розпорядчого акта з кадрових питань керівником або роботодавцем.

РОЗДІЛ 5

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ (УПОВНОВАЖЕНИХ ОСІБ) З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВІЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ВИКРИВАЧІВ

Діяльність уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) регламентована ст.ст. 13-1, 53-9 Закону та Типовим положенням.

Крім того, діяльність уповноважених осіб, призначених на виконання ст.ст. 62, 64 Закону, урегульована положеннями антикорупційної програми відповідної юридичної особи.

Уповноважені підрозділи (уповноважені особи) утворюються (визначаються) з метою організації та здійснення заходів із запобігання та виявлення корупції, передбачених Законом, а у випадках, передбачених ст. 62 Закону,- для реалізації антикорупційної програми юридичної особи.

5.1. Повноваження уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції у сфері захисту викривачів

Основні завдання уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) закріплені у ч. 6 ст. 13-1 Закону, з них роботи з повідомленнями про корупцію та викривачами стосуються такі:

- здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства, у тому числі розгляд повідомлень про корупцію, у тому числі на підвідомчих підприємствах, в установах та організаціях;
- забезпечення захисту працівників, які повідомили про порушення вимог Закону, від застосування негативних заходів впливу з боку керівника або роботодавця відповідно до законодавства щодо захисту викривачів;
- інформування керівника відповідного органу, Національного агентства або інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції про факти порушення законодавства у сфері запобігання і протидії корупції.

Враховуючи положення Типової антикорупційної програми юридичної особи, затвердженої наказом Національного агентства від 10.12.2021 № 794/21,

зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 31.12.2021 за № 1702/37324, вказані завдання також є обов'язковими і для уповноважених осіб, призначених відповідно до ст.ст. 62, 64 Закону.

Також ч. 2 ст. 53-9 Закону передбачено, що керівники та заступники керівників відповідних підрозділів чи відповідальні посадові особи, до повноважень яких належать організація роботи внутрішніх каналів повідомлення про корупцію, отримання та організація розгляду повідомленої через них інформації, співпраця з викривачами, підзвітні і відповідальні у своїй діяльності лише перед керівником установи.

При цьому керівник уповноваженого підрозділу має визначити окрему особу, відповідальну за реалізацію повноважень із захисту викривачів. На практиці вказана норма Закону реалізується шляхом визначення відповідальної особи в наказі установи або закріплення відповідних повноважень у положенні про уповноважений підрозділ або посадовій інструкції уповноваженої особи.

Відповідно до ч. 1 ст. 53-9 Закону до **повноважень уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) у сфері захисту викривачів належать:**

- ✓ організація роботи внутрішніх каналів повідомлення про корупцію, отримання та організація розгляду повідомленої через такі канали інформації. *Зазначимо, що до початку роботи Порталу організацією роботи всіх внутрішніх каналів повідомлення про корупцію цей обов'язок покладено на уповноважений підрозділ (уповноважену особу), а після запуску Порталу на цих осіб покладається обов'язок утворення спеціальної телефонної лінії як внутрішнього каналу повідомлення про корупцію;*
- ✓ співпраця з викривачами, забезпечення дотримання їхніх прав та гарантій захисту, передбачених законом;
- ✓ надання працівникам відповідної установи або особам, які проходять у них службу чи навчання, чи виконують певну роботу, методичної допомоги та консультацій щодо повідомлення про корупцію та захисту викривачів, проведення внутрішніх навчань з цих питань.

На виконання **повноважень у сфері захисту викривачів** уповноважені підрозділи (уповноважені особи) **мають право:**

- *виребувати від інших структурних підрозділів установи документи, у тому числі ті, що містять інформацію з обмеженим доступом (крім державної таємниці), та робити їх копії.*

Зазначене право може бути реалізоване уповноваженим підрозділом (уповноваженою особою) шляхом направлення запитів до інших структурних підрозділів у вигляді, наприклад, службових записок.

Варто пам'ятати про встановлену ст. 53-5 Закону заборону розкривати інформацію про особу викривача, його близьких осіб або інші дані, які можуть ідентифікувати особу викривача, його близьких осіб особам, які не залучаються

до розгляду повідомлення про корупцію, а також особам, про яких йде мова в повідомленні. Тобто запит має бути складений таким чином, щоб не було розголошено особу викривача. Якщо реалізація цього права без розголошення неможлива – працівник уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) має отримати письмову згоду викривача;

- *викликати та опитувати осіб, дій або бездіяльності яких стосуються повідомлені викривачем факти, у тому числі керівника, заступників керівника установи*

Для реалізації цього права уповноваженому підрозділу (уповноваженій особі) потрібно заздалегідь розробити план розмови з переліком запитань до вищезазначених осіб.

При цьому знову звертаємо увагу на необхідність дотримуватися права на конфіденційність викривача.

Отже, працівник уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) може опитувати осіб, якщо таке опитування можливе без розкриття інформації про викривача, його близьких осіб.

Якщо це неможливо, рекомендується запитати письмову згоду викривача на розкриття інформації.

У випадку ненадання викривачем згоди йому надсилається письмова відповідь, в якій зазначається про неможливість перевірки уповноваженим підрозділом (уповноваженою особою) повідомленої викривачем інформації та вжиття заходів щодо його захисту;

- *звертатися до Національного агентства щодо порушених прав викривача, його близьких осіб.*

Право на звернення до Національного агентства може бути реалізовано одночасно зі здійсненням працівником уповноваженого підрозділу (уповноваженою особою) можливих заходів щодо захисту викривача з метою поновлення його порушених прав;

- *вносити подання керівнику установи про притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності за порушення вимог Закону.*

При реалізації цього права слід враховувати законодавчі та локальні нормативні акти, які встановлюють засади дисциплінарної відповідальності працівників відповідних установ (наприклад, Кодекс законів про працю України, Закон України «Про державну службу», Дисциплінарний статут Національної поліції України);

- *виконувати інші визначені законом повноваження, спрямовані на всебічний розгляд повідомлень викривачів та захист їхніх прав та свобод.*

5.2. Принципи роботи уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) у сфері захисту викривачів та розгляду ними повідомлень

Робота уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) має здійснюватися відповідно до таких принципів:

верховенство права – забезпечення пріоритету прав і свобод людини і громадянина відповідно до Конституції України у діяльності уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) під час виконання завдань і функцій держави;

законність – уповноважений підрозділ (уповноважена особа) здійснює свої повноваження на підставі дотримання Конституції України та чинних законів;

добросовісність – дії уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) мають бути спрямовані на захист публічних інтересів та базуватися на відмові від превалювання приватного інтересу під час здійснення наданих повноважень. Поведінка уповноваженої особи має відповідати вимогам закону та загально визнаним етичним нормам;

професіоналізм – компетентне, об'єктивне і неупереджене виконання працівниками уповноваженого підрозділу (уповноваженою особою) посадових обов'язків, постійне підвищення рівня професійної компетентності;

ефективність – раціональне і результативне використання уповноваженим підрозділом (уповноваженою особою) ресурсів для запобігання та виявлення корупції в установі;

транспарентність – відкритість інформації про політики та процедури установи в сфері запобігання та виявлення корупції, про діяльність уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи), крім випадків, визначених Конституцією та законами України.

Під час розгляду повідомлень про корупцію та здійсненні співпраці з викривачами уповноважений підрозділ (уповноважена особа) має керуватися такими принципами:

аналіз та вивчення – необхідність проведення систематичного перегляду та коригування внутрішніх політик та процедур з організації роботи з повідомленнями та викривачами.

відповідальність – усвідомлення важливості прийнятих рішень та вжитих дій для всіх зацікавлених сторін;

довіра – інформування потенційних викривачів про державні гарантії захисту викривачів, створення таких умов для спілкування з викривачем, щоб він не боявся надати додаткову інформацію або звернутись за захистом до уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи);

доступність – забезпечення безперешкодного доступу для подання повідомлення про корупцію, процес подання таких повідомлень має бути зручним, під час подання повідомлення та його розгляду забезпечується анонімність та конфіденційність викривача;

захист прав викривачів – працівники уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) під час роботи з викривачами мають усвідомлювати всі

ризика для викривачів, пов'язані з повідомленням про корупцію, та вживати заходів у межах своїх повноважень щодо захисту викривачів;

зворотний зв'язок – необхідно постійно підтримувати зв'язок з викривачем, навіть якщо повідомлення надане анонімно (за наявності такої можливості);

знання та обізнаність – постійне інформування потенційних викривачів про можливість подати повідомлення та про повноваження уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) щодо його розгляду, інформування викривачів про те, як розглядаються їх повідомлення;

конфіденційність – під час прийняття, реєстрації та на всіх етапах розгляду повідомлення про корупцію мають бути виконані вимоги законодавства щодо нерозголошення інформації про викривача;

результативність – повна та всебічна перевірка повідомлення про корупцію, вжиття необхідних заходів у межах повноважень уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) та установи.

РОЗДІЛ 6

ПОРЯДОК ПРИЙНЯТТЯ ТА РОЗГЛЯДУ ПОВІДОМЛЕНЬ ПРО КОРУПЦІЮ

Відповідно до п. 2 розділу II Прикінцевих та перехідних положень Закону України від 01.06.2021 № 1502-IX «Про внесення змін до Закону України

«Про запобігання корупції» щодо впорядкування окремих питань захисту викривачів» про початок роботи Порталу приймається рішення Національного агентства, а до початку роботи Порталу повідомлення приймаються через канали та розглядаються в порядку, які діяли до прийняття цього Закону.

Враховуючи вищенаведене, до початку роботи Порталу розгляд повідомлень має здійснюватися відповідно до вимог ст.ст. 53, 53-2 Закону в редакції, яка діяла до 01.06.2021.

6.1. Порядок прийняття та розгляду повідомлень до початку роботи Порталу

Якщо звернутися до європейського досвіду, то в ст. 7 Директиви передбачено, що держави мають заохочувати повідомлення через внутрішні канали для повідомлення інформації перед тим, як використати зовнішні, у тих випадках, коли порушення може бути усунуте на внутрішньому рівні й викривач вважає, що ризик переслідування за повідомлення відсутній.

Ст. 9 Директиви передбачено, що внутрішні канали для отримання повідомлень мають бути розроблені, створені та управляться в безпечний спосіб, що гарантує конфіденційність особи, яка здійснює повідомлення, та осіб, про яких йде мова в повідомленні, а також перешкоджає доступу до них членів персоналу, які не мають відповідних повноважень.

Також у вищевказаній нормі зазначено, що внутрішні канали мають забезпечувати повідомлення в письмовій та в усній формі.

Щодо українського законодавства, то відповідно до ч. 1 ст. 53-2 Закону викривач самостійно визначає, які канали використати для повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону, а саме: внутрішні, регулярні або зовнішні канали.

Пропонуємо розглянути визначення таких каналів та які суб'єкти зобов'язані їх створювати.

Внутрішні канали повідомлення – способи захищеного та анонімного повідомлення інформації, яка повідомляється викривачем керівнику або уповноваженому підрозділу (уповноваженій особі) установи, у якій викривач працює, проходить службу чи навчання або на замовлення якої виконує роботу.

Регулярні канали повідомлення – шляхи захищеного та анонімного повідомлення інформації викривачем Національному агентству, іншому суб'єкту

владних повноважень, до компетенції якого належать розгляд та прийняття рішень з питань, щодо яких розкривається відповідна інформація. Регулярні канали обов'язково створюються спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції, органами досудового розслідування, органами, відповідальними за здійснення контролю за дотриманням законів у відповідних сферах, іншими державними органами, установами, організаціями.

Установа має забезпечити створення та належне функціонування внутрішніх та регулярних каналів повідомлення через:

офіційний вебсайт шляхом створення онлайн-форми повідомлення про корупцію. онлайн-форма має бути чіткою, зрозумілою та зручною для заповнення викривачем. Обов'язково має бути забезпечена можливість повідомити анонімно;

спеціальні телефонні лінії шляхом створення окремої телефонної лінії. Для отримання повідомлень про корупцію не можуть використовуватися особисті телефони працівників уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи);

електронні поштові скриньки шляхом створення окремої скриньки для подання повідомлення про корупцію. Тут також не повинні використовуватися особисті електронні поштові скриньки працівників уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) (додаток 7).

Звертаємо увагу, що постановою Кабінету Міністрів України від 21.10.2015 № 851 «Деякі питання використання доменних імен державними органами в українському сегменті Інтернету» затверджені вимоги до доменних імен державних органів в українському сегменті Інтернету. Відповідно до вказаної постанови центральні органи виконавчої влади, державні адміністрації мають забезпечити використання посадовими особами для здійснення службового листування виключно електронних поштових скриньок, розміщених на серверах, які перебувають у доменній зоні GOV.UA або .UKR. Також органам місцевого самоврядування, суб'єктам господарювання державного та комунального секторів економіки рекомендовано дотримуватися вимог цієї постанови.

Важливо, щоб інформація щодо функціонування каналів була розміщена на головній сторінці вебсайту установи, наприклад, шляхом розміщення банеру «Повідомити про корупцію» та/або окремим пунктом у розділі «Контактна інформація» чи «Запобігання корупції», тобто тих місцях вебсайту, до яких інтуїтивно може звернутися особа «викривач», яка хоче повідомити про корупцію.

Зовнішні канали повідомлення – шляхи повідомлення інформації викривачем через фізичних чи юридичних осіб, у тому числі через засоби масової інформації, журналістів, громадські об'єднання, професійні спілки.

У ч. 4 ст. 53 Закону (у редакції до 01.06.2021) зазначено, що спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, юридичні особи публічного права та юридичні особи, зазначені у ч. 2 ст. 62 Закону, зобов'язані створити захищені анонімні канали зв'язку (канали онлайн-зв'язку, анонімні гарячі лінії, електронні поштові скриньки тощо), через які викривач може здійснити повідомлення, гарантовано зберігаючи свою анонімність. Зазначена вимога діє з

01.01.2020. Разом з тим, після початку роботи Порталу розроблені органами канали не втратять своєї актуальності та можуть використовуватися як додаткові засоби для отримання повідомлень.

При цьому відповідно до ч. 2 ст. 53-1 (уредакції до 01.06.2021) Закону спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, юридичні особи публічного права та юридичні особи, зазначені в ч. 2 ст. 62 Закону, забезпечують викривачам умови для здійснення повідомлення про корупцію шляхом, зокрема, визначення внутрішніх процедур і механізмів прийняття та розгляду повідомлень про корупцію, перевірки та належного реагування на такі повідомлення, обов'язкового створення та забезпечення функціонування внутрішніх та регулярних каналів повідомлення про корупцію.

Викривач може здійснити повідомлення про корупцію в усній (через анонімні гарячі лінії, тобто телефоном чи через інші системи голосових повідомлень, або на прийомі посадовій особі) або письмовій формі (канали онлайн-зв'язку, електронні поштові скриньки, листом через звичайну поштову скриньку або скриньки, які розташовані в приміщеннях державних органів).

Через те, що потенційні викривачі бояться, що після повідомлення про корупцію вони зазнають переслідувань з боку керівника або роботодавця або колеги почнуть до них ставитись неприязно, Закон гарантує право подати повідомлення анонімно, тобто без зазначення своїх персональних даних, через захищені анонімні канали зв'язку.

Вимоги до захисту таких каналів зв'язку визначає Національне агентство.

Так, наказом Національного агентства від 02.04.2020 № 127/20 затверджені Вимоги до захисту анонімних каналів зв'язку, через які здійснюються повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції».

У Вимогах зазначаються такі **типи захищених анонімних каналів зв'язку**:

- канал отримання повідомлень із використанням офіційного вебсайту установи;
- канал отримання повідомлень із використанням електронних поштових скриньок;
- канал отримання голосових повідомлень із використанням технології
- IP-телефонії (анонімна гаряча лінія);
- канал отримання голосових повідомлень із використанням телефонної мережі загального користування (анонімна гаряча лінія).

Як уже зазначалося, відповідно до повноважень уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) у сфері захисту викривачів належить організація роботи внутрішніх каналів повідомлення про корупцію, отримання та організація розгляду повідомленої через такі канали інформації.

При цьому створення регулярних каналів повідомлення має забезпечити керівник установи, а організація роботи регулярних каналів повідомлення про

корупцію, отримання та розгляд повідомленої через такі канали інформації може бути також покладена на уповноважений підрозділ (уповноважену особу).

Ефективна організація роботи уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) з внутрішніми каналами повідомлення про корупцію є запорукою успішного запобігання та виявлення корупції в установі.

Організація роботи внутрішніх каналів повідомлення про корупцію – це діяльність уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) установи, що включає розподіл обов'язків, повноважень, функцій та координацію всіх залучених структурних підрозділів та осіб (зокрема, підрозділів та осіб, які відповідають за технічний бік роботи по створенню внутрішніх каналів та забезпеченню захисту інформації).

Щодо організаційних засад забезпечення захисту анонімних каналів зв'язку слід зазначити, що захист анонімних каналів зв'язку здійснюється шляхом побудови ІТС із застосуванням КСЗІ, що має забезпечувати конфіденційність та гарантувати анонімність особи, яка здійснює повідомлення. КСЗІ повинна мати атестат відповідності.

ІТС складається із таких систем:

1. система отримання повідомлень із використанням офіційного вебсайту установи;
2. система отримання повідомлень з використанням електронної поштової скриньки;
3. система отримання голосових повідомлень (анонімна гаряча лінія) на основі технології IP-телефонії.

У разі використання телефонної мережі загального користування для лінії фіксованого телефонного зв'язку в межах зони нумерації (місцевий телефонний зв'язок) установа забезпечує виділення окремих телефонних апаратів, які повинні бути розміщені у спеціально виділеному приміщенні. Доступ до таких телефонних апаратів повинні мати лише оператори.

У системах ІТС не повинні застосовуватися функції моніторингу дій та ідентифікації особи, яка здійснила повідомлення. У документації на ІТС повинно бути визначено перелік інформації, що зберігається в ІТС, щодо особи, яка здійснила повідомлення.

Ідентифікація, автентифікація та авторизація операторів здійснюється з використанням персонального логіна та пароля або кваліфікованого електронного підпису. Дії оператора з даними ІТС та відвідування ним ІТС підлягають моніторингу.

Якщо установа використовує мережу телефонного зв'язку загального користування, ідентифікація, автентифікація та авторизація операторів не здійснюється.

При створенні захищених анонімних каналів зв'язку слід враховувати, що відносини у сфері захисту інформації в інформаційних, комунікаційних та інформаційно-комунікаційних системах регулюються Законом України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах».

Так, ч. 2 ст. 8 Закону України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» передбачено, що державні інформаційні ресурси або інформація з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом, повинні оброблятися в системі із застосуванням КСЗІ з підтвердженою відповідністю. Підтвердження відповідності КСЗІ здійснюється за результатами державної експертизи, яка проводиться з урахуванням галузевих вимог та норм інформаційної безпеки у порядку, встановленому законодавством.

Таким чином, функціонування внутрішніх каналів має бути організоване з дотриманням прав викривача на конфіденційність та анонімність, які є належною гарантією нерозголошення відомостей про викривача та засобом його захисту від можливих заходів негативного впливу.

З метою реалізації своїх повноважень з організації роботи внутрішніх каналів повідомлення про корупцію уповноваженому підрозділу (уповноваженій особі) рекомендується вжити таких заходів:

- ✓ довести до відома керівника установи вимоги Закону щодо обов'язкового створення та забезпечення функціонування внутрішніх та регулярних каналів повідомлення, які мають бути одночасно захищеними анонімними каналами зв'язку;
- ✓ надати керівнику установи пропозиції щодо типів каналів, які будуть найбільш ефективними в умовах роботи установи, та загальних засад їх функціонування;
- ✓ розробити проект організаційно-розпорядчого документа з питань створення та функціонування внутрішніх і регулярних каналів повідомлення про корупцію, який, крім переліку каналів та розмежування їх за видами, також має регулювати питання щодо доступу осіб (працівників установи) до каналів, які забезпечують їх роботу, права та обов'язки таких осіб, а також заходи контролю за ними;
- ✓ забезпечити постійний контроль за функціонуванням внутрішніх каналів повідомлення про корупцію;
- ✓ розмістити на офіційному вебсайті та інформаційних дошках установи інформацію про внутрішні та регулярні канали для повідомлення про корупцію (додаток 7).

Набуття особою статусу викривача нерозривно пов'язане зі здійсненням нею повідомлення про корупцію. Після того, як в установі було створено та організовано функціонування внутрішніх каналів, має бути організовано та здійснено розгляд повідомлення про корупцію.

У зв'язку з цим закріплення у локальних нормативних актах установи чітких внутрішніх процедур і механізмів прийняття та розгляду, перевірки та реагування на повідомлення про корупцію є запорукою їх належного розгляду та дотримання прав викривача під час розгляду, а також формування довіри до установи.

Для організації внутрішніх процедур і механізмів прийняття повідомлень про корупцію рекомендуємо уповноваженому підрозділу (уповноваженій особі) розробити документ, який визначає внутрішні процедури і механізми, послідовність дій посадових осіб установи при прийнятті, реєстрації, розгляді та перевірці повідомлення про корупцію в установі.

Такий документ не потребує обов'язкового погодження Національного агентства. Водночас, якщо вказаний документ відповідатиме умовам, передбаченим п. 2 Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 р. № 731, такий документ підлягатиме обов'язковій державній реєстрації у встановленому порядку.

Стадіями роботи з повідомленнями про корупцію є:

прийняття повідомлення про корупцію – отримання працівником установи повідомлення через створені в установі захищені анонімні канали зв'язку (канали онлайн-зв'язку, анонімні гарячі лінії, електронні поштові скриньки) та іншими способами;

первинне опрацювання повідомлення – розгляд інформації, наведеної у повідомленні про корупцію, на предмет її відповідності вимогам пункту 3 цього розділу, а також аналіз такої інформації з метою визначення структурного підрозділу, відповідального за розгляд такого повідомлення відповідно до його повноважень;

розгляд повідомлення про корупцію – вивчення та аналіз повідомлення з метою його оцінки щодо наявності фактичних даних, що підтверджують можливе вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень Закону, які можуть бути перевірені;

перевірка повідомлення про корупцію – вивчення та аналіз повідомлення з метою оцінки фактичних даних, що підтверджують можливе вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень Закону. Закон виокремлює такі види перевірок: попередня та внутрішня (службова) або розслідування інформації;

належне реагування на повідомлення про корупцію – прийняття посадовими особами установи відповідних рішень за результатами перевірки повідомлення;

інформування викривача – повідомлення викривачу про проміжкові та кінцеві результати розгляду повідомлення про корупцію у передбачені Законом строки.

Потрібно врахувати, що порядок прийняття, попереднього розгляду та реєстрації вхідних документів установи може бути врегульований ще й іншими спеціальними законами (наприклад, Закони України «Про звернення громадян» та «Про доступ на публічну інформацію», КПК, КУпАП тощо).

Для ідентифікації вхідного документа та надалі його належного розгляду посадовими особами, відповідальними за реєстрацію вхідних документів, слід проводити відповідні навчання. Під час навчань необхідно звернути увагу вказаних посадових осіб на вимоги до змісту та строків розгляду звернень громадян відповідно до Закону України «Про звернення громадян» та повідомлень про корупцію відповідно до Закону (додатки 1–3, 9, 10).

Документ, який визначає внутрішні настанови щодо прийняття та розгляду, перевірки та належного реагування на повідомлення про корупцію, може містити такі розділи:

- порядок прийняття повідомлень про корупцію, які надходять через внутрішні канали повідомлення;
- порядок прийняття повідомлень про корупцію, які надходять через регулярні канали повідомлення;
- порядок прийняття повідомлень про корупцію, які надійшли іншими (крім внутрішніх та регулярних каналів) засобами зв'язку;
- порядок роботи з інформацією, яка отримана із зовнішніх каналів;
- реєстрація повідомлень про корупцію;
- облік повідомлень про корупцію;
- доступ до повідомлень про корупцію;
- розгляд, перевірка та реагування на повідомлення про корупцію;
- інформування викривача.

У цьому документі необхідно конкретно зазначити, які саме канали повідомлення є регулярними, а які – внутрішніми.

Для забезпечення ефективності розгляду повідомлень про корупцію рекомендується максимально зменшити етапи руху повідомлень, бажано, щоб вони безпосередньо надходили до уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи).

У розділі про порядок прийняття повідомлень про корупцію, які надходять через внутрішні канали повідомлення, має бути визначений підрозділ (посадова особа), який (яка) приймає зазначені повідомлення. Найчастіше, як свідчить практика, це саме уповноважений підрозділ (уповноважена особа) в установі.

Також у цьому розділі зазначено, які саме засоби зв'язку є внутрішніми каналами (спеціальна телефонна лінія, спеціальна електронна пошта, форма заповнення повідомлення про корупцію на вебсайті). Інформація про внутрішні канали (спеціальну телефонну лінію та години прийому повідомлень про корупцію, спеціальну електронну пошту, посилання на вебсайті, за яким здійснюється прийняття повідомлень про корупцію) розміщується на офіційному вебсайті установи.

Крім, того в цьому розділі визначається порядок дій працівників підрозділу (посадової особи) у разі надходження повідомлення про корупцію на спеціальну телефонну лінію, офіційний вебсайт, засобами електронного зв'язку (додаток 10).

У розділі про прийняття повідомлення через регулярні канали повідомлення необхідно зазначити, які саме засоби зв'язку є регулярними каналами (спеціальна телефонна лінія, спеціальна електронна пошта, форма заповнення повідомлення про корупцію на вебсайті). Інформація про регулярні канали (спеціальну телефонну лінію та години прийому повідомлень про корупцію, спеціальну електронну пошту, посилання на вебсайті, за яким здійснюється прийняття повідомлень про корупцію) розміщується на офіційному вебсайті установи.

Також зазначається, на який підрозділ (посадову особу) установи покладено обов'язки приймати повідомлення, що надходять регулярними каналами повідомлення. Зокрема таким підрозділом (посадовою особою) може бути уповноважений підрозділ (уповноважена особа) або підрозділ (посадова особа), який (яка) отримує загальну вхідну кореспонденцію установи. Крім того, у

зазначеному розділі рекомендується визначити окрему відповідальну особу, яка приймає повідомлення про корупцію.

Повідомлення через регулярні канали повідомлення можуть отримувати й працівники контакт-центрів (колл-центрів) установи тощо.

Так, у ст. 12 Директиви вказано, що у випадках отримання повідомлення іншими засобами (не внутрішніми або регулярними каналами) або членами персоналу, не визначеними відповідальними за розгляд повідомлень, їм забороняється розкривати інформацію, яка може ідентифікувати особу викривача, та вони зобов'язані невідкладно передати таке повідомлення особам, які відповідальні за розгляд повідомлень.

З метою гарантування права викривача на конфіденційність бажано визначити уповноважений підрозділ (уповноважену особу) як єдиний структурний підрозділ (посадову особу) установи, який (яка) має повноваження отримувати повідомлення за усіма каналами.

У розділі про прийняття повідомлень, які надійшли іншими засобами зв'язку, слід передбачити, що у відповідному підрозділі установи, який забезпечує реєстрацію вхідної кореспонденції, визначається особа, яка здійснює реєстрацію повідомлень про корупцію, та яким чином отримані повідомлення про корупцію передаються до уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи).

Така особа має пройти інструктаж щодо обробки повідомлень від викривачів, зокрема з питань забезпечення конфіденційності та належного документування повідомлень про корупцію. Крім того, уповноваженим підрозділом (уповноваженою особою) може бути розроблена пам'ятка, в якій буде зазначено, що таке корупційне правопорушення, правопорушення, пов'язане з корупцією, інше порушення Закону та перелік таких правопорушень (додатки 1–3).

У розділі документа, який стосується реєстрації повідомлення про корупцію, слід зазначити індекси, згідно з якими реєструються повідомлення про корупцію (наприклад, ПК – повідомлення про корупцію, ПКП – повідомлення про корупцію щодо працівника установи, А-ПК – анонімне повідомлення про корупцію, А-ПКП – анонімне щодо працівника установи).

Крім того, в зазначеному розділі визначається порядок передачі повідомлення підрозділом (посадовою особою), який (яка) здійснив його реєстрацію, керівнику уповноваженого підрозділу (уповноваженій особі) для організації безпосереднього розгляду.

У розділі про доступ до повідомлень про корупцію необхідно зазначити керівника установи та працівників уповноваженого підрозділу (уповноважену особу) як осіб, які можуть мати доступ до вказаних повідомлень.

Звертаємо увагу, що доступ до повідомлень про корупцію повинно мати обмежене коло осіб, щоб не допустити розголошення інформації щодо викривача (додаток 10).

Усі вищевказані дії дадуть змогу працівникам відповідних підрозділів установи орієнтуватися в процедурі прийняття повідомлень і не допустити порушень прав викривачів на стадії отримання та реєстрації таких повідомлень.

Рекомендуємо уповноваженому підрозділу (уповноваженій особі) незалежно від способів надходження повідомлень обліковувати їх у Журналі обліку повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», який ведеться уповноваженим підрозділом (уповноваженою особою) (додаток 11).

Такий облік можна здійснювати за кількістю і видами отриманих повідомлень про корупцію (анонімні або із зазначенням авторства), способами їх надходження, станом виконання та результатами розгляду, підтвердження або непідтвердження статусу викривача.

У ст. 18 Директиви передбачено ведення обліку повідомлень всіма установами з дотриманням вимог конфіденційності.

Працівнику уповноваженого підрозділу (уповноваженій особі) необхідно здійснювати систематичний моніторинг зовнішніх каналів, зокрема засобів масової інформації, вебресурсів тощо, в яких згадується установа, де він працює.

У разі виявлення працівником уповноваженого підрозділу (уповноваженою особою) поширеної через зовнішні канали інформації про можливе вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, іншого порушення Закону в установі він (вона) зобов'язані провести попередню перевірку інформації, зазначеної в повідомленні.

За результатами попередньої перевірки інформації про можливе вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, іншого порушення Закону в установі, працівнику уповноваженого підрозділу (уповноваженій особі) необхідно розпочати перевірку повідомлення про корупцію та прийняти рішення відповідно до порядку, встановленого ст. 53-2 Закону (у редакції Закону до 01.06.2021).

Залежно від виду повідомлення про корупцію (анонімне або із зазначенням авторства) у Законі визначено відповідний порядок його перевірки.

Так, анонімні повідомлення про корупцію підлягають розгляду в порядку та у строки, встановлені ч.ч. 5, 6 ст. 53, ст. 53-2 Закону (у редакції Закону до 01.06.2021), а повідомлення про корупцію із зазначенням авторства розглядаються в порядку та у строки, що передбачені ч. 6 ст. 53, ст. 53-2 Закону (у редакції Закону до 01.06.2021).

Національним агентством розроблені та розміщені на офіційному вебсайті алгоритми²⁹ та схеми розгляду анонімних повідомлень про корупцію та повідомлень із зазначенням авторства³⁰. Зазначені алгоритми та схеми мають допомогти уповноваженим підрозділам (уповноваженим особам) у роботі з повідомленнями про корупцію.

Розглянемо порядок дій працівників уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) установи при отриманні повідомлення про корупцію.

²⁹ <https://wiki.nazk.gov.ua/category/vykryvachi-koruptsiyi/algorytm-povidomlennya-pro-koruptsiyu/>

³⁰ <https://wiki.nazk.gov.ua/category/vykryvachi-koruptsiyi/videoajd-vid-nazk-interaktyvni-algorytmy-rozglyadu-povidomlennya-pro-koruptsiyu/>

ПОРЯДОК РОЗГЛЯДУ АНОНІМНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ ПРО КОРУПЦІЮ

Відповідно до ч. 5 ст. 53 Закону (в редакції Закону до 01.06.2021) анонімне повідомлення про корупцію підлягає розгляду, якщо наведена у ньому інформація стосується конкретної особи, містить фактичні дані, які можуть бути перевірені.

Зазначене повідомлення підлягає перевірці у строк не більше 15 днів від дня його отримання. Якщо у вказаний строк перевірити інформацію, що міститься в повідомленні про корупцію, неможливо, керівник установи або його заступник продовжують строк розгляду повідомлення до 30 днів від дня його отримання.

Таке продовження може бути здійснене шляхом накладання резолюції на доповідну (службову) записку керівника уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) з обґрунтуванням необхідності продовження терміну розгляду.

У разі підтвердження викладеної у повідомленні інформації керівник установи або особа, яка виконує його обов'язки, вживає заходів щодо припинення виявленого порушення, усунення його наслідків та притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності, а у випадках виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення також інформує спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

Відповідно до ч. 6 ст. 53 Закону посадові і службові особи установи, її структурних підрозділів у разі виявлення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення чи одержання повідомлення про вчинення такого правопорушення працівниками установи, її структурних підрозділів зобов'язані у межах своїх повноважень ужити заходів щодо припинення такого правопорушення та негайно, протягом 24 годин, письмово повідомити про його вчинення спеціально уповноважений суб'єкт.

Незалежно від стану розгляду повідомлення викривача, у разі виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення, уповноважений підрозділ (уповноважена особа) повідомляє про це спеціально уповноважений суб'єкт негайно, протягом 24 годин з моменту такого виявлення.

Для того, щоб допомогти уповноваженим підрозділам (уповноваженим особам) правильно визначити за змістом повідомлення, які органи мають повноваження його розглядати, розроблені допоміжні матеріали (додатки 1–3, 9, 10, 13, 14).

У разі якщо отримана інформація стосується дій або бездіяльності керівника відповідної установи, до якої надійшла інформація, така інформація без проведення попередньої перевірки у триденний строк надсилається до Національного агентства, яке визначає порядок подальшого розгляду такої інформації.

ПОРЯДОК РОЗГЛЯДУ ПОВІДОМЛЕНЬ ПРО КОРУПЦІЮ ІЗ ЗАЗНАЧЕННЯМ АВТОРСТВА

Відповідно до ч. 2 ст. 53-2 Закону (в редакції Закону до 01.06.2021) повідомлення про корупцію із зазначенням авторства має містити фактичні дані, що підтверджують можливе вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень вимог Закону, які можуть бути перевірені.

У разі якщо отримана інформація про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону не належить до компетенції установи, до якої вона надійшла, викривач повідомляється про це у триденний строк без проведення попередньої перевірки із роз'ясненням щодо компетенції органів або юридичних осіб, уповноважених на проведення перевірки або розслідування відповідної інформації.

У випадку отримання інформації щодо дій або бездіяльності керівника установи, до якої надійшла інформація, така інформація без проведення попередньої перевірки у триденний строк надсилається до Національного агентства, яке визначає порядок подальшого розгляду такої інформації.

Звертаємо увагу, що згідно з ч. 4 розд. IV Типового положення керівник уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) підписує та направляє повідомлення до спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції щодо порушень вимог Закону працівниками відповідного органу, у тому числі керівником відповідного органу.

Тобто, якщо керівник установи відмовиться направляти до Національного агентства повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону стосовно його дій або бездіяльності, це повинен зробити керівник уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) в триденний строк.

Це має бути враховано під час внесення змін до інструкції з діловодства установи.

У разі якщо повідомлення про корупцію надійшло через регулярні або внутрішні канали повідомлення такої інформації, воно підлягає попередній перевірці у строк не більше як 10 робочих днів.

Законом визначено, що за результатами попередньої перевірки службова особа, відповідальна за її проведення, приймає одне з таких рішень:

- призначити проведення внутрішньої (службової) перевірки або розслідування інформації у разі підтвердження фактів, викладених у повідомленні, або необхідності подальшого з'ясування їх достовірності;
- передати матеріали до органу досудового розслідування у разі встановлення ознак кримінального правопорушення або до інших органів, уповноважених реагувати на виявлені правопорушення в порядку, передбаченому КПК;

- закрити провадження у разі непідтвердження фактів, викладених у повідомленні.

Відповідно до абз. 6 ч. 3 ст. 53-2 Закону (в редакції Закону до 01.06.2021) викривачу надається детальна письмова інформація про результати попередньої перевірки за його повідомленням про корупцію у триденний строк з дня завершення відповідної перевірки.

Звертаємо увагу, що ненаправлення у триденний строк такої інформації викривачу є порушенням вимог Закону.

Залежно від специфіки установи порядок проведення внутрішньої (службової) перевірки або розслідування може бути врегульований як на законодавчому рівні, так і локальним нормативним актом установи.

При цьому зазначимо, що у працівників уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи), які відповідають за розгляд повідомлення про корупцію, в більшості випадків будуть відсутні повноваження приймати рішення про проведення внутрішньої (службової) перевірки або розслідування.

У зв'язку з цим рекомендується підготувати доповідну записку на ім'я керівника установи, у якій зазначити результати попередньої перевірки та наголосити на необхідності проведення внутрішньої (службової) перевірки або розслідування.

Звертаємо увагу, що відповідно до вимог Закону, проведення службового розслідування за повідомленнями про корупцію не може бути доручене особі, якої стосується інформація, викладена у такому повідомленні.

Як зазначалося вище, крім проведення службового розслідування, Законом передбачено проведення внутрішньої (службової) перевірки. Під проведенням внутрішньої (службової) перевірки мається на увазі збір інформації (надсилання запитів до інших структурних підрозділів установи, отримання пояснень працівників цих структурних підрозділів установи тощо). Порядок проведення таких перевірок може бути розроблений уповноваженим підрозділом (уповноваженою особою) та затверджений керівником установи.

Внутрішня (службова) перевірка або розслідування за повідомленням про корупцію проводиться у строк не більше 30 днів з дня завершення попередньої перевірки. Якщо у зазначений строк перевірити інформацію неможливо, керівник відповідного органу або юридичної особи чи його заступник подовжують строк перевірки або розслідування інформації до 45 днів, про що повідомляється викривач.

Відповідно до вимог ч. 3 ст. 53-2 Закону (в редакції Закону до 01.06.2021) за результатами внутрішньої (службової) перевірки службова особа, відповідальна за її проведення, приймає одне з таких рішень:

- передати матеріали до органу досудового розслідування у разі встановлення ознак кримінального правопорушення або до інших органів, уповноважених реагувати на виявлені правопорушення;
- у межах компетенції про притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні законодавства, інформацію стосовно яких повідомлено, про усунення виявлених порушень, причин та умов вчинення правопорушення, спричинених ними наслідків, а також про здійснення заходів щодо

відновлення прав і законних інтересів осіб та відшкодування збитків, шкоди, завданої фізичним та юридичним особам внаслідок допущених порушень.

Необхідно пам'ятати, що у службових осіб, відповідальних за проведення внутрішньої (службової) перевірки, немає повноважень приймати рішення про притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні законодавства. Тому така особа має підготувати на ім'я керівника установи доповідну (службову) записку або висновок із зазначенням результатів внутрішньої (службової) перевірки.

Відповідно до Закону матеріали попередньої та внутрішньої (службової) перевірок або розслідувань повідомленої інформації про вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень Закону зберігаються установою протягом трьох років з дня отримання такої інформації.

Стосовно вимоги передати матеріали до органу досудового розслідування у разі встановлення ознак кримінального правопорушення або до інших органів, уповноважених реагувати на виявлені правопорушення в порядку, передбаченому КПК, зазначимо таке.

Якщо під час проведення попередньої перевірки повідомлення службовою особою, відповідальною за проведення такої перевірки, встановлено ознаки кримінального або адміністративного правопорушення, то матеріали необхідно передати до органу досудового розслідування негайно, протягом 24 годин, з моменту виявлення таких ознак (ч. 6 ст. 53 Закону).

Стосовно порядку закриття провадження у разі непідтвердження фактів, викладених у повідомленні про корупцію, необхідно врахувати, що службова особа, відповідальна за проведення попередньої перевірки, може підготувати висновок (довідку, службову або доповідну записку) на ім'я керівника установи про те, що викладені у зазначеному повідомленні факти не підтвердились.

Відповідно до ст. 53-6 Закону викривач має право отримувати інформацію за кінцевими результатами розгляду, перевірки та/або розслідування. При цьому інформування має відбуватись незалежно від того, підтвердилася інформація чи ні.

6.2. Порядок прийняття та розгляду повідомлень після початку роботи Порталу

Відповідно до Закону України від 01.06.2021 № 1502-IX «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» змінено визначення регулярних та внутрішніх каналів повідомлень, а саме:

- **внутрішні канали повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону** – способи захищеного (у тому числі анонімного) повідомлення інформації викривачем керівнику або уповноваженому підрозділу (особі) органу, юридичної особи, у яких викривач працює, проходить службу чи навчання або на замовлення яких виконує роботу, а так само до органу вищого

рівня, уповноважена особа якого здійснює контроль за дотриманням антикорупційного законодавства на підвідомчих підприємствах, в установах та організаціях;

- **регулярні канали повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень** – способи захищеного (у тому числі анонімного) повідомлення інформації викривачем органам прокуратури, Національній поліції, Національному антикорупційному бюро України, Державному бюро розслідувань, Національному агентству з питань запобігання корупції.

Зазначимо, що державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, юридичні особи публічного права та юридичні особи, вказані в ч. 2 ст. 62 Закону, зобов'язані забезпечити функціонування внутрішніх каналів повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону.

Органи прокуратури, Національна поліція, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань та Національне агентство зобов'язані забезпечити функціонування внутрішніх і регулярних каналів повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону.

Подання повідомлень (у тому числі анонімних) через внутрішні канали повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону здійснюється через відкритий для цілодобового доступу Портал та спеціальні телефонні лінії.

Портал – це інформаційно-телекомунікаційна система, яка має комплексну систему захисту інформації з підтвердженою відповідністю згідно із Законом України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», що забезпечує обмін даними з викривачем за допомогою мережі Інтернет, збирання, зберігання, використання, захист, облік, пошук, узагальнення повідомлень викривачів, а також іншої інформації, в тому числі про статус викривачів, стан та результати розгляду повідомлень викривачів.

Інформація про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, отримана через регулярні канали повідомлення такої інформації, вноситься до Порталу уповноваженими на це особами відповідних суб'єктів.

Держателем та відповідальним за адміністрування Порталу є Національне агентство, яке встановлює порядок його ведення.

Функціонування Порталу передбачає обробку персональних даних, якщо вони повідомлені викривачем, а також персональних даних осіб, які мають доступ до Порталу, у цілях забезпечення захисту викривачів, проведення належної перевірки за повідомленнями викривачів та виконання функції адміністратора. Обробка зазначених даних здійснюється на підставі Закону та не потребує згоди суб'єктів персональних даних.

Національне агентство розробило порядок ведення Порталу від 03.01.2023 № 1/23, яким визначаються його складові та функціональні можливості, права та обов'язки осіб, які мають доступ до Порталу, а також інші питання його функціонування.

Через те, що потенційні викривачі бояться, що після повідомлення про корупцію вони зазнають переслідувань з боку керівника або роботодавця або колеги почнуть до них ставитись неприязно, Закон гарантує право подати повідомлення анонімно, тобто без зазначення своїх персональних даних, через Портал та спеціальні телефонні лінії.

Портал гарантує викривачам дотримання умов конфіденційності та анонімності, а також забезпечує доступ викривачів до інформації про стан та результати розгляду їх повідомлень і є офіційним внутрішнім джерелом інформації про осіб, які мають статус викривачів.

Доступ до Порталу мають викривачі в частині здійснення ними повідомлень та отримання інформації про стан і результати їх розгляду, Голова та службовці Національного агентства відповідно до їх повноважень, визначених Законом, керівники та уповноважені особи відповідних суб'єктів у частині повідомлень викривачів, розгляд яких віднесено до їх повноважень відповідно до Закону, інші уповноважені особи в частині інформації про статус викривачів, у разі звернення викривача для отримання безоплатної правничої чи психологічної допомоги, визначеної Законом.

Захист інформації, що міститься в Порталі, відповідно до вимог законодавства про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах та про захист персональних даних і доступ до інформації з обмеженим доступом здійснює Національне агентство.

Зазначаємо, що за порушення захисту, несанкціонований доступ або зловживання доступом чи порушення цілісності Порталу, а також за спотворення, незаконне знищення, копіювання, використання, поширення інформації Порталу настає юридична відповідальність в установленому законом порядку.

Інформуємо, що при використанні особами будь-яких інших способів здійснення повідомлення про корупцію (направлення повідомлення, у тому числі анонімного, у паперовій або електронній формі чи здійснення повідомлення на особистому прийомі, через спеціальну телефонну лінію тощо) їм гарантуються дотримання умов конфіденційності та анонімності, а також внесення цієї інформації до Порталу повідомлень викривачів уповноваженими на це особами відповідних суб'єктів не пізніше наступного робочого дня з моменту її отримання.

Ефективна організація роботи уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) з внутрішніми каналами повідомлення про корупцію є запорукою успішного запобігання та виявлення корупції в установі.

Організація роботи внутрішніх каналів повідомлення про корупцію – це діяльність уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) установи, що включає розподіл обов'язків, повноважень, функцій та координацію всіх залучених структурних підрозділів та осіб.

Таким чином, з метою забезпечення функціонування внутрішніх каналів установи зобов'язані підключитися до Порталу, у визначеному Національним агентством порядку, з урахуванням черговості підключення, а також забезпечити функціонування спеціальної телефонної лінії. Робота користувачів з Порталом здійснюється працівниками установ, підключених до Порталу через особисті електронні кабінети, зокрема: керівника організації; в.о. керівника організації, керівника уповноваженого підрозділу; уповноваженої особи; оператора спеціальної телефонної лінії.

Вищевказані користувачі мають доступ до внутрішньої частини Порталу згідно з їх повноваженнями через електронні кабінети; вносять інформацію щодо повідомлення, здійсненого без використання Порталу; вносять у Портал інформацію про: статус повідомлення, статус викривача, результати попереднього розгляду, а також дисциплінарного провадження (якщо воно проводилося).

Відповідно до ч. 4 ст. 53-2 Закону для повідомлення інформації з обмеженим доступом (крім інформації, яка містить державну таємницю, порядок повідомлення якої визначений законом) викривач може використовувати зовнішні канали повідомлення інформації у разі якщо:

1) повідомлення інформації через внутрішні та регулярні канали не дало ефективних результатів у встановлений для її перевірки або розслідування строк (відмовлено у проведенні перевірки або розслідування повідомленої інформації; виявлені порушення не привели до притягнення чи початку процедури притягнення винних осіб до відповідальності, відновлення порушених прав і свобод осіб, відшкодування завданої шкоди; не вжито заходів щодо припинення діянь або бездіяльності, інформацію про які повідомлено; не вжито заходів щодо запобігання шкоді чи загрозам, інформацію про які повідомлено тощо);

2) внутрішні канали не будуть ефективними, оскільки інформація про шкоду або загрозу суспільним інтересам, що розкривається, належить до інформації, яка згідно із Законом України «Про інформацію» вважається предметом суспільного інтересу, і право громадськості знати таку інформацію переважає над потенційною шкодою від її поширення;

3) викривача, його близьких осіб звільнено з роботи (посади), піддано дисциплінарному стягненню, вчинено щодо них інші негативні заходи впливу чи заходи дискримінації у зв'язку з повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону;

4) відсутні внутрішні або регулярні канали повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, через які може бути повідомлена відповідна інформація;

5) є реальна загроза знищення документів або доказів, що стосуються поширюваної інформації.

Зазначаємо, що при використанні особою зовнішніх каналів для здійснення повідомлення про корупцію, інформація про таке повідомлення вноситься до Порталу не пізніше наступного робочого дня з моменту її виявлення уповноваженою особою

суб'єкта, до повноважень якого належить здійснення розгляду чи розслідування фактів, викладених у повідомленні.

Крім того, звертаємо увагу, що **до моменту підключення до Порталу установи продовжують приймати повідомлення через канали, утворені до прийняття рішення Національного агентства про початок роботи Порталу.**

Зазначаємо, що **усі повідомлення, що було отримані установами з дати початку роботи Порталу до моменту їх підключення до Порталу мають бути внесені до Порталу протягом 30 робочих днів з дати надання Національним агентством доступу керівнику організації до Порталу.**

Розглянемо алгоритм розгляду повідомлень відповідно до вимог Закону.

Відповідно до ч. 2 ст. 53-2 Закону вимоги до повідомлень (у тому числі анонімних) та порядок їх розгляду визначаються Законом.

Так, у Законі визначено таку процедуру розгляду повідомлень про корупцію (додаток 13).

Згідно з ч. 3 ст. 53-2 Закону повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону, здійснене через зовнішні або внутрішні канали повідомлення такої інформації, **підлягає попередньому розгляду уповноваженою особою у строк не більше десяти робочих днів з дня внесення цієї інформації до Порталу.**

Звертаємо увагу, що у разі якщо під час попереднього розгляду повідомлення встановлено, що воно не відповідає вимогам Закону, його подальший розгляд здійснюється у порядку, визначеному для розгляду звернень громадян, про що інформується особа, яка здійснила повідомлення.

У разі якщо під час попереднього розгляду повідомлення встановлено, що воно не належить до компетенції органу або юридичної особи, до якого (якої) воно надійшло, подальший розгляд такого повідомлення припиняється, про що інформується особа, яка здійснила повідомлення, з одночасним роз'ясненням щодо компетенції органу або юридичної особи, уповноваженої на здійснення розгляду чи розслідування фактів, викладених у повідомленні.

У разі якщо наведена у повідомленні інформація стосується уповноваженої особи органу або юридичної особи, до якого (якої) надійшло таке повідомлення, порядок розгляду такого повідомлення визначається керівником відповідного органу або юридичної особи.

Під «уповноваженою особою» у цьому випадку слід розуміти керівника уповноваженого підрозділу або уповноважену особу з питань запобігання та виявлення корупції.

У разі якщо наведена у повідомленні інформація стосується керівника органу або юридичної особи, до якого (якої) воно надійшло, таке повідомлення у триденний строк надсилається суб'єкту, уповноваженому здійснювати розгляд чи розслідування фактів, викладених у повідомленні, про що інформується особа, яка здійснила повідомлення.

Звертаємо увагу, що згідно ч. 4 розділу IV Типового положення керівник уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) підписує та направляє повідомлення до спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції щодо порушень вимог Закону працівниками установи, в тому числі керівником.

Тобто, якщо керівник установи відмовиться направляти до Національного агентства повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону стосовно його дій або бездіяльності, це повинен зробити керівник уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) в триденний строк.

Це має бути враховано під час внесення змін до інструкції з діловодства установи.

Крім того, у разі якщо за результатами попереднього розгляду повідомлення викладена у ньому інформація підтверджується, винні особи притягаються до дисциплінарної відповідальності уповноваженим на це суб'єктом відповідного органу або юридичної особи.

Отже, вказана норма є імперативною відповідно до Закону. Керівник відповідного органу або юридичної особи зобов'язаний притягнути винну особу до дисциплінарної відповідальності, а не просто має на це право. Однак при цьому слід враховувати процесуальні питання (вимоги) притягнення осіб до дисциплінарної відповідальності, що встановлені спеціальним законодавством (КЗПП, дисциплінарні статuti тощо), до яких у тому числі віднесені строки притягнення.

У разі якщо під час проведення попереднього розгляду виявляються ознаки корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією, матеріали передаються відповідному спеціально уповноваженому суб'єкту у сфері протидії корупції або Державному бюро розслідувань.

Дисциплінарне провадження за повідомленням проводиться у строк не більше 30 днів з дня завершення попереднього розгляду. Якщо в зазначений строк перевірити повідомлену інформацію неможливо, строк дисциплінарного провадження може бути продовжено до 45 днів. Повторне продовження строку внутрішньої перевірки не допускається.

Особі, яка здійснила повідомлення, надається детальна інформація про результати попереднього розгляду, а також дисциплінарного провадження (якщо воно проводилося) у **триденний строк з дня завершення відповідного розгляду чи провадження.**

Інформація про можливі факти кримінальних правопорушень, одержана органами досудового розслідування, розглядається в порядку, визначеному КПК.

Інформація про можливі факти адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, одержана органами, уповноважені особи яких мають право складати протоколи про відповідні адміністративні правопорушення, розглядається в порядку, визначеному законом.

6.3. Практичні рекомендації уповноваженим підрозділам (уповноваженим особам) з питань запобігання корупції щодо розгляду повідомлень про корупцію та роботи з викривачами

Важливо із самого початку встановити довірливі відносини з особою, яка здійснює повідомлення про корупцію. Цього можна досягти, зокрема, шляхом постійного своєчасного та повного інформування викривача про: кожен етап опрацювання його повідомлення, варіанти рішень за результатами його перевірки, ризики для викривача через відповідне повідомлення, його права та гарантії захисту.

З метою уникнення формування надмірних очікувань варто роз'яснити викривачу ваші реальні можливості та обмеження як уповноваженої особи.

Важливо підтримувати постійний зв'язок з особою, яка здійснила повідомлення про корупцію, та обов'язково інформувати її про результати розгляду повідомлення.

Слід узгодити із самого початку основні правила спілкування та виконувати взяті на себе зобов'язання. Це варто робити, навіть, якщо повідомлена викривачем інформація не містить фактичних даних, а за результатом розгляду повідомлення буде прийнято рішення про його подальший розгляд як звернення громадян. При цьому постійне інформування викривача створить довіру не лише щодо розгляду його конкретного повідомлення про корупцію, а й в цілому до роботи уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) та установи.

Для перевірки кожного повідомлення про корупцію уповноваженій особі рекомендується складати план його перевірки.

На етапі попередньої перевірки викладеної інформації перевагу треба надати роботі з документами, а не опитуванню працівників. Важливо отримати доступ та опрацювати всі документи, що стосуються обставин, згаданих у повідомленні, і лише потім переходити до опитування.

Не слід нехтувати можливістю щодо уточнення інформації у викривача, в разі недостатнього, на вашу думку, викладення обставин, або якщо ви встановили якісь упущення тощо.

Недобросовісний розгляд повідомлення та бажання завершити розгляд повідомлення за формальними ознаками не стимулює викривачів повідомляти та не розвиває інститут викривання в цілому.

Навіть якщо інформація, викладена в повідомленні про корупцію, не підтвердилася, конфіденційність особи, яка її повідомила, необхідно зберігати.

У випадку, якщо за результатами попередньої перевірки ухвалено рішення про передачу повідомлення до органу досудового розслідування через наявність ознак кримінального правопорушення, уповноважена особа повинна в межах наявних повноважень з'ясувати причини та умови, що сприяли вчиненню відповідного правопорушення з метою запобігання в майбутньому подібним діям в установі.

Важливо пам'ятати, що багато з отриманих повідомлень будуть за своїм змістом швидше скаргами, ніж повідомленнями про корупцію. Незважаючи на це, уповноважені особи, повинні уважно перевіряти кожне повідомлення, що надійшло від викривача. При цьому в будь-якому випадку важливо повідомити та належно обґрунтувати своє рішення особі, що здійснила повідомлення.

Під час безпосереднього звернення працівника до уповноваженої особи важливо заохотити працівника повідомити всі факти, які слугували для висновку про вчинення корупційного правопорушення.

Якщо працівник не хоче подавати повідомлення у письмовій формі, слід задокументувати усне повідомлення викривача шляхом складання відповідного письмового документа (додаток 14).

Найбільш поширеним і водночас складним способом отримання інформації у діяльності уповноваженого є проведення опитування (інтерв'ювання) осіб, у тому числі викривачів. Результативність його проведення залежить від уміння уповноваженого отримувати від опитуваного повну та достовірну інформацію про факти, які стосуються обставин події.

Уміння встановити та підтримувати контакт зі співрозмовником є наріжним каменем навичок комунікації та відіграє ключову роль в успішності проведення процесуального інтерв'ю. Встановлюючи контакт, уповноважений своєю поведінкою повинен заохотити особу до розмови, адже однією із причин, чому викривачі не звертаються із повідомленнями про вчинення корупційних правопорушень, є те, що вони мають пересторогу, що їх свідченням не нададуть належної уваги. Це особливо складно, якщо особа-викривач звертається з повідомленням вперше або ж має негативний попередній досвід такого спілкування. Проходження інтерв'ю є стресовою ситуацією для переважної частини людей, а тому необхідно докласти певних зусиль для зменшення відчуття занепокоєння особи. Уповноважений не повинен «вдавати друга» з особою, яка проходить інтерв'ю. Водночас він повинен працювати над залученням особи до розмови, встановленням відносин співпраці та невимушеності, що триватимуть протягом усього інтерв'ю. З цією метою уповноважений повинен продемонструвати повагу до людини, яка проходить інтерв'ю.

Задля ефективного встановлення контакту з особою під час інтерв'ю необхідно брати до уваги такі фактори, як індивідуальні особливості особи, її біографію тощо. Крім того, під час проведення інтерв'ю уповноваженому стане в пригоді метод активного слухання та невербального спілкування.

Behavioral tricks під час спілкування з викривачами

Встановлюючи контакт, уповноважені своєю поведінкою мають заохотити особу до розмови. Адже одна із причин, чому викривачі не повідомляють про вчинення корупційних правопорушень – це те, що занепокоєння, що їхні свідчення не візьмуть до уваги.

Нижче ми зібрали поради, які допоможуть вам встановити психологічний зв'язок із викривачем під час інтерв'ю.

Перед початком проведення інтерв'ю антикорупційний уповноважений має підготуватися. А саме:

1. обміркувати мету, цілі та структуру інтерв'ю;
2. скласти перелік орієнтовних питань та визначити серед них важливі;
3. зробити невеличке дослідження про людину, яку збирається інтерв'ювати, щоб предметніше вести інтерв'ю;

4. врахувати непередбачувані обставини. Наприклад, вас чи викривача терміново викликали до керівництва, в місці проведення інтерв'ю зникла електроенергія, голосно проводяться ремонтні роботи;
5. зробити все, щоб забезпечити конфіденційність опитуваних. Наприклад, щоб інші працівники установи не дізналися про те, що викривач був у вашому кабінеті та не викликати підозр серед керівництва, інколи краще провести інтерв'ю за межами установи;
6. варто обрати місце проведення інтерв'ю завчасно, адже викривачка або викривач має відчувати себе в безпеці.

Важливо встановити контакт з викривачем:

Створіть позитивне враження від початку розмови. Виявляйте люб'язність, чемність і розуміння. Це допоможе вашій співрозмовниці чи співрозмовнику почуватися в безпеці.

Ставтеся до особи, з якою проводите інтерв'ю, як до особистості. Під час першого контакту повідомте людину, як би ви хотіли, щоб вона до вас зверталася. Наприклад, запитайте, як краще звертатися до неї.

Спробуйте зрозуміти відчуття особи, яка проходить інтерв'ю, будьте емпатичні. Не засуджуйте людину. Встановіть з нею професійні робочі стосунки. Так ви зможете отримати повну, точну та надійну інформацію.

Крім того, варто з повагою ставитися до фізичних потреб людини, з якою ви проводите інтерв'ю. Їй можна запропонувати склянку води чи кави. За потреби зробіть перерву.

Виявляйте інтерес до людини, з якою спілкуєтеся, та враховуйте обставини, у яких вона перебуває.

Намагайтеся бути неупередженими щодо культури, одягу, мови чи поведінки співрозмовниці або співрозмовника.

А почати інтерв'ю можна, наприклад, із обговорення нейтральних тем, щоб створити позитивний настрій.

Поясніть співрозмовниці або співрозмовнику, що буде відбуватися впродовж інтерв'ю. Не забудьте повідомити, якщо щось зміниться.

Розкажіть про права та гарантії захисту викривачів.

Отримайте інформацію від викривача. Під час бесіди уповноважений має донести до людини, що справді зацікавлений у її коментарях, поглядах та заявах.

Дотримуйтеся таких кроків:

1. Ініціюйте вільну розповідь від викривачки чи викривача за допомогою відкритого запитання. Наприклад, «розкажіть будь ласка, що відбулося?», «чи можете розповісти детальніше про те, щодо чого ви звертаєтесь?».
2. Ставте відкриті запитання, уточнення щодо тем, які викривач згадає під час вільної розповіді.
3. Ставте відкриті запитання щодо тем, які викривач не згадав під час вільної розповіді, але які є важливими для розгляду повідомлення, заяви.

4. Підсумуйте отриману інформацію.
5. Завершуйте інтерв'ю у вічливій та професійній манері. Поясніть викривачу подальші дії. Підбийте підсумки та не забудьте оцінити проведене вами інтерв'ю.

Крім того, під час опитування особи, яка бажає здійснити повідомлення, варто застосовувати техніку п'яти запитань (Хто? Що? Коли? Де? Чому?), адже на цьому етапі важливо зібрати якомога більше фактів, які б підтверджували повідомлену інформацію. Необхідно там, де це можливо, розглядати отриману від викривача інформацію у більш широкому контексті. При цьому слід пам'ятати, що основним завданням опитування є отримання від викривача впорядкованої та структурованої інформації.

Техніка п'яти питань дає змогу описати ситуацію в обсязі, достатньому для її правильної попередньої оцінки, розробки плану подальших дій та перспектив розгляду. У відповіді на кожне із поставлених питань мають міститися фактичні дані і на жодне із згаданих питань не може бути надана проста відповідь типу так або ні.

Важливо пам'ятати, що викривач зазвичай відчуває певне занепокоєння щодо розкриття його особи у зв'язку із здійсненим повідомленням та, як наслідок, очікує помсти з боку особи, стосовно якої було вчинено викриття. Це характерно насамперед для установ із міцною корпоративною культурою і цінностями.

Саме тому, готуючи анкету із запитаннями, подивіться на неї з точки зору викривача. Ви хочете отримати якомога більше інформації, але яке враження справляють ці запитання на викривача? Запитувана інформація може його/її ідентифікувати? Із сукупності поставлених питань можна здогадатися, хто є особою, яка повідомила? Запитувані подробиці, які можуть здатися незначними, можуть стати причиною для відмови від повідомлення у того, хто повідомляє й вже відчуває занепокоєння?

Також важливо консультувати викривача, в тому числі шляхом надання пам'яток про права викривачів, рекомендацій щодо поведінки викривача до /під час/ після здійснення повідомлення тощо (додатки 5, 15, 16).

РОЗДІЛ 7

СПІВПРАЦЯ З ВИКРИВАЧАМИ, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ЇХНІХ ПРАВ ТА ГАРАНТІЙ ЗАХИСТУ

Як вже зазначалося, до завдань уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) належить, зокрема, забезпечення захисту працівників, які повідомили про корупцію, від застосування негативних заходів впливу з боку керівника або роботодавця відповідно до законодавства щодо захисту викривачів.

Згідно з ч. 1 ст. 53-9 Закону до повноважень уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) у сфері захисту викривачів належать, зокрема, співпраця з викривачами, забезпечення дотримання їхніх прав та гарантій захисту, передбачених законом. Співпраця з викривачем має будуватися на основі таких принципів:

- конфіденційність співпраці – така діяльність проводиться таємно від інших співробітників організації, в тому числі керівництва. Важливість дотримання означеного принципу полягає у тому, що будь-яке розголошення відомостей щодо викривача може призвести до застосування до нього заходів негативного впливу з боку безпосереднього або вищого керівництва, а у випадку повідомлення ним про ознаки кримінального корупційного правопорушення – загрози його життю чи здоров'ю;
- добровільність співпраці – базується на тому, що залучення викривачів до співпраці має відбуватись лише на добровільній основі. Уповноважений не повинен вживати заходів психологічного чи адміністративного тиску на викривача, щоб змусити його до подальшої співпраці після подання повідомлення. Співпрацювати – це вільний вибір викривача, в основі якого його життєвий досвід, громадянська свідомість та оцінка можливих негативних наслідків такої співпраці;
- обізнаність – уповноважений має роз'яснити викривачу його права та гарантії захисту, можливі негативні наслідки здійснення повідомлення, систему органів, які забезпечують захист викривачів та порядок звернення до них;
- взаємодія – оскільки без належного рівня якісної та плідної співпраці уповноваженого з викривачем не буде відбуватися ефективна протидія корупційним проявам в організації;
- моральне та матеріальне заохочення – полягає у посиленні мотивації осіб ставати викривачами та повідомляти про корупцію. Оскільки залучення викривача до співпраці є добровільним, держава повинна піклуватися про створення позитивної мотивації для цих осіб. Таке заохочення може бути моральним або матеріальним;

- доцільність – полягає у потребі раціонального використання можливостей викривачів, виходячи з реальної оцінки співвідношення затрачених ресурсів, сил та засобів до бажаного позитивного результату;
- готовність до співпраці – відображається у двох напрямках. З одного боку, мова йде про готовність викривача до співпраці, пов'язану з особливостями психічного стану людини, її стійкістю до можливих неординарних та критичних ситуацій, її здатністю орієнтуватися в обставинах, що динамічно змінюються. З іншого боку, вкрай важливим є високий рівень професійної підготовки та готовності самих уповноважених до вирішення поставлених перед ними завдань, оскільки сучасні реалії роботи антикорупційних уповноважених свідчать про те, що рівень кваліфікації уповноважених в контексті співпраці з викривачами є ще недостатнім.

Розглянемо, яким чином уповноважений підрозділ (уповноважена особа) може реалізувати вищевказані завдання та повноваження щодо захисту викривачів.

Слід зазначити, що у разі звернення викривача за захистом уповноважений підрозділ (уповноважена особа) має право, зокрема: витребувати від інших структурних підрозділів установи документи та робити чи отримувати їх копії; викликати та опитувати осіб, дій або бездіяльності яких стосуються повідомлені викривачем факти, у тому числі керівника, заступників керівника установи; вносити подання керівнику відповідного органу чи юридичної особи про притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності за порушення Закону; виконувати інші визначені законом повноваження, спрямовані на всебічний розгляд повідомлень викривачів та захист їхніх прав та свобод.

На всіх етапах розгляду повідомлення про корупцію та спілкування з викривачем важливим є максимальний захист прав викривача. Особливо це стосується права викривача на конфіденційність.

Так, у ст. 16 Директиви зазначено, що держави забезпечують, щоб інформація, що ідентифікує особу викривача, не розкривалася жодній особі, окрім працівників, до компетенції яких входить отримання та реагування на повідомлення, без чіткої згоди викривача. Це положення застосовується також до будь-якої іншої інформації, завдяки якій прямо чи опосередковано може бути встановлено особу викривача.

Уповноваженим підрозділам (уповноваженим особам) з метою забезпечення права викривача на конфіденційність рекомендується:

- ✓ вчиняти вищезазначені дії не розкриваючи особи викривача, який здійснив повідомлення про корупцію;
- ✓ якщо вчинення таких дій неможливо без розкриття особи викривача, письмово роз'яснити викривачу про заборону, передбачену ст. 53-5 Закону, та наголосити на необхідності надати письмову згоду на розкриття інформації щодо нього.

У випадку відсутності письмової згоди викривача на розголошення інформації щодо нього, уповноважений підрозділ (уповноважена особа) інформує викривача про неможливість подальшого розгляду повідомлення та вжиття заходів щодо його

захисту. При цьому викривачу потрібно роз'яснити його права, зокрема на самостійне звернення за захистом своїх порушених прав до Національного агентства або до суду.

Щодо забезпечення захисту викривачів від застосування негативних заходів впливу з боку керівника або роботодавця, тут слід розуміти необхідність захисту трудових прав викривача.

У ст. 53-4 Закону зазначені гарантії захисту трудових прав викривача.

Типові порушення трудових прав викривачів та гарантії захисту трудових прав викривача розглянуті в розділі 4 цього Посібника.

При цьому ключову роль у захисті трудових прав викривачів в установі мають відігравати уповноважені підрозділи (уповноважені особи).

Так, відповідно до ч. 6 ст. 13-1, ч. 1 ст. 53-9 Закону одним із основних завдань (повноважень) уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) установ є забезпечення захисту працівників, які повідомили про порушення вимог Закону, від застосування негативних заходів впливу з боку керівника або роботодавця.

Про існування загрози застосування негативних заходів впливу до викривача працівник уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) може дізнатися зі звернення викривача за захистом або під час візування проектів розпорядчих актів з кадрових питань.

У разі наявності письмової згоди викривача на розголошення інформації щодо нього керівнику установи уповноважений підрозділ (уповноважена особа) готує на ім'я керівника установи доповідну (службову) записку, в якій зазначає про те, що особа є викривачем, роз'яснює гарантії захисту трудових прав викривача та попереджає про можливі правові наслідки за порушення вимог Закону.

Проте навіть у випадку ненадання викривачем такої згоди уповноважений підрозділ (уповноважена особа) має право звернутися до Національного агентства щодо порушених прав викривача як до спецсуб'єкта (п. 3 ч. 2 ст. 53-9 Закону) та не вчиняти дій, які можуть слугувати підставною для порушення прав викривача (наприклад, не візувати проект наказу).

У разі застосування безпосередніми керівниками викривача до нього заходів негативного впливу уповноважений підрозділ (уповноважена особа) вносить подання керівнику відповідної установи про притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності (п. 4 ч. 2 ст. 53-9 Закону).

При цьому слід зазначити, що гарантії захисту трудових прав викривача діють безстроково та не залежать від зміни керівника (посадових осіб) установи.

Тобто, якщо викривач здійснив повідомлення щодо дій попередніх керівників (посадових осіб) установи, а негативних заходів впливу застосував новий керівник (посадові особи), презумпція причинно-наслідкового зв'язку між повідомленням та дисциплінарною відповідальністю зберігається й обов'язок доказування відсутності такого зв'язку між повідомленням та негативними заходами впливу покладається на керівника або роботодавця, який застосовував такі заходи.

У ч. 5 ст. 21 Директиви передбачено, що у випадку завдання викривачу шкоди після здійснення ним повідомлення, автоматично презюмується, що шкоди йому

було завдано в рамках переслідування за повідомлення, і особа, яка завдала шкоди, має доводити, що мала належне обґрунтування для вжиття певних заходів.

Вказаній нормі кореспондують норми українського законодавства, відповідно до яких у справах щодо застосування керівником або роботодавцем чи створення ним загрози застосування негативних заходів впливу до викривача зв'язку з повідомленням ним або його близькими особами про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону іншою особою обов'язок доказування, що прийняті рішення, вчинені дії є правомірними і не були мотивовані діями позивача чи його близьких осіб щодо здійснення цього повідомлення, покладається на відповідача (ст. 77 КАСУ та ст. 81 ЦПК).

У пп. 102, 107 постанови Верховного Суду у справі № 815/2074/18 від 15.08.2019 зазначено, що заслуговують на увагу доводи позивача про те, що відповідач (суб'єкт владних повноважень) зобов'язаний був довести відсутність причинного зв'язку між повідомленнями про корупцію та застосуванням негативних заходів впливу або загрози таких заходів впливу. Так, в разі наявності обґрунтованих доводів викривача про вжиття до нього негативних заходів впливу чи загрози їх застосування, що пов'язано з його викривацькою діяльністю, суб'єкт владних повноважень – орган державної влади повинен принаймні довести, що зазначеного зв'язку не було, тобто що такі заходи, вжиті до позивача, не пов'язані з повідомленням ним про порушення вимог іншою особою; що викривач повідомив не про порушення вимог, а про інші порушення; що дії відповідача не були негативними, тобто для викривача не було вжито негативних заходів.

На це також варто звернути увагу керівника установи.

У випадку порушення прав викривача уповноважений підрозділ (уповноважена особа) має роз'яснити викривачу його право звернутися за захистом до відповідних органів:

Національного агентства

Відповідно до п. 13 ч. 1 ст. 11 Закону до повноважень Національного агентства належить, зокрема, здійснення співпраці з викривачами, забезпечення їх правового та іншого захисту, перевірка дотримання законодавства з питань захисту викривачів, внесення приписів з вимогою про усунення порушень трудових та інших прав викривачів і притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні їхніх прав, у зв'язку з такими повідомленнями.

Національне агентство може провести перевірку дотримання законодавства з питань захисту викривачів і у випадку встановлення порушення прав викривача внести установі припис з вимогою про усунення порушень трудових прав викривача, притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні їхніх прав, у зв'язку з такими повідомленнями, провести службове розслідування.

Крім того, Національне агентство в разі звернення викривача:

1. здійснює представництво в суді інтересів викривача у випадках, якщо викривач неспроможний самотійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження, а представники або органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси викривача, не здійснюють або неналежним чином здійснюють його захист;

2. має право бути присутнім на засіданнях судів усіх інстанцій, у тому числі на закритих судових засіданнях, за умови згоди викривача, в інтересах якого судовий розгляд оголошено закритим;
3. має право звертатися до суду з позовом (заявою) про захист прав і свобод викривачів, брати участь у судовому розгляді справ, провадження в яких відкрито за його позовами (заявами, клопотаннями (поданнями));
4. має право вступати у справи, провадження в яких відкрито за позовами (заявами, клопотаннями (поданнями) викривачів, на будь-якій стадії їх судового розгляду;
5. має право ініціювати незалежно від участі Національного агентства у судовому провадженні перегляд судових рішень у порядку, встановленому законом (ч. 3 ст. 53 Закону).

Разом з тим процесуальним законодавством передбачено, що Національне агентство може бути залучено як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні викривача у справах щодо застосування керівником або роботодавцем чи створення ним загрози застосування негативних заходів впливу до викривача у зв'язку з повідомленням ним або членом його сім'ї про порушення вимог іншою особою (ст. 49 КАС, ст. 53 ЦПК).

Після надходження заяви викривача про залучення Національного агентства як третьої особи суд постановляє ухвалу про залучення.

- **центрів безоплатної правничої допомоги**

Більш детально про право викривача на безоплатну правничу допомогу зазначено у розділі 3 Посібника.

- **правоохоронних органів**

Незаконне звільнення викривача у зв'язку з повідомленням ним про вчинення іншою особою корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень Закону є злочином, відповідальність за який передбачена ст. 172 КК.

У такому випадку уповноважений підрозділ (уповноважена особа) рекомендує викривачу звернутися до Національної поліції України, Державного бюро розслідувань чи Національного бюро України, відповідно до встановленої ст. 216 КПК підслідності (додаток 8).

Крім того, відповідно до ч. 2 ст. 53 Закону за наявності загрози життю, житлу, здоров'ю та майну викривачів, їх близьких осіб у зв'язку із повідомленням про корупцію правоохоронними органами до них можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні та інші спрямовані на захист від протиправних посягань заходи, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Більш детально про право викривача на забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві висвітлено у розділі 3 Посібника.

- **суду**

У ст. 55 Конституції України вказується, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом.

При цьому кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Відповідно до ст. 3 ЦПК кожна особа має право в установленому порядку звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних прав або оспорюваних прав, свобод чи інтересів.

Подібну норму містить ст. 5 КАС, відповідно до якої кожна особа має право в порядку, встановленому Кодексом, звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси, і просити про їх захист.

РОЗДІЛ 8

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ВИКРИВАННЯ В УСТАНОВІ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Першочерговим є формування у потенційних викривачів переконання, що корупційні правопорушення, або пов'язані з корупцією правопорушення, або інші порушення Закону є суспільно шкідливими явищами, ці прояви гальмують розвиток економіки, суспільних інституцій, а від попередження/виявлення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, порушень Закону виграють усі.

Гарантіями формування культури повідомлення у потенційних викривачів є визначення внутрішніх процедур і механізмів прийняття та розгляду повідомлень, перевірки та належного реагування на такі повідомлення.

Механізми заохочення та формування культури повідомлення – це сукупність закріплених у локальних нормативних актах засобів, за допомогою яких в установі формується уявлення про належне повідомлення про корупцію, повага до викривачів, а працівники заохочуються до повідомлення про корупцію.

Таким чином, механізми заохочення повідомлення реалізуються через комплекс таких засобів:

- затвердження локальних нормативних актів, які визначають форми заохочення, організаційні засади функціонування механізму заохочення;
- надання методичної допомоги та консультацій щодо здійснення повідомлення про корупцію;
- впровадження морального та матеріального заохочення викривачів.

Кожна установа має розробити внутрішній документ, яким визначатимуться механізми заохочення та формування культури повідомлення та порядок їх впровадження, систематично проводити моніторинг його виконання, здійснювати заходи, спрямовані на його реалізацію. Таким документом може бути положення щодо механізмів заохочення викривачів та формування культури повідомлення (додаток 16).

У такому документі мають бути обов'язково визначені, зокрема, організаційні засади функціонування механізмів заохочення та формування культури повідомлення, права та гарантії захисту викривачів, форми заохочення та формування культури повідомлення, проведення аналізу та самооцінки успішності заохочення та формування культури повідомлення.

Додатково заохоченню та формуванню культури повідомлення можуть сприяти:

- кодекс (стандарт) етичної поведінки працівників установи;
- пам'ятка щодо етичної поведінки в установі (додаток 17);

- пам'ятка щодо правового статусу, прав та гарантій захисту викривача (додаток 4);
- пам'ятка щодо порядку отримання викривачем безоплатної вторинної правничої допомоги (додаток 5);
- пам'ятка щодо розгляду повідомлень про корупцію (додаток 12);
- пам'ятка щодо каналів повідомлення в установі (до початку роботи Порталу) (додаток 7);
- план роботи уповноваженого підрозділу щодо запобігання і виявлення корупції із зазначенням конкретних заходів, строків їх виконання та відповідальних виконавців.

Вказані пам'ятки надаються для ознайомлення при прийнятті на державну службу або службу в органи місцевого самоврядування, на початку проходження служби чинавчання, виконання певної роботи, участі у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності.

Організаційне забезпечення функціонування механізму заохочення та формування культури повідомлення в установі здійснює уповноважений підрозділ (уповноважена особа) шляхом:

- організації ефективної роботи внутрішніх та регулярних каналів повідомлення установи;
- організації своєчасної розробки, затвердження та впровадження відповідних локальних нормативно-правових актів;
- якісного та своєчасного розгляду повідомлень, що надійшли через внутрішні та регулярні канали;
- постійної взаємодії з викривачами та інформування їх про стан та результати розгляду повідомлення про корупцію;
- надання методичної допомоги, консультацій щодо здійснення повідомлень про корупцію та захисту викривачів;
- розміщення на офіційному вебсайті та інформаційних дошках установи інформації про внутрішні та регулярні канали повідомлення;
- проведення просвітницької роботи та комунікаційних кампаній для потенційних викривачів.

Надання методичної допомоги, консультацій щодо здійснення повідомлення про корупцію, проведення внутрішніх навчань є одними із пріоритетних напрямів діяльності уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) та має спрямовуватися на забезпечення належного рівня знань та розуміння працівниками установи вимог до повідомлення про корупцію.

Так, для результативної роботи в цьому напрямі працівникам уповноваженого підрозділу (уповноваженій особі) необхідно:

- проводити постійний моніторинг повідомлень про корупцію, які надійшли до установи;

- аналізувати зміст таких повідомлень та узагальнювати інформацію за результатами такого аналізу;
- узагальнені матеріали, що не містять інформації з обмеженим доступом, та загальні результати роботи із повідомленнями розміщувати на вебсайті установи;
- у чіткій та доступній формі інформувати громадян та працівників установи про наявність внутрішніх та регулярних каналів для повідомлень;
- ознайомлювати працівників установи з внутрішнім документом щодо прийняття та розгляду повідомлень про корупцію.

Крім того, працівники уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) можуть провести анонімне анкетування працівників установи (додаток 18).

За результатами проведення такого анкетування та його аналізу необхідно визначити проблемні питання та підготувати внутрішні навчання з проблемних питань.

Для проведення навчань працівникам уповноваженого підрозділу (уповноваженій особі) необхідно розробити план навчань та процедуру навчань (форми проведення, для якого кола осіб буде проводитись навчання, відповідальні особи за його проведення тощо).

Після проведення навчань щодо повідомлення про корупцію працівникам уповноваженого підрозділу (уповноваженій особі) необхідно оцінити ефективність таких навчань. Це можна зробити шляхом проведення анонімного анкетування працівників установи, які були слухачами навчань. Крім того, можна провести анонімне опитування учасників щодо змісту самих навчань, результати яких можуть бути використані для подальшого їх вдосконалення.

Консультації щодо повідомлення про корупцію майже завжди мають індивідуальний характер. Ці консультації можуть здійснювати працівники уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) як очно, так і по телефону, або за допомогою електронних засобів зв'язку.

Стосовно методичної допомоги зазначимо, що це можуть бути як зазначені вище розроблені працівниками уповноваженого підрозділу (уповноваженою особою) пам'ятки (віжуали) щодо правового статусу, прав і гарантій захисту викривача, видів каналів для повідомлень про корупцію, порядку розгляду повідомлень про корупцію, так і важливі рекомендації, котрі необхідно врахувати викривачу (додаток 15).

Під час надання методичної допомоги, консультацій щодо здійснення повідомлення та проведення внутрішніх навчань важливо звернути увагу потенційних викривачів на:

- захист трудових прав викривача;
- право викривача на конфіденційність та анонімність;
- право викривача на отримання інформації;
- право викривача на винагороду;
- юридичну відповідальність викривача;
- інші права та гарантії захисту викривача у відповідній установі.

Поширення такої інформації про права та гарантії захисту викривачів є засобом реалізації механізму заохочення повідомлення.

Уповноваженому підрозділу (уповноваженій особі) рекомендується не менше одного разу на рік проводити навчальні заходи щодо формування культури поваги до викривачів, до яких можуть залучатися представники іноземних спеціалізованих інституцій у сфері захисту викривачів, працівники Національного агентства та інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, експерти, викривачі.

Зазначаємо, що уповноважений підрозділ (уповноважена особа) має висвітлювати позитивні практики своєї роботи щодо захисту викривачів для підвищення рівня довіри та власного авторитету, оскільки низька інституційна спроможність уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) не сприяє викриванню корупції.

Система заохочень викривачів може поєднувати застосування до викривачів моральних та матеріальних стимулів.

Моральне стимулювання може здійснюватися шляхом застосування заходів заохочення, передбачених нормами відповідного законодавства (наприклад, ст. 146 КЗпП України, ст. 53 Закону України «Про державну службу», ч. 2 ст. 6 Дисциплінарного статуту Національної поліції, п. 15 Дисциплінарного статуту збройних Сил України тощо), без розкриття у внутрішньому документі (наказі) про застосування заходу заохочення дійсних підстав заохочення, за винятком випадків, коли викривач надав письмову згоду на розкриття інформації про його особу.

Моральне заохочення ґрунтується на особистій зацікавленості викривача, що, зокрема, полягає у визнанні його ролі у викритті корупції, суспільної важливості такої поведінки. Вже сам факт заохочення викривач сприймає як високу оцінку його вчинку та заслуг у цьому колективі.

Матеріальне заохочення може здійснюватися шляхом виплати премій, інших передбачених трудовим законодавством чи колективним договором виплат (нагородження цінним подарунком, надання кредиту на купівлю чи будівництво житла, придбання речей, надання путівок в санаторії, будинки відпочинку тощо).

Кожна установа в межах чинного законодавства та фонду оплати праці розробляє свій механізм матеріального заохочення.

Крім того, матеріальне стимулювання можливе за дотримання таких умов:

1. повідомлення про корупцію було скеровано потенційним викривачем добровільно. Термін «добровільно» означає те, що особа прийняла рішення без впливу зовнішніх факторів, таких як: проведення стосовно працівника службової перевірки чи службового розслідування; отримання заявником запиту щодо обставин, пов'язаних з фактами, що викладені у повідомленні; зобов'язання заявника повідомити про корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення в межах своїх посадових обов'язків;
2. виплата заохочення не спричинить розкриття особи викривача (якщо він цього не бажає).

Перелік можливих заохочень для викривачів може бути розширений та деталізований установою на власний розсуд у межах чинного законодавства.

Механізми формування культури реалізуються через комплекс таких засобів:

- ✓ затвердження локальних нормативних актів щодо етичної поведінки в установі, зокрема формування поваги до викривачів як відповідальних громадян;
- ✓ проведення внутрішніх навчань з питань формування культури повідомлення;
- ✓ проведення комунікаційної кампанії та систематичне здійснення просвітницьких заходів.

Під час використання таких механізмів формування культури повідомлення, як проведення внутрішніх навчань, комунікаційних кампаній, просвітницьких заходів, важливо звертати увагу викривачів на:

1. вимоги до повідомлень, зокрема, до його змісту;
2. способи та шляхи повідомлення викривачем про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону;
3. порядок розгляду повідомлення викривача;
4. визначення та ознаки викривача.

Таке поширення інформації про вимоги до повідомлень, порядку їх розгляду, правовий статус та гарантії захисту викривача є механізмом формування культури повідомлення.

При цьому рекомендується розмістити на вебсайті та інформаційних стендах установи інформаційні пам'ятки для викривачів, а також іншу корисну інформацію щодо викривання в установі.

Зокрема, для розміщення пропонується такий приблизний перелік інформації:

- хто може подати повідомлення про корупцію;
- коли і яким чином може бути подане повідомлення про корупцію;
- щодо яких питань може бути подане повідомлення;
- правові підстави подання повідомлення про корупцію;
- результати, яких можна очікувати від розгляду повідомлення про корупцію;
- уповноважений підрозділ (уповноважена особа), відповідальний за розгляд повідомлення про корупцію;
- інформація про порядок і строки розгляду повідомлення;
- перелік прав викривача та гарантій захисту;
- спосіб отримання інформації стосовно розгляду повідомлення про корупцію;
- питання, які є найчастіше предметом повідомлень;
- спеціально уповноважені суб'єкти, до яких може звернутись потенційний викривач;
- контактна інформація установи, уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи);
- посилання на розділ сайту Національного агентства, де розміщується інформація для викривачів;
- посилання на центри безоплатної правничої допомоги.

Для формування культури повідомлення установа щороку оприлюднює звіт, у якому зазначається кількість повідомлень, що надійшли від викривачів, та як ці повідомлення сприяли запобіганню та виявленню корупції в установі.

Також установа може проводити аналіз успішності функціонування механізмів заохочення та формування культури повідомлення.

Проведення такого аналізу забезпечує уповноважений підрозділ (уповноважена особа), його результати доповідаються керівнику установи та можуть бути розміщені на вебсайті установи.

При проведенні аналізу успішності заохочення та формування культури повідомлення необхідно застосовувати такі індикатори:

1. кількість просвітницьких заходів, спрямованих на формування поваги до викривачів;
2. кількість працівників, що пройшли навчання;
3. кількість методичних та просвітницьких матеріалів;
4. кількість звернень щодо порушення прав викривачів через здійснене повідомлення;
5. кількість повідомлень від викривачів;
6. кількість та види застосованих заохочень тощо.

Таким чином, правильно розроблена і застосовувана система заохочень – дієвий механізм, що дає можливість установі стимулювати потенційних викривачів повідомляти.

Результатами формування культури повідомлення має стати:

- запровадження в установі нульової толерантності до корупційних правопорушень, або пов'язаних з корупцією правопорушень, або інших порушень Закону, чіткого розуміння їх сутності, типових форм корупційних проявів та корупційних ситуацій, що можуть виникати у повсякденній роботі;
- формування у працівників знань щодо принципів і механізмів запобігання корупції, вмінь та навичок застосування цих знань на практиці;
- повідомлення працівниками про всі можливі факти корупційних проявів, повага до викривачів як вартості доброчесності.

Щодо міжнародного досвіду формування культури викривання можна виокремити кращі практики формування культури викривання.

Так, у **Великобританії** визначено перелік критеріїв, яким повинна відповідати політика викривання:

I. Критерії створення позитивного середовища для повідомлень про порушення:

A) Відданість і ставлення керівництва.

Керівництво повинно затвердити та розробити положення про викривання, де чітко має бути зазначено, що будь-які повідомлення про порушення будуть

вітатися. Керівництво органу (організації) серйозно ставиться до всіх повідомлень і не каратиме працівника, якщо інформація про порушення не відповідає дійсності, якщо у працівника є обґрунтована підозра в неправомірних діях.

Б) Зрозумілість.

Також важливо, щоб положення про викривання було простим у використанні, щоб користувачі зрозуміли, як вони можуть повідомити про порушення. Політика повинна включати інформацію, що стосується всіх сфер діяльності викривачів та містити вичерпну інструкцію для працівників. Положення про викривання повинно бути зрозумілим, лаконічним, уникати включення нерелевантних деталей, які можуть заплутати працівників-викривачів.

В) Наявність альтернативного каналу для повідомлень.

Повідомлення про порушення може стосуватися поведінки керівництва певного рівня або працівник може не бажати або не могли обговорити проблеми з безпосереднім керівництвом. Таким чином, альтернативні канали повідомлень повинні бути запропоновані всередині організації, які повинні бути прийнятними та доступними.

Г) Заспокоєння потенційних викривачів.

У положенні має бути чітко зазначено, що переслідування викривачів є серйозним порушенням. Так само слід уточнити, що працівники, які завідомо подають неправдиву інформацію, будуть притягнуті до дисциплінарної відповідальності.

Г) Порядок розгляду повідомлень і надання зворотного зв'язку.

Організація повинна чітко окреслити, які дії вона вживатиме для розгляду повідомлення та в які терміни і як вона інформуватиме про розгляд викривача.

II. Критерії підтримки викривачів:

А) Відкритість, конфіденційність та анонімність.

Положення має містити розумні та застосовні вимоги про конфіденційність та анонімність викривачів. Положення також повинно містити правила розгляду повідомлень, поданих анонімно.

Б) Доступ до незалежної консультації.

Співробітникам може знадобитися порада, якщо вони не впевнені або не знають, як повідомити про порушення. Положення повинно містити правила та контакти осіб, які можуть проконсультувати викривача.

В) Варіанти використання зовнішніх каналів повідомлень.

У положенні слід визначити процедуру використання зовнішніх каналів повідомлень, а також окреслити потенційні органи, до яких можуть звернутися працівники у разі неможливості використання внутрішніх каналів.

У Посібнику для працівників урядової сфери **США** «Говорити правду в уряді» також надаються рекомендації з приводу того, що повинні містити політики та положення про викривання в урядовій сфері США, зокрема:

- мають чітко бути визначені терміни, які застосовуються політикою чи положенням. Наприклад, поняття «викривач», «повідомлення»;

- що не підпадає під поняття «викривання», тобто яка інформація чи повідомлення про порушення не є важливим для роботодавця;
- заохочення спершу використовувати внутрішні канали повідомлень;
- заходи із захисту та заохочення працівників до подання повідомлень;
- перелік законів та інших нормативно-правових актів, які захищають права викривачів;
- перелік дій, які вважаються переслідуванням викривачів і є суворо забороненими;
- перелік органів та посадових осіб, до кого може звернутися викривач за захистом своїх прав;
- поради, як здійснити повідомлення про порушення безпечно і ефективно;
- поради для викривача, який вирішив скористатися зовнішніми каналами повідомлень;
- перелік неурядових організацій та адвокатів, до яких викривач може звернутися за допомогою.

РОЗДІЛ 9

ОСОБЛИВОСТІ НАБУТТЯ СТАТУСУ ВИКРИВАЧА ОСОБОЮ, ДО ПОВНОВАЖЕНЬ ЯКОЇ НАЛЕЖИТЬ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ВИМОГ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Згідно із ч. 1 ст. 13-1 Закону з метою організації та здійснення заходів із запобігання та виявлення корупції, передбачених Законом, в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери управління державного органу (крім юридичних осіб, у яких відповідно до цього Закону затверджуються антикорупційні програми), у державних цільових фондах утворюються (визначаються) уповноважені підрозділи (уповноважені особи). У ч. 5 ст. 62 Закону передбачено, що в державних, комунальних підприємствах, господарських товариствах (у яких державна або комунальна частка перевищує 50 відсотків), де середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період перевищує сімдесят мільйонів гривень, а також в юридичних особах, які є учасниками процедури закупівлі відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі», якщо вартість закупівлі товару (товарів), послуги (послуг), робіт дорівнює або перевищує 20 мільйонів гривень для реалізації антикорупційної програми, призначається Уповноважений.

У розділі 2 Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції, затвердженого наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 27.05.2021 № 277/21, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 14.07.2021 за № 914/36536, встановлено, що основними завданнями уповноважених підрозділів (уповноваженої особи), зокрема, є:

- здійснення заходів з виявлення конфлікту інтересів, сприяння його врегулюванню, інформування керівника відповідного органу та Національного агентства про виявлення конфлікту інтересів та заходи, вжиті для його врегулювання;
- перевірка факту подання суб'єктами декларування декларацій та повідомлення Національного агентства про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій у визначеному відповідно до Закону порядку;

- здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства, у тому числі розгляд повідомлень про порушення вимог Закону, у тому числі на підвідомчих підприємствах, в установах та організаціях;
- інформування керівника відповідного органу, Національного агентства або інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції про факти порушення законодавства у сфері запобігання і протидії корупції.

Крім того, згідно із ч. 6 ст. 53 Закону посадові і службові особи державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, посадові особи органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права, їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення чи одержання повідомлення про вчинення такого правопорушення працівниками відповідних юридичних осіб публічного права, їх структурних підрозділів, юридичних осіб, зазначених у ч. 2 ст. 62 Закону, зобов'язані у межах своїх повноважень вжити заходів щодо припинення такого правопорушення та негайно, протягом 24 годин, письмово повідомити про його вчинення спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції.

Водночас у ч. 1 ст. 53-1 Закону визначено, що спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, юридичні особи публічного права та юридичні особи, зазначені в ч. 2 ст. 62 Закону, забезпечують викривачам умови для здійснення повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону.

Так, повноваження уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) у сфері захисту викривачів, зокрема щодо організації роботи внутрішніх каналів повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону, отримання та організація розгляду повідомленої через такі канали інформації, визначені у ст. 53-9 Закону.

З урахуванням вказаного інформація про можливі факти корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень вимог Закону може стати відомою керівнику уповноваженого підрозділу (уповноваженій особі) у зв'язку з виконанням посадових обов'язків (здійснення заходів з виявлення конфлікту інтересів, перевірка факту подання суб'єктами декларування декларацій тощо) та у разі одержання повідомлення про вчинення такого правопорушення від викривача через внутрішній чи регулярний канали.

Слід зазначити, що в обох випадках, реалізуючи свої повноваження на виконання вимог Закону, керівник уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) зобов'язаний інформувати керівника відповідного органу, спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції про вищезазначені факти.

Враховуючи наведене, якщо керівник уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) отримав(ла) повідомлення про порушення вимог Закону через внутрішні канали, розглядає таке повідомлення відповідно до своїх посадових обов'язків та інформує керівника відповідного органу або спеціально уповноважений

суб'єкт у сфері протидії корупції про факти порушення законодавства у сфері запобігання і протидії корупції, – на нього (неї) не розповсюджується правовий статус викривача та гарантії захисту, встановлені законом.

Якщо керівник уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) самостійно виявив(ла) порушення вимог Закону в органі, де він (вона) працює, і повідомив керівника відповідного органу та/або спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції про факти порушення законодавства у сфері запобігання і протидії корупції, – на нього (неї) поширюються права та гарантії захисту викривача, встановлені законом.

Окремо звертаємо увагу, що згідно із ч. 4 ст. 13-1 Закону керівник уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) державного органу, юрисдикція якого поширюється на всю територію України, може бути звільнений за ініціативою керівника, за умови надання згоди Національним агентством, яка надається з метою з'ясування обставин, передбачених ч.ч. 1, 3 ст. 53-4 Закону. Порядок надання згоди Національним агентством з питань запобігання корупції на звільнення керівника уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) з питань запобігання та виявлення корупції державного органу, юрисдикція якого поширюється на всю територію України, затверджено наказом Національного агентства від 21.05.2021 № 268/21, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 23.06.2021 за № 828/36450.

Вказані вище питання розкрито у Роз'ясненнях Національного агентства від 06.07.2021 № 8 «Щодо окремих питань надання Національним агентством згоди на звільнення керівника уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) державного органу, юрисдикція якого поширюється на всю територію України»³¹.

Крім того, згідно з п. 2 ч. 5 ст. 64 Закону Уповноважений може бути звільнений з посади достроково в разі, зокрема, розірвання трудового договору з ініціативи керівника юридичної особи або її засновників (учасників). Уповноважений може бути звільнений за умови надання згоди Національним агентством. Порядок надання згоди Національним агентством з питань запобігання корупції на звільнення особи, відповідальної за реалізацію антикорупційної програми затверджено наказом Національного агентства від 15.09.2020 № 408/20, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 22.10.2020 за № 1034/35317.

Враховуючи викладене, питання поширення прав та гарантій захисту викривачів, встановлених законом, на керівника/працівника уповноваженого підрозділу (уповноважену особу) та/або Уповноваженого має вирішуватись з урахуванням всіх вказаних обставин у кожному конкретному випадку.

31 <http://surl.li/bbnvx>

ДОДАТКИ

Додаток 1

Перелік кримінальних корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень, які закріплені у кримінальному кодексі України

Кримінальні правопорушення, які є корупційними, у випадку їх вчинення шляхом зловживання особою своїм службовим становищем

ст. 191 КК	Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем
ст. 262 КК	Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем
ст. 308 КК	Викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем
ст. 312 КК	Викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем
ст. 313 КК	Викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням
ст. 320 КК	Порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів
ст. 357 КК	Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження
ст. 410 КК	Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем

Перелік кримінальних корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень, які закріплені у кримінальному кодексі України

Кримінальні правопорушення, які є корупційними, у випадку їх вчинення шляхом
зловживання особою своїм службовим становищем

Кримінальні корупційні правопорушення

ст. 210 КК	Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням
ст. 354 КК	Підкуп працівника підприємства, установи чи організації
ст. 364 КК	Зловживання владою або службовим становищем
ст. 364-1 КК	Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми
ст. 365-2 КК	Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги
ст. 368 КК	Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою
ст. 368-3 КК	Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми
ст. 368-4 КК	Підкуп особи, яка надає публічні послуги
ст. 368-5 КК	Незаконне збагачення
ст. 369 КК	Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі
ст. 369-2 КК	Зловживання впливом

Кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією

ст. 366-2 КК	Декларування недостовірної інформації
ст. 366-3 КК	Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування

Перелік адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, які закріплені у кодексі України про адміністративні правопорушення

ст. 172-4 КУпАП	Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності
ст. 172-5 КУпАП	Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків
ст. 172-6 КУпАП	Порушення вимог фінансового контролю
ст. 172-7 КУпАП	Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів
ст. 172-8 КУпАП	Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень
ст. 172-8-1 КУпАП	Порушення встановлених законом обмежень після припинення повноважень члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг
ст. 172-9 КУпАП	Невжиття заходів щодо протидії корупції
ст. 172-9-1 КУпАП	Порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням
ст. 172-9-2 КУпАП	Порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля

**Перелік правопорушень, пов'язаних з корупцією
(порушення вимог закону України «про запобігання корупції»), за вчинення
яких особу може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності
(не є вичерпним)**

1. Недотримання вимог Закону щодо утворення (визначення) уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції та щодо погодження звільнення керівника уповноваженого підрозділу (ст. 13-1 Закону).
2. Неприйняття антикорупційної програми, неподання на погодження антикорупційної програми Національному агентству (ст. 19 Закону).
3. Обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища (ст. 22 Закону).
4. Порушення обмежень щодо одержання подарунка та недотримання вимог Закону при одержанні неправомірної вигоди чи подарунка (ст. ст. 23, 24 Закону).
5. Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 25 Закону).
6. Порушення обмежень після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування (ст. 26 Закону).
7. Порушення обмежень спільної роботи близьких осіб (ст. 27 Закону).
8. Порушення вимог Закону щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст.ст. 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35-1, 36 Закону).
9. Порушення правил етичної поведінки (ст.ст. 38 – 44 Закону).
10. Порушення вимог Закону щодо фінансового контролю (ст.ст. 45, 46, 51-2 Закону).
11. Недотримання вимог Закону щодо захисту викривачів (ст.ст. 53 – 53-Закону).
10. Недотримання вимог Закону щодо заборони на одержання пільг, послуг і майна органами державної влади та органами місцевого самоврядування (ст. 54 Закону).
11. Недотримання вимог Закону щодо організації проведення спеціальної перевірки (ст.ст. 56–58 Закону).
12. Незатвердження антикорупційної програми юридичної особою (ст. 62 Закону).
13. Недотримання вимог Закону щодо погодження звільнення Уповноваженого, відповідального за виконання антикорупційної програми в юридичній особі (ст. 64 Закону).
14. Непроведення службового розслідування стосовно особи, яка вчинила корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення, або непритягнення працівників до дисциплінарної відповідальності відповідно до вимог закону (ст. 65-1 Закону).
15. Недотримання вимог щодо незаконних актів та правочинів (ст. 67 Закону).

ПАМ'ЯТКА**щодо правового статусу, прав та гарантій захисту викривача**

Викривач – особа, яка повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її діяльністю, проходженням нею служби чи навчання.

Важливо!

- викривач – це фізична особа (громадянин України, іноземець, особа без громадянства), яка має переконання, що інформація є достовірною;
- повідомлення викривача має містити інформацію про факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», тобто такі фактичні дані, що підтверджують можливе вчинення правопорушення та можуть бути перевірені (зокрема, це відомості про: *обставини правопорушення, місце і час його вчинення, особу, яка його вчинила, тощо*);
- інформація стала відома викривачу у зв'язку з його трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням служби чи навчання, участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання.

Викривач має такі права:

- ✓ бути повідомленим про його права та обов'язки;
- ✓ на отримання інформації про стан та результати розгляду;
- ✓ подавати докази, давати пояснення, свідчення або відмовитися їх давати;
- ✓ на безоплатну правничу допомогу у зв'язку із захистом прав викривача;
- ✓ на відшкодування витрат у зв'язку із захистом прав викривачів, витрат на адвоката та судовий збір;
- ✓ на конфіденційність та анонімність;
- ✓ на забезпечення безпеки щодо себе та близьких осіб, майна та житла у разі загрози життю і здоров'ю або на відмову від таких заходів;

- ✓ на винагороду;
- ✓ на отримання психологічної допомоги;
- ✓ на звільнення від юридичної відповідальності у визначених випадках.

Викривач має такі гарантії:

- ✓ захист трудових прав викривача (заборона звільнення чи примушення до звільнення, притягнення до дисциплінарної відповідальності, інших негативних заходів впливу (переведення, атестація, зміна умов праці, відмова у призначенні на вищу посаду, зменшення заробітної плати тощо) або загрози таких заходів впливу у зв'язку з повідомленням про корупцію
- ✓ виплати заробітку за час вимушеного прогулу та грошових компенсацій за порушення його трудових прав.

Викривач може звернутися за захистом своїх прав до:

- ✓ уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) з питань запобігання та виявлення корупції в установі (для забезпечення захисту від застосування негативних заходів впливу з боку керівника або роботодавця);
- ✓ Національного агентства з питань запобігання корупції (для забезпечення правового та іншого захисту, перевірки дотримання законодавства з питань захисту викривачів, внесення приписів з вимогою про усунення порушень трудових та інших прав викривача і притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні їхніх прав, у зв'язку з такими повідомленнями);
- ✓ правоохоронних органів (для захисту життя, житла, здоров'я та майна);
- ✓ центрів безоплатної правничої допомоги (для отримання безоплатної вторинної правничої допомоги);
- ✓ суду (для захисту своїх прав і свобод).

Пам'ятку вручено та з нею ознайомлено:

(дата)

(підпис)

(ПІБ працівника)

ПАМ'ЯТКА

**щодо порядку отримання викривачем безоплатної
вторинної правничої допомоги**

1. Викривач має право на безоплатну вторинну правничу допомогу у зв'язку із захистом його прав.
2. Безоплатна вторинна правнича допомога включає такі види правничих послуг:
 - 1) захист від обвинувачення;
 - 2) здійснення представництва інтересів у судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;
 - 3) складення документів процесуального характеру.
3. Звернення про надання одного з вказаних видів правничих послуг подається викривачем до Центру з надання безоплатної вторинної правничої допомоги за місцем фактичного його проживання.
4. Разом із зверненням про надання безоплатної вторинної правничої допомоги викривач повинен подати документи, що підтверджують здійснення ним повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції».
5. Такими документами можуть бути, зокрема:
 - 1) відповідь органу, юридичної особи публічного права, юридичної особи, зазначеної в ч. 2 ст. 62 Закону на повідомлення (заяву, скаргу тощо) викривача;
 - 2) лист органу, юридичної особи публічного права, (юридичної особи, зазначеної в ч. 2 ст. 62 Закону) про результати попередньої перевірки повідомлення;
 - 3) повідомлення слідчого органу досудового розслідування Національному агентству про початок досудового розслідування за участю викривача (відповідно до вимог ч. 9 ст. 214 КПК);
 - 4) повідомлення Національної поліції України Національному агентству про участь викривача у справі про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією (відповідно до вимог ч. 5 ст. 257 КУпАП);
 - 5) унікальний ідентифікатор повідомлення, отриманий викривачем після повідомлення про корупцію через Портал (після запуску Порталу);
 - 6) інші документи, видані уповноваженими органами, які підтверджують, що особа є викривачем у зв'язку із повідомленням нею інформації про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції».

Додаток*: (зазначається перелік Центрів з надання безоплатної вторинної правничої допомоги, у т.ч. їх адреси, контакти, гіперпосилання в мережі «Інтернет» за місцем знаходження органу або юридичної особи)

1. _____
2. _____
3. _____

**Додатково уповноваженим підрозділом (уповноваженою особою) упам'ятці зазначається перелік найближчих Центрів з надання безоплатної вторинної правничої допомоги,*

ПАМ'ЯТКА**щодо забезпечення безпеки у разі загрози життю,
майну та житлу викривача**

Право на забезпечення безпеки відповідно до Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» мають виключно викривачі, які повідомили про кримінальне корупційне правопорушення та набули процесуального статусу заявника, а також близькі особи викривачів, які повідомили про кримінальне корупційне правопорушення.

**Підстава для вжиття заходів
безпеки**

ч. 1 ст. 20 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»

дані, що свідчать про наявність реальної загрози життю, здоров'ю, житлу і майну викривача (наявність усних чи письмових погроз, виявлення в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій чи оперативно-розшукових заходів інформації про підготовку посягання на викривача тощо).

До організаційно-технічних заходів належать:

- особиста охорона, охорона житла і майна
- видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку
- використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження
- заміна документів та зміна зовнішності

**Привід для вжиття заходів
безпеки**

ч. 2 ст. 20 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»

заява викривача або його близької особи; звернення керівника відповідного державного органу;

отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу та майну зазначених осіб.

До правових заходів належать:

- забезпечення конфіденційності відомостей про особу
- закритий судовий розгляд

- зміна місця роботи або навчання з компенсацією різниці у зарплаті відповідно до законодавства
- переселення в інше місце проживання
- поміщення до дошкільної виховної установи або установи органів соціального захисту населення

Пам'ятку вручено та з нею ознайомлено:

(дата)

(підпис)

(ПІБ працівника)

ПАМ'ЯТКА

щодо каналів повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» в установі (до початку роботи Порталу)

1. Викривач самостійно визначає, які канали (внутрішні, регулярні) використовувати для повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» (далі – повідомлення) в установі.

2. Внутрішні канали повідомлення – способи захищеного та анонімного повідомлення інформації, яка повідомляється викривачем керівнику або уповноваженому підрозділу (особі) органу або юридичної особи, у якій викривач працює, проходить службу чи навчання або на замовлення якої виконує роботу.

3. Внутрішні канали органу або юридичної особи:

1) спеціальна телефонна лінія _____;
(номер телефону)

2) засіб електронного зв'язку _____;
(найменування електронної пошти)

3) канал онлайн-зв'язку через офіційний вебсайт _____.
(найменування гіперпосилання)

4. Регулярні канали повідомлення – шляхи захищеного та анонімного повідомлення інформації викривачем органу, до компетенції якого належить розгляд та прийняття рішень з питань, щодо яких здійснюється повідомлення.

5. Регулярні канали органу або юридичної особи:

1) спеціальна телефонна лінія _____;
(номер телефону)

2) засіб електронного зв'язку _____;
(найменування електронної пошти)

3) канал онлайн-зв'язку через офіційний вебсайт _____.
(найменування гіперпосилання)

Пам'ятку вручено та з нею ознайомлено:

_____ (дата)

_____ (підпис)

_____ (ПІБ працівника)

ПІДСЛІДНІСТЬ
корупційних кримінальних правопорушень,
визначена у ст. 216 кримінального процесуального кодексу України

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» **спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції** є органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України.

Також викривач може звернутися з повідомленням про корупцію до Державного бюро розслідувань, Служби безпеки України, Бюро економічної безпеки України.

Органи прокуратури

Завдання: процесуальне керівництво досудового розслідування корупційних правопорушень. Прокурори співпрацюють з викривачами, можуть отримувати заяви від них та вносити відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Також прокурори доводять вину корупціонерів та просять суд про виплату винагороди викривачу.

Органи Національної поліції

Завдання: займаються адміністративними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, які не належать до компетенції НАЗК, а також кримінальними правопорушеннями, які не належать до підслідності НАБУ, ДБР, СБУ, БЕБ. Важливо, що саме Національна поліція розслідує незаконні звільнення викривача з посади.

Національне антикорупційне бюро України (НАБУ)

Завдання: протидія кримінальним корупційним правопорушенням. Йдеться насамперед про порушення, які вчиняють високопосадовці, судді, члени Парламенту та Уряду, а також керівники великих державних підприємств. НАБУ проводить досудове розслідування правопорушень, співпрацюючи зі Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою.

Розслідує такі корупційні кримінальні правопорушення:

За наявності хоча б однієї умови:

ст. 191 КК	Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем
ст. 210 КК	Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням
ст. 354 КК	Підкуп працівника підприємства, установи чи організації (лише стосовно працівників юридичних осіб публічного права)
ст. 364 КК	Зловживання владою або службовим становищем

ст. 366-2 КК	Декларування недостовірної інформації
ст. 366-3 КК	Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування
ст. 368 КК	Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою
ст. 368-5 КК	Незаконне збагачення
ст. 369 КК	Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі
ст. 369-2 КК	Зловживання впливом
ст. 410 КК	Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем.

1. Суб'єкт
2. Предмет
3. Правопорушення вчинене щодо

Правопорушення вчинене (суб'єкт):

1. Президентом України, повноваження якого припинено, народним депутатом України, Прем'єр-міністром України, членом Кабінету Міністрів України, першим заступником та заступником міністра, членом Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Головою Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Головою Фонду державного майна України, його першим заступником та заступником, членом Центральної виборчої комісії, Головою Національного банку України, його першим заступником та заступником, Головою Національного агентства з питань запобігання корупції, його заступником, Директором Бюро економічної безпеки України, його заступником, членом Ради Національного банку України, Секретарем Ради національної безпеки і оборони України, його першим заступником та заступником, Постійним Представником Президента України в Автономній Республіці Крим, його першим заступником та заступником, радником або помічником Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України;
2. державним службовцем, посада якого належить до категорії «А»;
3. депутатом Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатом обласної ради, міської ради міст Києва та Севастополя, посадовою особою місцевого самоврядування, посаду якої віднесено до першої та другої категорій посад;

4. суддею (крім суддів Вищого антикорупційного суду), суддею Конституційного Суду України, присяжним (під час виконання ним обов'язків у суді), Головою, заступником Голови, членом, інспектором Вищої ради правосуддя, Головою, заступником Голови, членом, інспектором Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;
5. прокурорами органів прокуратури, зазначеними у пп. 1–4 , 5–11 ч. 1 ст. 15 Закону України «Про прокуратуру»;
6. особою вищого начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, органів та підрозділів цивільного захисту, вищого складу Національної поліції, посадовою особою митної служби, якій присвоєно спеціальне звання державного радника митної служби III рангу і вище, посадовою особою органів державної податкової служби, якій присвоєно спеціальне звання державного радника податкової служби III рангу і вище;
7. військовослужбовцем вищого офіцерського складу Збройних Сил України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Державної спеціальної служби транспорту, Національної гвардії України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України;
8. керівником суб'єкта великого підприємництва, у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків.

Розмір предмету правопорушення

У кримінальних правопорушеннях щодо ст.ст. 354, 368, 369, 369-2 КК у п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму.

У кримінальних правопорушеннях щодо ст.ст. 191, 210, 364, 410 КК у дві тисячі і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму.

Правопорушення вчинено щодо:

Якщо надання неправомірної вигоди (ст. 369 КК) або зловживання впливом (ч. 1 ст. 369-2 КК) вчиняється щодо:

- посадових осіб іноземних держав
- іноземних третейських суддів
- осіб, уповноважених вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому
- посадових осіб міжнародних організацій
- членів міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна
- суддів і посадових осіб міжнародних судів.

Державне бюро розслідувань (ДБР)

Завдання: Закон України «Про запобігання корупції» не називає ДБР спеціально уповноваженим суб'єктом у сфері протидії корупції. Однак до його компетенцій належить розслідування кримінальних корупційних правопорушень, а отже і співпраця з викривачами під час досудового розслідування.

Розслідують усі корупційні правопорушення, які вчинені такими суб'єктами:

1. вчинених Президентом України, повноваження якого припинено, Прем'єр-міністром України, членом Кабінету Міністрів України, першим заступником та заступником міністра, членом Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Головою Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Головою Фонду державного майна України, його першим заступником та заступником, членом Центральної виборчої комісії, народним депутатом України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, Директором Національного антикорупційного бюро України, Директором Бюро економічної безпеки України, Генеральним прокурором, його першим заступником та заступником, Головою Національного банку України, його першим заступником та заступником, Головою Національного агентства з питань запобігання корупції, його заступником, Секретарем Ради національної безпеки і оборони України, його першим заступником та заступником, Постійним Представником Президента України в Автономній Республіці Крим, його першим заступником та заступником, радником або помічником Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, суддею, працівником правоохоронного органу, особою, посада якої належить до категорії «А»;
2. вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;
3. проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення), крім кримінальних правопорушень, передбачених ст. 422 КК.

За наявності умов:

1. Не належить до підслідності Національного антикорупційного бюро України.

Служба безпеки України (СБУ)

Завдання: Закон України «Про запобігання корупції» не називає СБУ спеціально уповноваженим суб'єктом у сфері протидії корупції. Однак до його компетенцій належить розслідування кримінальних корупційних правопорушень, а отже і співпраця з викривачами під час досудового розслідування.

Розслідує такі корупційні правопорушення:

ст. 364 КК - Зловживання владою або службовим становищем.

За наявності умов:

- 1) Ознаки цього правопорушення виявлено в ході розслідування злочинів передбачених ст.ст. 328 (Розголошення державної таємниці), 329 (Втрата документів,

що містять державну таємницю), 422 (Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості) КК;

2) Не належить до підслідності Національного антикорупційного бюро України.

Бюро економічної безпеки України (БЕБ)

Завдання: Закон України «Про запобігання корупції» не називає БЕБ спеціально уповноваженим суб'єктом у сфері протидії корупції. Однак до його компетенцій належить розслідування кримінальних корупційних правопорушень, а отже і співпраця з викривачами під час досудового розслідування.

- ст. 191 КК Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем
- ст. 210 КК Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних
- ст. 364 КК призначень або з їх перевищенням
- ст. 364 КК Зловживання владою або службовим становищем
- ст. 369 КК Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі

Розслідує такі корупційні правопорушення:

За наявності умов:

1) у кримінальних правопорушеннях щодо ст. 191 КК:

- предметом кримінального правопорушення є бюджетне відшкодування незалежно від розміру;

2) у кримінальних правопорушеннях щодо ст.ст. 191, 364 КК:

- розмір предмета такого кримінального правопорушення або завданої ним шкоди становить від п'ятисот до двох тисяч розмірів прожиткового мінімуму;
- вчинено службовою особою державного органу, органу місцевого самоврядування, суб'єкта господарювання, у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків;

3) не належить до підслідності Державного бюро розслідувань чи Національного антикорупційного бюро України.

ОРГАНИ, УПОВНОВАЖЕНІ СКЛАДАТИ ПРОТОКОЛИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

Національне агентство з питань запобігання корупції	Національна поліція України
Суб'єкти, щодо яких складають протоколи про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією	
Службові особи, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище: ст. 364-1 КК	Зловживання владою або службовим становищем
	Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно- правової форми
• Президент України; • Прем'єр-міністр України; • член Кабінету Міністрів України; • перший заступник або заступник міністра, • член Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, • член Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, • член Антимонопольного комітету України, • Голова Державного комітету телебачення і радіомовлення України, • Голова Фонду державного майна України, його перший заступник або заступник, • член Центральної виборчої комісії, • член, інспектор Вищої ради правосуддя, • член, інспектор Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, • народний депутат України, • Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, • Уповноважений із захисту державної мови, • члени Національної комісії зі стандартів державної мови,	

ОРГАНИ, УПОВНОВАЖЕНІ СКЛАДАТИ ПРОТОКОЛИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

- Директор Національного антикорупційного бюро України, його перший заступник та заступник,
- Голова Національного агентства з питань запобігання корупції та його заступники,
- Генеральний прокурор, його перший заступник та заступник,
- Голова Національного банку України, його перший заступник та заступник,
- член Ради Національного банку України,
- Секретар Ради національної безпеки і оборони України, його перший заступник та заступник,
- Керівник Офісу Президента України, його перший заступник та заступник,
- Постійний Представник Президента України в Автономній Республіці Крим, його перший заступник та заступник,
- радник або помічник Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України,
- особи, посади яких належать до посад державної служби категорії «А» або «Б», та особи, посади яких ч. 1 ст. 14 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» віднесені до першої – третьої категорій,
- судді, судді Конституційного Суду України,
- прокурори, слідчі і дізнавачі,
- керівники, заступники керівників державних органів, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, їх апаратів та самостійних структурних підрозділів,

ОРГАНИ, УПОВНОВАЖЕНІ СКЛАДАТИ ПРОТОКОЛИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

- керівники, заступники керівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, юрисдикція яких поширюється на територію однієї або кількох областей, Автономної Республіки Крим, міст Києва або Севастополя, керівників державних органів, органів влади
- Автономної Республіки Крим, юрисдикція яких поширюється на територію одного або кількох районів, міста республіканського в Автономній Республіці Крим або обласного значення, району в місті, міста районного значення,
- військові посадові особи вищого офіцерського складу

ПРАВИЛА

забезпечення конфіденційності викривача під час обробки повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» в установі (до початку роботи Порталу)

I. Загальні положення

1. Ці Правила визначають внутрішні процедури і механізми та послідовність дій працівників органу або юридичної особи при прийнятті, попередньому розгляді та реєстрації повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» (далі – Закон), які надходять до органу або юридичної особи внутрішніми та регулярними каналами повідомлень, іншими засобами зв'язку (через загальну електронну пошту, поштову скриньку для кореспонденції, засобами поштового зв'язку та отримані на особистому прийомі громадян).

2. У цих Правилах терміни вживаються в таких значеннях:

- анонімне повідомлення – повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону, здійснене без зазначення авторства (анонімно);
- повідомлення про корупцію – інформація, скерована особою в усній чи письмовій формі відповідному суб'єкту владних повноважень, що уповноважений на здійснення заходів реагування, зміст якої стосується вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, іншого порушення вимог Закону, суб'єктом вчинення якого є особа, визначена у ст. 3 Закону;
- первинне опрацювання повідомлення – розгляд інформації, наведеної у повідомленні про корупцію, на предмет її відповідності вимогам пункту 3 цього розділу, а також аналіз такої інформації з метою визначення структурного підрозділу, відповідального за розгляд такого повідомлення відповідно до його повноважень.
- Інші терміни вживаються у значеннях, наведених у Законі.

3. Повідомлення про корупцію має містити фактичні дані, які можуть бути перевірені.

4. Дія цих Правил не поширюється на прийняття, первинне опрацювання та реєстрацію документів, порядок розгляду яких регулюється спеціальними законами України.

II. Обов'язки керівника органу або юридичної особи щодо забезпечення конфіденційності викривача

1. Основним завданням керівника органу або юридичної особи щодо забезпечення конфіденційності повідомлень викривачів є обмеження допуску та доступу до повідомлень викривачів будь-яких посадових осіб і працівників, окрім працівників, відповідальних за прийняття, реєстрацію та розгляд повідомлень про корупцію, які визначені наказом по установі.

2. З метою виконання вказаного завдання керівник органу або юридичної особи зобов'язаний:

1. наказом по установі визначити працівника, відповідального за прийняття та реєстрацію повідомлень про корупцію;
2. наказом по установі визначити особу (підрозділ), відповідальну(ий) за розгляд та вирішення повідомлень про корупцію;
3. організовувати проведення службових розслідувань щодо фактів незаконного розголошення або використання в інший спосіб працівниками органу або юридичної особи інформації про викривача, його близьких осіб чи інформації, що може ідентифікувати особу викривача.

III. Обов'язки працівника органу або юридичної особи щодо забезпечення конфіденційності викривача

1. Кожен працівник органу або юридичної особи, який приймає та розглядає повідомлення про корупцію, несе особисту відповідальність за збереження в таємниці інформації про викривача, його близьких осіб чи інформації, що може ідентифікувати особу викривача.

2. Працівник органу або юридичної особи зобов'язаний:

1. зберігати в таємниці інформацію про викривача, його близьких осіб чи інформацію, що може ідентифікувати особу викривача;
2. додержуватись правил користування конфіденційною інформацією;
3. користуватися повідомленнями про корупцію, іншими документами, які містять інформацію про викривача, його близьких осіб чи інформацію, що може ідентифікувати особу викривача, таким чином, аби унеможливити ознайомлення з ними інших осіб;
4. у разі залишення робочого кабінету, повідомлення про корупцію, інші документи, які містять інформацію про викривача, його близьких осіб чи інформацію, що може ідентифікувати особу викривача, закривати в металевому сейфі (шафі).

IV. Прийняття повідомлень про корупцію, які надходять через внутрішні канали повідомлень

1. Повідомлення про корупцію, які надходять через внутрішні канали повідомлень: спеціальну телефонну лінію, спеціальну електронну пошту, вебсайт органу або юридичної особи , приймає уповноважений підрозділ (уповноважена особа) з питань запобігання та виявлення корупції.

2. Інформація про спеціальну телефонну лінію та години прийому повідомлень про корупцію, спеціальну електронну пошту, про посилання на вебсайті, за яким здійснюється прийняття повідомлень про корупцію, розміщується на офіційному вебсайті органу або юридичної особи .

3. Первинне опрацювання повідомлень про корупцію здійснює уповноважений підрозділ (уповноважена особа).

4. Після первинного опрацювання повідомлення про корупцію в день їх отримання або не пізніше наступного робочого дня передаються до визначеної відповідальної особи відповідного підрозділу органу або юридичної особи для реєстрації.

V. Прийняття повідомлень про корупцію, які надходять через регулярні канали повідомлень

1. Повідомлення про корупцію, які надходять через регулярні канали повідомлень: спеціальну телефонну лінію, спеціальну електронну пошту, вебсайт органу або юридичної особи , приймає уповноважений підрозділ (уповноважена особа) з питань запобігання та виявлення корупції.

2. Інформація про спеціальну телефонну лінію та години прийому повідомлень про корупцію, спеціальну електронну пошту, про посилання на вебсайті, за яким здійснюється прийняття повідомлень про корупцію, розміщується на офіційному вебсайті органу або юридичної особи .

3. Первинне опрацювання повідомлень про корупцію, здійснює уповноважений підрозділ (уповноважена особа) з питань запобігання та виявлення корупції.

4. Після первинного опрацювання повідомлення про корупцію, в день їх отримання або не пізніше наступного робочого дня, передаються до визначеної відповідальної особи відповідного підрозділу органу або юридичної особи для реєстрації.

VI. Прийняття повідомлень про корупцію, які надходять іншими засобами зв'язку

1. Повідомлення про корупцію, які надходять до органу або юридичної особи через загальну електронну пошту, поштову скриньку для кореспонденції, засобами поштового зв'язку та отримані на особистому прийомі громадян приймає відповідний структурний підрозділ органу або юридичної особи, який здійснює їх первинне опрацювання та реєстрацію вхідної кореспонденції.

2. У разі прийняття повідомлення про корупцію безпосередньо уповноваженим підрозділом (уповноваженою особою), таке повідомлення не пізніше наступного робочого дня має бути передано відповідному структурному підрозділу органу або юридичної особи, який здійснює реєстрацію вхідної кореспонденції.

VII. Реєстрація повідомлень про корупцію

1. Повідомлення про корупцію реєструє відповідний структурний підрозділ органу або юридичної особи в системі електронного документообігу органу або юридичної особи (за її наявності).
2. Після реєстрації повідомленню про корупцію системою електронного документообігу органу або юридичної особи без створення його фотокопії присвоюється реєстраційний номер.
3. Доступ до повідомлень про корупцію надається тільки окремо визначеним особам органу або юридичної особи.
4. Реєстрація та облік повідомлень про корупцію здійснюються до прикладу згідно з такими індексами:

ПК – повідомлення про корупцію;

ПКП – повідомлення про корупцію щодо працівника(ів) органу або юридичної особи;

А-ПК – анонімне повідомлення про корупцію;

А-ПКП – анонімне повідомлення про корупцію щодо працівника(ів) органу або юридичної особи.

5. Повідомленню про корупцію присвоюється найменування виду документа «Повідомлення про корупцію».

ЖУРНАЛ
обліку повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних
з корупцією правопорушень, інших порушень Закону

№ з/п	дата реєстрації	реєстраційний номер	П. І. Б. заявника (або анонімне)	поштова адреса (телефон, електронна адреса)	стислий зміст повідомлення	спосіб надходження повідомлення	термін виконання	результат розгляду повідомлення (повідомлення розглянуто/повідомлення направлено до спеціального суб'єкта/ підлягає розгляду як звернення громадян)	статус викривача (підтверджено/ не підтверджено)

ПАМ'ЯТКА

**щодо розгляду повідомлень про можливі факти корупційних
або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень
Закону України «Про запобігання корупції» (до початку роботи Порталу)**

Викривач може самостійно обрати, через які канали подати повідомлення: внутрішні, регулярні чи зовнішні.

Важливо:

- викривач може подати повідомлення як із зазначенням авторства, так і анонімно;
- якщо повідомлення викривача не містить фактичних даних, які можуть бути перевірені, викривача інформують про це та надають відповідне роз'яснення.

Порядок (процедура) розгляду повідомлень в установі

Викривач подав повідомлення із зазначенням авторства	Викривач подав повідомлення без зазначення авторства (анонімно)
✓ якщо розгляд повідомлення не належить до компетенції органу або юридичної особи – про це орган або юридична особа інформує викривача у 3-денний строк ✓ якщо повідомлення містить факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень – орган або юридична особа упродовж 24 год письмово повідомляє спецсуб'єкта (прокуратуру, НПУ, НАЗК, НАБУ) ✓ якщо повідомлення стосується дій або бездіяльності керівника органу або юридичної особи – повідомлення у 3-денний строк без попередньої перевірки надсилається до НАЗК ✓ попередня перевірка викладеної у зверненні інформації • до 10 робочих днів, про її результати викривача інформують у 3-денний строк ✓ після попередньої перевірки приймається рішення про: • призначення проведення перевірки або розслідування • до 30 (45) днів • передачу упродовж 24 год матеріалів до органу досудового розслідування у разі виявлення ознак кримінального правопорушення • ередачу упродовж 24 год матеріалів до органу дізнання у разі виявлення ознак кримінального проступку • закриття провадження у разі непідтвердження фактів ✓ після проведення перевірки або розслідування керівник приймає рішення про: • усунення порушення • здійснення заходів щодо відновлення порушених прав та інтересів • притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності • передачу упродовж 24 год матеріалів до органу досудового розслідування у разі виявлення ознак кримінального правопорушення • письмове повідомлення упродовж 24 год спецсуб'єкта (прокуратуру, НПУ, НАЗК, НАБУ)	✓ перевірка викладеної у повідомленні інформації – 15 (30) днів ✓ у разі підтвердження викладеної у повідомленні інформації керівник органу або юридичної особи вживає заходів щодо: • припинення порушення • усунення наслідків • притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності • письмового повідомлення упродовж 24 год спецсуб'єкта (прокуратуру, НПУ, НАЗК, НАБУ) ✓ у разі непідтвердження викладеної у повідомленні інформації – розгляд припиняється
✓ інформування викривача про кінцеві результати розгляду повідомлення	

ПАМ'ЯТКА

щодо розгляду повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» (після початку роботи Порталу)

Викривач може самостійно обрати, через які канали подати повідомлення: внутрішні, регулярні чи зовнішні.

Важливо:

- викривач може подати повідомлення як із зазначенням авторства, так і анонімно;
- повідомлення підлягає розгляду, якщо воно містить фактичні дані, які можуть бути перевірені;
- якщо наведена у повідомленні інформація стосується керівника установи, таке повідомлення у 3-денний строк надсилається суб'єкту, уповноваженому розглядати або розслідувати факти, викладені у повідомленні, про що інформується заявник;
- якщо наведена у повідомленні інформація стосується уповноваженої особи установи, порядок розгляду такого повідомлення визначається керівником установи.

Порядок (процедура) розгляду повідомлень в установі

Викривач подав повідомлення

-
- якщо розгляд повідомлення не належить до компетенції органу або юридичної особи – про це орган або юридична особа інформує викривача **у 3-денний строк**
 - якщо повідомлення містить факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень – орган або юридична особа **упродовж 24 годин** письмово повідомляє спецсуб'єкта (прокуратуру, НПУ, НАЗК, НАБУ) або ДБР
-

Попередній розгляд повідомлення через зовнішні або внутрішні канали повідомлень

- Повідомлення підлягає попередньому розгляду **у строк не більше ніж десяти робочих днів** з дня внесення інформації до Єдиного порталу повідомлень викривачів
 - Якщо під час попереднього розгляду повідомлення буде встановлено, що воно не відповідає вимогам Закону України «Про запобігання корупції» (не містить фактичних даних про можливе вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», які можуть бути перевірені), його розглядатимуть відповідно до Закону України «Про звернення громадян».
 - Якщо під час попереднього розгляду повідомлення буде встановлено, що його розгляд не належить до компетенції установи, до якої воно надійшло, подальший розгляд припиняється, а заявник інформується про це з роз'ясненням, куди можна звернутися;
 - У разі підтвердження за результатами попереднього розгляду викладеної у повідомленні інформації винні особи притягаються до дисциплінарної відповідальності. Дисциплінарне провадження триває 30 (45) днів з дня завершення попереднього розгляду.
 - Якщо під час попереднього розгляду виявлено ознаки корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією, матеріали передаються спеціально уповноваженому суб'єкту у сфері протидії корупції або Державному бюро розслідувань
-

Заявнику надається детальна інформація про результати попереднього розгляду та дисциплінарного провадження у **3-денний строк** з дня завершення розгляду повідомлення, закриття дисциплінарного провадження.

**Опитувальник викривача при здійсненні
ним усного повідомлення для фіксації отриманої інформації**

Ми прагнемо створити найбільш сприятливі умови для повідомлення інформації про факти ймовірних корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень, швидкого об'єктивного реагування на повідомлення. З цією метою розроблено даний документ. Відповіді на поставлені дозволять структурувати інформацію, яку Ви бажаєте повідомити, і подати у зручній для швидкого реагування формі.

Бажаю повідомити інформацію про себе?*

☐ Ні**

☐ Так, моє прізвище, ім'я, по-батькові: _____

** Ви можете здійснити повідомлення анонімно або із зазначенням авторства. У випадку, якщо ви повідомите інформацію про себе, нам буде легше захистити Ваші права і забезпечити гарантії їх захисту.*

***Додатково, див. роз'яснення Національного агентства від 14.07.2020 №7 «Щодо особливостей перевірки повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень».*

Контактна інформація*

тел. _____

адреса _____

e-mail _____

**Зазначені поля не є обов'язковими для заповнення, але якщо особа бажає отримати відповідь на повідомлення про корупцію, їй необхідно надати адресу для зворотнього зв'язку.*

Я є працівником органу, про порушення в якому здійснюється повідомлення*:

☐ Ні

☐ Так

моя посада**: _____

** Відповідь на дане питання впливає на обсяг Ваших прав та гарантій їх захисту як викривача.*

*** Вказуєте за бажанням.*

Я не є працівником органу, про порушення в якому здійснюється повідомлення, але інформація стала відома у зв'язку з моєю:*

- ☐ професійною діяльністю;
- ☐ господарською діяльністю;
- ☐ громадською діяльністю;
- ☐ науковою діяльністю;
- ☐ проходженням служби чи навчання;
- ☐ участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання;
- ☐ інше ** _____

**Відповідь на це питання важлива для того, щоб вирішити чи наявні у Вашому повідомленні визначені Законом ознаки викривача. Додатково, див. роз'яснення Національного агентства від 23.06.2020 №5 «Щодо правового статусу викривача».*

*** Впишіть власний варіант наприклад: зі слів третіх осіб, як результат самостійно здійсненого аналізу, з інформації, розміщеної в мережі інтернет, тощо. В такому випадку з високою імовірністю можна стверджувати про відсутність у Вас визначених законом ознак викривача. Хоча остаточний висновок буде зроблено лише після перевірки інформації, що міститься в повідомленні.*

Я можу описати зміст правопорушення?

- ☐ Ні
- ☐ Так, а саме: _____

Мені відомо коли відбулися описані мною обставини?

- ☐ Ні
- ☐ Так, мені відомо: _____

Мені відомі особи причетні до того що сталося?

- ☐ Ні
- ☐ Так, відомі, а саме: * _____

**При можливості вкажіть посаду, яку займає згадана особа.*

Повідомлені фактичні дані підтверджують наступні докази:

- ☐ документи: _____
- ☐ свідчення осіб: _____
- ☐ повідомлення в засобах масової інформації: _____
- ☐ аудіо та відеоматеріали
- ☐ інше: _____

Я можу додати до повідомлення копії згаданих доказів або вказати загальнодоступне джерело інформації?

- ☐ Ні
- ☐ Так, я можу надати:

На мою думку повідомлена інформація містить ознаки:

1) корупційного кримінального правопорушення:

- ☐ Ні
- ☐ Так, а саме: _____

2) адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією:

- ☐ Ні
- ☐ Так, а саме: _____

3) іншого порушення Закону України «Про запобігання корупції»:

- ☐ Ні
- ☐ Так, а саме: _____

На моє переконання, існує загроза моєму життю, житлу, здоров'ю та майну чи близьким особам?

- ☐ Ні
- ☐ Так, таке переконання підтверджують наступні обставини: _____

ВАЖЛИВІ РЕКОМЕНДАЦІЇ, КОТРІ НЕОБХІДНО ВРАХУВАТИ ВИКРИВАЧУ

- Зверніться за правовою допомогою якомога раніше. Перед здійсненням повідомлення про корупцію – зверніться за правовою допомогою до адвоката (бажано такого, що має практичний досвід захисту викривачів) або громадської організації, яка займається захистом викривачів. Це допоможе отримати адекватну правову оцінку ситуації та прийняти правильні рішення з ключових питань.
- Обговоріть намір здійснити повідомлення про корупцію із близькими та рідними. Здійснення повідомлення про корупцію може виявитися одним із самих складних рішень у професійній кар'єрі та мати довгостроковий вплив на рівень доходів, соціальний статус та зв'язки, ставлення оточуючих не тільки до викривача, а й до його близьких осіб. Саме тому варто попередньо заручитися їхньою підтримкою.
- Розробіть план викривання. Необхідно завчасно визначити мету повідомлення, кроки, які Ви плануєте здійснити, спробувати передбачити наслідки таких кроків, в т.ч. можливу реакцію роботодавця. Врахуйте норми законодавства, що регулюють порядок здійснення повідомлення про корупцію, встановлюють гарантії захисту викривача від негативних заходів впливу з боку роботодавця чи окремих працівників організації.
- Прийміть рішення щодо здійснення повідомлення із зазначенням авторства чи анонімно (без зазначення авторства) та каналів здійснення повідомлення. Кожен із способів має свої переваги і недоліки. Наприклад, здійснення повідомлення про корупцію без зазначення авторства дозволяє мінімізувати ризики розкриття особи викривача, але ускладнює зворотній зв'язок із викривачем, перевірку інформації викладеної у повідомленні про корупцію, отримання специфічної інформації. Також здійснення анонімного повідомлення ускладнюють доказування того, що негативні заходи впливу застосовані до викривача саме у зв'язку із здійсненням повідомлення. Потрібно також мати на увазі, що специфічна інформація повідомлена викривачем із певною ймовірністю дозволяє його ідентифікувати роботодавцем чи особою, стосовно якої здійснено повідомлення.
- З іншого боку використання зовнішніх каналів повідомлення про корупцію, таких як засоби масової інформації може спричинити професійну та соціальну ізоляцію викривача, осуд чи навіть загрозу його безпеці, але збільшує ймовірність успішного застосування визначених законом механізмів захисту його прав.
- Працуйте у звичному режимі. Це дозволить уникнути зайвих підозр, мати доступ і збирати докази, що мають істотне значення для справи.

- Будьте максимально об'єктивними. Повідомляйте факти та суттєву для справи інформацію, не зловживайте власною оцінкою обставин. Пам'ятайте, що основу повідомлення про корупцію мають становити факти, що можуть бути перевірені. Добре, коли такі факти підтверджені відповідними доказами. Пам'ятайте: перебільшення, необґрунтована оцінка фактів викликає сумнів у їх достовірності та підриває довіру до Вас як викривача.
- Документуйте процес викриття. Записуйте хронологію та послідовність вжитих заходів їх зміст. Ця інформація стане в пригоді.
- Подбайте про докази. Збирайте та зберігайте докази до моменту написання повідомлення про корупцію. Цей процес має бути здійснений максимально приховано та в такий спосіб, щоб доступ до доказів був у викривача незалежно від волевиявлення роботодавця чи інших осіб. Не зберігайте докази на робочому ПК або корпоративній пошті.
- Вживайте заходи, пов'язані із викриванням, максимально самостійно. Це означає використання для цього неробочого часу та власних засобів (комп'ютер, телефон, електронна поштова скринька, засоби копіювання, тощо), що перебувають поза контролем роботодавця чи інших зацікавлених осіб.
- Спробуйте знайти союзників серед колег. Союзники значно спростять процес викривання, оскільки їх наявність свідчить про достовірність повідомленої Вами інформації та значно знижує ймовірність застосування заходів негативного впливу з боку керівництва. Пошук союзників потрібно здійснювати обережно, для того щоб у випадку невдачі мінімізувати ймовірність розкриття особи викривача.

Пам'ятайте про себе. Стрес, пов'язаний із процесом викривання, може негативно відобразитися на Вашому здоров'ї, про яке важливо дбати. Пам'ятайте: від Вашого здоров'я та емоційного стану також залежить досягнення поставленої мети.

ЗРАЗОК ПОЛОЖЕННЯ

щодо впровадження установою механізмів заохочення викривачів та формування культури повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції»

I. Загальні положення

Це Положення розроблено з метою впровадження установою механізмів заохочення та формування культури повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції».

Установа заохочує викривачів та сприяє їм у повідомленні про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції».

Це Положення поширюється на всіх працівників установи.

У цьому Положенні терміни вживаються у такому значенні:

- 1) Закон – Закон України «Про запобігання корупції»;
- 2) корупційні правопорушення – корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, інші порушення Закону України «Про запобігання корупції»;
- 3) механізми заохочення та формування культури повідомлення – механізми заохочення та формування культури повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції»;
- 4) повідомлення – повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції».
- 5) працівники установи:
 - 5.1) керівник установи;
 - 5.2) особи, які перебувають у трудових відносинах з установою, проходять у ній службу чи навчання;
 - 5.3) особи, які взаємодіють з установою під час здійснення професійної, господарської, громадської, наукової діяльності;
 - 5.3) особи, які беруть участь у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку діяльності в установі;
 - 5.4) особи, які входять до складу Громадської ради при установі (у разі її наявності);
- 6) уповноважений підрозділ (уповноважена особа) – уповноважений підрозділ (уповноважена особа) з питань запобігання та виявлення корупції;

7) установа – спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції, державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування, юридична особа публічного права та юридична особа, зазначена у ч. 2 ст. 62 Закону.

Це Положення відповідно до Закону регламентує:

- 1) мету заохочення та формування культури повідомлення;
- 2) правову основу механізмів заохочення та формування культури повідомлення;
- 3) форми заохочення та формування культури повідомлення;
- 4) організаційні засади щодо функціонування механізму заохочення та формування культури повідомлення;
- 5) права та гарантії захисту працівників установи як викривачів;
- 6) проведення аналізу та самооцінки успішності заохочення та формування культури повідомлення.

Особа не є викривачем, якщо повідомить інформацію, яка є загальновідомою, або відомості, зазначені у повідомленні, не містять фактичних даних.

II. Мета заохочення та формування культури повідомлення

Метою заохочення та формування культури повідомлення є сприяння працівникам установи виявляти та повідомляти про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону, вчинені іншими працівниками установи, що має призвести до формування поваги до викривачів як сталої норми та частини корпоративної культури установи.

III. Правова основа механізмів заохочення та формування культури повідомлення

Правову основу формування та функціонування механізму заохочення та формування культури повідомлення складають Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (ст. 33), Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією (ст. 22), Цивільна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією (ст. 9), Закон.

Установа забезпечує викривачам умови для здійснення повідомлення шляхом впровадження механізмів заохочення та формування культури повідомлення (п. 1 ч. 2 ст. 531 Закону).

IV. Форми заохочення та формування культури повідомлення

Механізми заохочення повідомлення реалізуються у таких формах:

- 1) затвердження локальних нормативних актів, які визначають форми заохочення, організаційні засади функціонування механізму заохочення;
- 2) надання методичної допомоги та консультацій щодо здійснення повідомлення;
- 3) впровадження морального та матеріального заохочення викривачів.

Механізми формування культури реалізуються у таких формах:

1. затвердження локальних нормативних актів щодо етичної поведінки в установі, зокрема формування поваги до викривачів як відповідальних громадян;
2. проведення внутрішніх навчань з питань формування культури повідомлення;
3. проведення комунікаційної кампанії та систематичне здійснення просвітницьких заходів.

Організаційні засади щодо функціонування механізму заохочення та формування культури повідомлення

Працівник установи, якому стала відома інформація про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону, вчинених іншим працівником установи, зобов'язаний негайно повідомити про це керівника установи та уповноважений підрозділ.

Керівник установи організовує та контролює роботу щодо формування культури повідомлення про корупцію та забезпечує функціонування механізму заохочення викривачів.

Організаційне забезпечення функціонування механізму заохочення та формування культури повідомлення здійснює уповноважений підрозділ (уповноважена особа) установи.

Уповноважений підрозділ (уповноважена особа) установи здійснює заходи заохочення та формування культури повідомлень в установі шляхом:

- 1) ефективної організації роботи внутрішніх каналів повідомлення установи;
- 2) якісного та своєчасного розгляду повідомлень, що надійшли через внутрішні канали та регулярні канали, в частині порушень корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону працівниками установи;
- 3) постійної взаємодії з викривачем та інформування його про стан та результати розгляду повідомлення;
- 4) надання методичної допомоги, консультацій, проведення внутрішніх навчань щодо здійснення повідомлень та захисту викривачів;
- 5) розміщення на офіційному вебсайті та інформаційних дошках установи інформації про внутрішні та регулярні канали для повідомлень.

Уповноважений підрозділ (уповноважена особа) установи вживає заходів щодо захисту працівників установи, які є викривачами.

Керівник уповноваженого підрозділу визначає окрему особу, відповідальну за реалізацію повноважень із захисту викривачів.

Установа організовує заходи заохочення та формування культури повідомлення у таких напрямках:

- 1) послідовної та систематичної роботи щодо запобігання корупції всередині установи;
- 2) неприпустимості всіх видів корупційних практик всередині установи;
- 3) об'єктивного та неупередженого реагування на кожне обґрунтоване повідомлення про корупцію;
- 4) невідворотності відповідальності у випадку виявлення порушень;
- 5) забезпечення конфіденційності при взаємодії із викривачами;
- 6) прийняття найбільш сприятливого для викривача рішення у повсякденній діяльності установи в межах дискреційних повноважень;
- 7) негайного реагування на всі негативні заходи впливу або загрозу їх застосування щодо викривачів;

Уповноважений підрозділ (уповноважена особа) установи не менше ніж один раз на рік проводить навчальні заходи щодо формування культури викривання та поваги до викривачів.

Матеріальне стимулювання (в межах фонду оплати праці та чинного законодавства) можливе, але за дотримання таких умов:

- 1) повідомлення про корупцію скеровано працівником добровільно;
- 2) виплата заохочення не спричинить розкриття особи викривача.

Термін «добровільно» означає те, що особа прийняла рішення без впливу зовнішніх факторів, таких як проведення стосовно заявника службової перевірки чи службового розслідування тощо.

З метою заохочення та формування культури повідомлення уповноважений підрозділ (уповноважена особа) установи розробляє:

- 1) кодекс (стандарт) етичної поведінки працівників установи;
- 2) пам'ятку щодо етичної поведінки в установі;
- 3) пам'ятку щодо правового статусу, прав та гарантій захисту викривача;
- 4) пам'ятку щодо порядку отримання викривачем безоплатної вторинної правової допомоги;
- 5) пам'ятку щодо розгляду повідомлень;
- 6) пам'ятку щодо каналів повідомлення в установі;
- 7) план роботи уповноваженого підрозділу щодо запобігання і виявлення корупції із зазначенням конкретних заходів, строків їх виконання та відповідальних виконавців.

Уповноважений підрозділ (уповноважена особа) повинні систематично проходити навчання щодо захисту прав викривачів.

VI. Права та гарантії захисту працівників установи як викривачів

Працівник установи, який є викривачем, має такі права та гарантії захисту:

- бути повідомленим про свої права та обов'язки, передбачені Законом;
- подавати докази на підтвердження своєї заяви (повідомлення);
- отримувати від уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи), підтвердження прийняття і реєстрації повідомлення;
- давати пояснення, свідчення або відмовитися їх давати;
- на безоплатну правову допомогу у зв'язку із захистом прав викривача;
- на конфіденційність;
- повідомляти без зазначення відомостей про себе (анонімно); у разі загрози життю і здоров'ю на забезпечення безпеки щодо себе та близьких осіб, майна та житла або на відмову від таких заходів;
- на відшкодування витрат у зв'язку із захистом прав викривачів, витрат на адвоката у зв'язку із захистом прав особи як викривача, витрат на судовий збір;
- на винагороду у визначених законом випадках;
- на отримання психологічної допомоги;
- на звільнення від юридичної відповідальності у визначених законом випадках;
- отримувати інформацію про стан та результати розгляду, перевірки та/або розслідування за фактом повідомлення ним інформації;
- на захист трудових прав.

Права та гарантії захисту викривачів поширюються на близьких осіб викривача.

Крім передбачених законом гарантій захисту викривача, у зв'язку із здійсненням повідомлення, з метою захисту викривача, установа додатково вживає заходів для попередження дискримінації викривача, порівняно з іншими працівниками установи, недопущення зміни посадових обов'язків, залякування чи будь-яких інших форм психологічного впливу.

Будь-яке повідомлення є конфіденційним, навіть якщо особа не є викривачем в розумінні норм Закону.

Розкриття (розголошення) інформації про викривача заборонено, крім випадків, встановлених законом.

Установа зобов'язана перевіряти кожен факт розкриття (розголошення) конфіденційної інформації про особу, що здійснила повідомлення, та вжити заходів щодо притягнення до відповідальності винних осіб.

VII. Проведення аналізу та самооцінки успішності заохочення та формування культури повідомлення

Установа проводить самооцінку впровадження системних заходів, спрямованих на заохочення та формування культури повідомлення.

Самооцінку здійснює уповноважений підрозділ (уповноважена особа) та затверджує керівник установи.

При проведенні самооцінки успішності заохочення та формування культури повідомлення необхідно застосовувати такі індикатори:

- 1) кількість запланованих та фактично проведених просвітницьких заходів, спрямованих на формування поваги до викривачів;
- 2) кількість працівників, що пройшли навчання;
- 3) кількість розроблених методичних та просвітницьких матеріалів;
- 4) кількість повідомлень щодо порушення прав викривачів через здійснене повідомлення, які надійшли на розгляд;
- 5) кількість повідомлень про корупцію, які надійшли на розгляд;
- 6) кількість та види застосованих заохочень до викривачів після повідомлень про корупцію ними.

Затверджені керівником установи результати самооцінки доводяться до відома працівників установи.

ПАМ'ЯТКА
щодо етичної поведінки в установі

Основним принципом діяльності працівників органу або юридичної особи має бути доброчесність, тобто їх дії мають бути спрямовані на захист публічних інтересів та відмову від превалювання приватного інтересу під час здійснення наданих повноважень.

Працівники органу або юридичної особи зобов'язані:

- ✓ неухильно додержуватись загальновизнаних етичних норм поведінки, бути ввічливими у стосунках з громадянами, керівниками, колегами і підлеглими як під час виконання своїх службових повноважень, так і в повсякденному житті;
- ✓ діяти виключно в інтересах держави, територіальної громади, органу або юридичної особи, яку вони представляють;
- ✓ виконувати службові повноваження та професійні обов'язки, рішення та доручення органів і осіб, яким вони підпорядковані, підзвітні або підконтрольні, сумлінно, компетентно, вчасно, результативно і відповідально;
- ✓ не допускати зловживань та неефективного використання власності держави, територіальної громади, органу або юридичної особи;
- ✓ діяти неупереджено, незважаючи на приватні інтереси, особисте ставлення до будь-яких осіб, на свої політичні погляди, ідеологічні, релігійні або інші особисті погляди чи переконання;
- ✓ дотримуватись політичної нейтральності, уникати демонстрації у будь-якому вигляді власних політичних переконань або поглядів;
- ✓ утримуватись від виконання рішень чи доручень керівництва органу або юридичної особи, якщо вони суперечать закону;
- ✓ не вчиняти і не брати участі у вчиненні корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення;
- ✓ невідкладно інформувати керівника органу або юридичної особи, посадову особу, відповідальну за запобігання корупції в установі, про можливі випадки корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення;

- ✓ вживати заходів щодо недопущення виникнення та врегулювання реального, потенційного конфлікту інтересів.

Працівникам органу або юридичної особи заборонено:

- ✓ використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі використовувати будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах;
- ✓ розголошувати або використовувати в інший спосіб конфіденційну та іншу інформацію з обмеженим доступом, що стала відома у зв'язку з виконанням своїх службових повноважень та професійних обов'язків;
- ✓ використовувати службові повноваження в інтересах політичних партій чи їх осередків або окремих політиків.

Пам'ятку вручено та з нею ознайомлено:

(дата)

(підпис)

(ПІБ працівника)

ПАМ'ЯТКА
щодо етичної поведінки в установі

Шановний респонденте!

Опитування є цілком анонімним. Просимо надати відповіді чесно та неупереджено.

1. Чи знайомі Ви з терміном «викривач»?

- ☐ Так
- ☐ Ні
- ☐ Не впевнений

2. Чи стикалися Ви з корупцією на роботі?

- ☐ Так
- ☐ Ні

3. Якщо Ви дізнаєтеся про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» посадовими особами установи, в якій Ви працюєте, чи повідомите про це?

- ☐ Так. Я повідомляв про такі факти
- ☐ Так. Повідомлю не вагаючись
- ☐ Ні. Я боюсь заходів негативного впливу на роботі стосовно мене
- ☐ Ні. Мені це не цікаво

4. Чи відомі Вам вимоги до повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції»?

- ☐ Так
- ☐ Ні

5. Вкажіть будь ласка причини, по яким Ви не будете викривачем:

- ☐ Нічого не зміниться
- ☐ Я боюсь втратити роботу
- ☐ Я від цього нічого не отримаю
- ☐ Мені це не цікаво
- ☐ Я буду викривачем в будь якому випадку

6. Чи вважаєте Ви, що викривачі захищені державою?

- ☐ Так. Держава захищає викривачів на 100%
- ☐ Так. Але не повною мірою
- ☐ Ні. Викривачі є не захищеними

7. Чи знаєте Ви, що під захистом держави перебувають не тільки викривачі, а і їх близькі особи?

- ☐ Так
- ☐ Ні

8. Чи знаєте Ви, що для захисту прав та представництва своїх інтересів викривач може користуватися всіма видами правової допомоги, передбаченої Законом України «Про безоплатну правову допомогу», або залучати адвоката самостійно?

- ☐ Так
- ☐ Ні

9. Чи знаєте Ви, що в разі звернення викривача Національне агентство з питань запобігання корупції здійснює представництво в суді інтересів викривача у випадках, якщо викривач неспроможний самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження, а представники або органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси викривача, не здійснюють або неналежним чином здійснюють його захист?

- ☐ Так
- ☐ Ні

10. Чи знаєте Ви, що повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» може бути здійснено працівником відповідного органу без зазначення авторства (анонімно)?

- ☐ Так
- ☐ Ні

11. Чи знаєте Ви, що про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» можна повідомити через спеціальні телефонні лінії, офіційні веб-сайти, засоби електронного зв'язку?

- ☐ Так
- ☐ Ні

12. Чи знаєте Ви, що про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» можна повідомити шляхом звернення до засобів масової інформації, журналістів, громадських об'єднань, професійних спілок?

- ☐ Так
- ☐ Ні

13. Чи надається Вам та іншим посадовим особам органу, в якому Ви працюєте, методична допомога та консультації щодо здійснення повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції»?

- ☐ Так. Але я б хотів знати більше по це
- ☐ Так. Повною мірою
- ☐ Ні. І мені це не цікаво
- ☐ Ні. Але мені це цікаво

14. Чи знаєте Ви, що викривачу, його близьким особам не може бути відмовлено у прийнятті на роботу, їх не може бути звільнено чи примушено до звільнення, притягнуто до дисциплінарної відповідальності чи піддано з боку керівника або роботодавця іншим негативним заходам впливу (переведення, атестація, зміна умов праці, відмова у призначенні на вищу посаду, зменшення заробітної плати тощо) або загрозі таких заходів впливу у зв'язку з повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції»?

- ☐ Так
- ☐ Ні

15. Чи знаєте Ви, що заборонено розкривати інформацію про особу викривача, його близьких осіб або інші дані, які можуть ідентифікувати особу викривача, його близьких осіб, третім особам, які не залучаються до розгляду, перевірки та/або розслідування повідомлених ним фактів, а також особам, дій або бездіяльності яких стосуються повідомлені ним факти, крім випадків, установлених законом?

- ☐ Так
- ☐ Ні

16. Чи знаєте Ви, що викривач, який повідомив про корупційний злочин, грошовий розмір предмета якого або завдані державі збитки від якого у п'ять тисяч і більше разів перевищують розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого законом на час вчинення злочину має право на винагороду?

- ☐ Так
- ☐ Ні

17. Чи знаєте Ви, що викривач має право на отримання психологічної допомоги?

- ☐ Так
- ☐ Ні

18. Чи знаєте Ви, що викривач не несе юридичної відповідальності за повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», поширення зазначеної у повідомленні інформації, незважаючи на можливе порушення таким повідомленням своїх службових, цивільних, трудових чи інших обов'язків або зобов'язань?

- ☐ Так
- ☐ Ні

19. Чи знаєте Ви, що уповноважений підрозділ (уповноважена особа) з питань запобігання та виявлення корупції органу, в якому Ви працюєте, співпрацює з викривачами, забезпечує дотримання їхніх прав та гарантій захисту, передбачених законом та надає працівникам органу методичну допомогу та консультації щодо повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», захищає викривачів та проводить внутрішні навчання з цих питань?

- ☐ Так
- ☐ Ні

Візуалізовані алгоритми роботи
з повідомленнями про корупцію

Навчальний онлайн-курс
«На захисті прав викривачів»

Освітній серіал
«Викривач у законі»

Інші додаткові матеріали

Науково-практичний коментар
законодавства України
про захист викривачів корупції

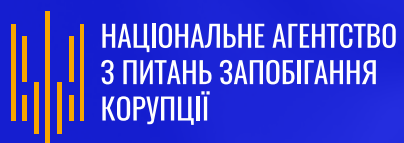

Навчальний онлайн-курс
«Впливай – викривай»

Роз'яснення «Щодо правового
статусу викривача»

Посібник підготовлений працівниками відділу
розвитку інституту викривання:
Анастасією Ренкас, Олександром Скобом, Оленою Леончук,
Вікторією Дідач та Ольгою Онікієнко